INCIPIT LIBER IESU FILII SIRACH

1 *Prologus* Multorum nobis et magnorum per
legem, et prophetas, aliosque qui secuti sunt illos,
sapientia demonstrata est, in quibus oportet
laudare Israël doctrinæ et sapientiæ causa, quia
non solum ipsos loquentes necesse est esse
peritos, sed etiam extraneos posse et dicentes et
scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus,
postquam se amplius dedit ad diligentiam
lectionis legis, et prophetarum, et aliorum
librorum qui nobis a parentibus nostris traditi
sunt, voluit et ipse scribere aliquid horum quæ
ad doctrinam et sapientiam pertinent, ut
desiderantes discere, et illorum periti facti, magis
magisque attendant animo, et confirmentur ad
legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum
benevolentia, et attentiori studio lectionem
facere, et veniam habere in illis, in quibus
videmur, sequentes imaginem sapientiæ,
deficere in verborum compositione. Nam
deficiunt verba hebraica, quando fuerint
translata ad alteram linguam: non autem solum
hæc, sed et ipsa lex, et prophetæ, ceteraque
aliorum librorum non parvam habent
differentiam quando inter se dicuntur. Nam in
octavo et trigesimo anno temporibus Ptolemæi
Evergetis regis, postquam perveni in Ægyptum, et
cum multum temporis ibi fuissem, inveni ibi
libros relictos, non parvæ neque contemnendæ

doctrinæ. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum: et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis, ad illa quæ ad finem ducunt, librum istum dare, et illis qui volunt animum intendere, et discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere. [Omnis sapientia a Domino Deo est: et cum illo fuit semper, et est ante ævum.*

2 Arenam maris, et pluviæ guttas, et dies sæculi, quis dinumeravit? altitudinem cæli, et latitudinem terræ, et profundum abyssi, quis dimensus est?†

3 sapientiam Dei præcedentem omnia, quis investigavit?

4 Prior omnium creata est sapientia, et

* **1:1 *Omnis sapientia,*** etc. RAB. in Eccli., tom. 3. Incipit ab æterna Dei sapientia, quæ Christus est, qui cum Patre est semper ante sæcula, secundum illud: ***In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum*** Joan. 1.. ***A Domino Deo est.*** Quia Christus fons vitæ, lux vera, de Patre nascitur, ***et omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*** Ibid.. Quisquis hac sapientia caret, in tenebris ambulat, et nescit quo vadat. ***Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum; et prudentia carnis, mors*** Sap. 11.. † **1:2 *Arenam maris et pluviæ guttas.*** RAB. ubi supra. Corporalia spiritualibus comparat, ut ex difficillimis, quod omnino impossibile est, æstimetur. Si enim hæc quæ in certo numero et mensura, et pondere condita sunt, nemo potest dinumerare; quanto minus sapientiam Dei sine initio et sine fine inenarrabilem inæstimabilem poterit investigare?

intellectus prudentiæ ab ævo.‡
5 Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, et
ingressus illius mandata æterna.§
6 Radix sapientiæ cui revelata est? et astutias
illius quis agnovit?**
7 disciplina sapientiæ cui revelata est et
manifestata? et multiplicationem ingressus illius
quis intellexit?
8 Unus est altissimus, Creator omnipotens, et
rex potens et metuendus nimis, sedens super
thronum illius, et dominans Deus.
9 Ipse creavit illam in Spiritu Sancto, et vidit, et
dinumeravit, et mensus est:††
10 et effudit illam super omnia opera sua, et
super omnem carnem, secundum datum suum,
et præbuit illam diligentibus se.]

---

‡ **1:4 *Prior omnium creata est.*** Creata secundum humanitatem in consilio Dei patris, scilicet pro salute humani generis prædestinata est incarnari. Notandum autem quod propter unitatem personæ aliquando Christus dicitur genitus, aliquando creatus. § **1:5 *Fons sapientiæ.*** Origo omnis sapientiæ a Verbo Dei procedit, quod Deus ex Deo semper cum Patre manet in cœlis; sed ingressus mundum per dispensationem humanitatis dedit mandata salutis, unde, ***Verba vitæ æternæ habes*** Joan. 6.. ** **1:6 *Radix sapientiæ.*** Ostendit neminem posse profunditatem Dei penetrare, vel magnituditudinem bonitatis ejus et misericordiæ. Unde ad liberationem et illuminationem humani generis homo fieri dignatus est, unde: ***Generationem ejus quis enarrabit*** Isa. 53.? †† **1:9 *Ipse creavit illam.*** Unigeniti scilicet adventum, per Verbum sibi coæternum cum Spiritu sancto dispensavit: quomodo per Virginis partum ad salutem mundi veniret, et creaturas repararet, et hominem ad agnitionem et dilectionem sui revocaret, dans illi donum Spiritus sancti, ut ejus munere solvetur in æternum.

11 [Timor Domini gloria, et gloriatio, et lætitia,
et corona exsultationis.‡‡
12 Timor Domini delectabit cor, et dabit
lætitiam, et gaudium, et longitudinem dierum.§§
13 Timenti Dominum bene erit in extremis, et in
die defunctionis suæ benedicetur.
14 Dilectio Dei honorabilis sapientia:***
15 quibus autem apparuerit in visu diligunt
eam in visione, et in agnitione magnalium
suorum.
16 Initium sapientiæ timor Domini: et cum
fidelibus in vulva concreatus est: cum electis
feminis graditur, et cum justis et fidelibus
agnoscitur.
17 Timor Domini scientiæ religiositas:†††

---

‡‡ **1:11** ***Timor Domini gloria,*** etc. ***Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. Gloria et divitiæ in domo ejus*** Psal. 3., etc. ***Timor Domini.*** Duæ species sunt timoris. De altera dicitur, ***Timor*** [non est in charitate] ***animæ in charitate,*** Joan. 4., etc. Qui hunc habent propter metum gehennæ peccare desinunt, et vitam corrigunt: hic introducit charitatem, sed et foras mittitur. Qui enim sic timet, nondum amat nec desiderat bona, sed cavet mala; sed tamen se corrigit, et bona desiderare incipit. De altera scriptum est, ***Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi*** Psal. 18.. Timet enim unusquisque ne amittat bona, et Dei præsentiam, quæ in æternum frui desiderat, de quo dicitur: §§ **1:12** ***Timor Domini delectabit cor.*** Hic suavitatem tribuit internam, et in futuro vitam æternam. *** **1:14** ***Dilectio,*** RAB. Charitas Dei vera est sapientia, etc., usque ad ipsa in futuro remuneratio erit; unde: ***Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua*** Psal. 15., etc. ††† **1:17** ***Timor Domini.*** Sine timore Dei, et observatione mandatorum ejus, nulla religio est; unde: ***Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio*** Jac. 1..

18 religiositas custodiet et justificabit cor; jucunditatem atque gaudium dabit.

19 Timenti Dominum bene erit, et in diebus consummationis illius benedicetur.‡‡‡

20 Plenitudo sapientiæ est timere Deum, et plenitudo a fructibus illius.

21 Omnem domum illius implebit a generationibus, et receptacula a thesauris illius.

22 Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem et salutis fructum:

23 et vidit, et dinumeravit eam: utraque autem sunt dona Dei.§§§

24 Scientiam et intellectum prudentiæ sapientia compartietur, et gloriam tenentium se exaltat.

25 Radix sapientiæ est timere Dominum, et rami illius longævi.*

26 In thesauris sapientiæ intellectus et scientiæ religiositas: execratio autem peccatoribus

---

‡‡‡ **1:19 *Timenti Dominum.*** Qui scilicet timore Dei in fide et doctrina et operatione regulam justitiæ servat. §§§ **1:23 *Et vidit.*** RAB. In conspectu ejus sunt omnia, unicuique conservat dignam retributionem. * **1:25 *Rami.*** Per sapientiam, divinam habet homo scientiam vitandi malum, et intellectum faciendi bonum, utrumque enim in auditore operatur in fine; unde: ***Qui audit me, non confundetur, et qui operantur in me, non peccabunt. Qui elucidant me, vitam æ****ternam* ***habebunt*** Eccli. 24.. ***Initium sapientiæ, timor Domini. Intellectus bonus omnibus facientibus eum*** Psal. 110..

sapientia.†
27 Timor Domini expellit peccatum:‡
28 nam qui sine timore est non poterit
justificari: iracundia enim animositatis illius
subversio illius est.
29 Usque in tempus sustinebit patiens, et postea
redditio jucunditatis.
30 Bonus sensus usque in tempus abscondet
verba illius, et labia multorum enarrabunt
sensum illius.§
31 In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ:
32 execratio autem peccatori cultura Dei.
33 Fili, concupiscens sapientiam, conserva
justitiam, et Deus præbebit illam tibi.**
34 Sapientia enim et disciplina timor Domini: et

---

† **1:26 *In thesauris.*** In legis meditatione utrumque declaratur, quomodo scilicet vitanda sunt mala, et quomodo discenda spiritualis sapientia, et exercenda bona opera, in quibus est religio vera. ***Sapientiæ intellectus.*** Quæ prohibet peccata, et carnalia desideria; unde: ***Non amat pestilens eum qui se corrigit, nec ad sapientes graditur*** Prov. 15.. ‡ **1:27 *Timor,*** etc. Quia per pœnitentiam mundat a præteritis peccatis, vel prohibet a committendis. Quia qui per timorem Dei sese non corrigit, in peccati voraginem cadit. § **1:30 *Bonus sensus.*** Unde in Proverbiis, ***Labia sapientium custodiunt eos*** Prov. 14.. Et alibi: ***Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est aperuit stultitiam*** Ibid. 31.. Sapientis ergo hominis est verba tenere, et omnia modeste peragere. ***Enarrabunt sensum.*** Æquanimiter, non mala pro malis, sed bona pro bonis tribuens. ** **1:33 *Fili, concupiscens sapientiam.*** Qualiter ad sapientiam pervenias, ipsa sapientia monstrat, quia sine conservatione justitiæ, nemo pervenit ad culmen sapientiæ, unde Jacobus: ***Quis sapiens,*** inquit, ***et disciplinatus inter vos? ostendat conversationem bonam in mansuetudine sapientiæ*** Jac. 3..

quod beneplacitum est illi,††
35 fides et mansuetudo, et adimplebit thesauros
illius.
36 Ne sis incredibilis timori Domini, et ne
accesseris ad illum duplici corde.‡‡
37 Ne fueris hypocrita in conspectu hominum,
et non scandalizeris in labiis tuis.§§
38 Attende in illis, ne forte cadas, et adducas
animæ tuæ inhonorationem:***
39 et revelet Deus absconsa tua, et in medio
synagogæ elidat te:

---

†† **1:34** ***Sapientia enim et disciplina.*** RAB. Sicut sæpe dictum est, ***Timor Domini sapientiæ et disciplinæ custodia est*** Prov. 13., cui convenit fides recta, et morum temperantia, quia sine fide impossibile est placere Deo, et bonorum vita semper tranquilla est; unde in Matthæo: ***Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris*** Matth. 11.. Qui enim vere timet Deum, non potest esse sine fide, et operibus bonis, quæ replent hominem virtutibus, et Deo acceptabilem faciunt. Unde: ***Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam et scientiam et lætitiam. Peccatori autem dedit afflictionem et curam superfluam*** Eccle. 2.. ‡‡ **1:36** ***Duplici corde.*** Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis, qui scilicet vult gaudere cum sæculo et regnare cum Christo. §§ **1:37** ***Hypocrita..*** Aliud corde gestans, et aliud opere monstrans. Unde: ***Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium*** Matth. 7.. *** **1:38** ***Attende in illis,*** etc. Manifestum est, quod qui sequitur hæreticos, animæ suæ acquirit damnationem, quia in judicio revelabuntur occulta cordium, et reddetur unicuique secundum opera sua, ***Disperdet enim Deus omnes qui loquuntur mendacium*** Psal. 61.. Qui abominatur virum sanguinum et dolosum; unde: Attendite a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Et alibi: ***Veniet Dominus servi illius, et dividet eum; partemque ejus ponet cum hypocritis, ibi erit fletus et stridor dentium*** Matth. 24..

40 quoniam accessisti maligne ad Dominum, et
cor tuum plenum est dolo et fallacia.]

2

1 [Fili, accedens ad servitutem Dei sta in justitia
et timore, et præpara animam tuam ad
tentationem.*
2 Deprime cor tuum, et sustine: inclina aurem
tuam, et suscipe verba intellectus: et ne festines
in tempore obductionis.
3 Sustine sustentationes Dei: conjungere Deo,
et sustine, ut crescat in novissimo vita tua.
4 Omne quod tibi applicitum fuerit accipe: et in
dolore sustine, et in humilitate tua patientiam
habe:†

---

* **2:1** ***Fili, accedens,*** etc. Demonstravit quid sit vitandum, nunc demonstrat quid sit agendum, dicens: ***Fili, accedens ad servitutem Dei sta in justitia et timore.*** Qui enim vult ab illecebris mundi se abstinere, et in Christo pie vivere, persecutionem patitur. Dum enim accingi divino servitio præparat, bellum diaboli contra se excitat, et dum alia vitia subdit, aliis reluctatur, et divina dispensatione agitur, ut superet et superetur, ne extollatur. Sed quia humilitas et patientia illi necessaria est, sequitur, ***Deprime cor tuum, et sustine,*** etc. † **2:4** ***Patientiam habe.*** Quasi: ***In patientia vestra possidebitis animas vestras*** Luc. 21., quia scilicet radix et custos omnium virtutum patientia est. Sciendum autem est, quod patientia tribus modis exercetur. A Deo enim flagellamur, sed cavendum est ne murmuremus; a proximo persecutiones, et damna, et contumelias sustinemus, et cavendum est ne mala pro malis retribuamus; ab adversario tentamur, sed prospiciendum est ne ad delectationem peccati vel consensum flectamur, vel pro his præsentia quæramus, sed futura exspectemus.

5 quoniam in igne probatur aurum et
argentum, homines vero receptibiles in camino
humiliationis.
6 Crede Deo, et recuperabit te: et dirige viam
tuam, et spera in illum: serva timorem illius, et in
illo veterasce.]‡
7 [Metuentes Dominum, sustinete
misericordiam ejus: et non deflectatis ab illo, ne
cadatis.§
8 Qui timetis Dominum, credite illi, et non
evacuabitur merces vestra.**
9 Qui timetis Dominum, sperate in illum, et in
oblectationem veniet vobis misericordia.††
10 Qui timetis Dominum, diligite illum, et
illuminabuntur corda vestra.
11 Respicite, filii, nationes hominum: et scitote

---

‡ **2:6 *Crede Deo et recuperabit te.*** RAB. Credere oportet afflictum, et dirigere gressus operum in Dei conspectum, et sperare in illum; unde: ***Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet.*** Psal. 36.. Hinc Jeremias ait: ***Beatus qui confidit in Domino, et erit Deus fiducia ejus*** Jer. 17., etc. § **2:7 *Metuentes Dominum,*** etc. ***Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus*** Psal. 146.. Qui enim veraciter metuit, patienter sustinet miserationem ejus: ***Qui autem dereliquerint Deum, confundentur et in terra scribentur*** Jer. 17.. ** **2:8 *Qui timetis Dominum, credite illi.*** Hortatur timentes Dominum ut credant illi, qui ad certam mercedem perveniant; unde: ***Justus enim ex fide vivit*** Rom. 1.; unde: ***Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*** Matth. 9.. Et alibi: ***Fides tua te salvum fecit*** Ibid., 10.. †† **2:9 *Qui timetis Dominum, sperate in illum.*** Tria commendat timentibus Deum: credere, sperare, diligere; quia fide, spe et charitate vere colitur Deus, et ad contemplationem pervenitur, quæ est beatitudo æterna.

quia nullus speravit in Domino et confusus est.‡‡
12 Quis enim permansit in mandatis ejus, et
derelictus est? aut quis invocavit eum, et
despexit illum?
13 Quoniam pius et misericors est Deus, et
remittet in die tribulationis peccata, et protector
est omnibus exquirentibus se in veritate.]
14 [Væ duplici corde, et labiis scelestis, et
manibus malefacientibus, et peccatori terram
ingredienti duabus viis !§§
15 Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo, et
ideo non protegentur ab eo !***
16 Væ his qui perdiderunt sustinentiam, et qui
dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in vias
pravas !
17 Et quid facient cum inspicere cœperit

---

‡‡ **2:11** ***Respicite,*** etc. RAB. Hic quoque tria dicit, etc., usque ad quia ***sacrificium Deo spiritus contribulatus*** Psal. 50., etc. Et, ***Prope est Deus omnibus invocantibus se in veritate*** Psal. 144.. §§ **2:14** ***Væ duplici corde,*** etc. Admonuit, ne quis duplici corde accederet ad Deum; nunc autem dicit, ***Væ duplici corde et labiis scelestis.*** Qui enim prava cogitat, et loquitur, et pravis insistit operibus, nisi pœnituerit, in æternum peribit. ***Duabus viis terram ingredientis*** qui facit mala, et sperat bona; vel, qui carnis sectatur opera, et spiritus sanctificationem se arbitratur perficere in timore; vel, quod Dei est opere exhibet, et quod mundi est, cogitatione quærit. Tales vero inconstantes sunt in omnibus viis suis, quia facile in adversis terrentur, et prosperis irretiuntur. *** **2:15** ***Dissolutis corde,*** etc. RAB. Adhuc docet errorem cavere, etc., usque ad his, qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, etc.

Dominus?†††
18 Qui timent Dominum non erunt incredibiles
verbo illius: et qui diligunt illum conservabunt
viam illius.‡‡‡
19 Qui timent Dominum inquirent quæ
beneplacita sunt ei, et qui diligunt eum
replebuntur lege ipsius.
20 Qui timent Dominum præparabunt corda sua,
et in conspectu illius sanctificabunt animas
suas.§§§
21 Qui timent Dominum custodiunt mandata
illius, et patientiam habebunt usque ad
inspectionem illius,
22 dicentes: Si pœnitentiam non egerimus,

---

††† **2:17 *Inspicere,*** etc. Licet omni tempore inspiciat omnia Deus, tunc tamen inspicere dicitur, cum probare vel improbare aliquid dignoscitur. ‡‡‡ **2:18 *Qui timent Dominum, non erunt incredibiles,*** etc. Alternando de amore et dilectione Dei agit, ***quia timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi*** Psal. 18., ***et omnis qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum*** I Joan. 4.. Qui vero timet Deum, et diligit, et credit Scripturis, servat operando præcepta Dei, et semper meditando quærit quæ beneplacita sunt illi, replebitur ergo sapientia et charitate Dei. ***Finis enim præcepti charitas, et qui diligit proximum, legem implevit.*** §§§ **2:20 *Qui timent Dominum præparabunt,*** etc. Felix anima, quæ quotidie mundat cor suum ut suscipiat habitatorem Deum, cujus possessor nullo eget bono, quia omnium bonorum auctorem in se habet. Et quia ad hoc necessaria est mandatorum custodia, et boni operis patientia, qua pervenitur ad agnitionem veritatis, sequitur: ***Qui timent Dominum custodiunt mandata illius,*** etc. Justus in primis accusator est sui. Sicut enim humilitati præmium, sic superbiæ restat supplicium; unde Joannes: ***Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus*** II Joan. 1.. Qui vere sapiens est, verus justitiæ cultor est, quia sapientia dictat justitiæ normam.

incidemus in manus Domini, et non in manus
hominum.
23 Secundum enim magnitudinem ipsius, sic et
misericordia illius cum ipso est.]

3

1 [Filii sapientiæ ecclesia justorum, et natio
illorum obedientia et dilectio.
2 Judicium patris audite, filii, et sic facite, ut
salvi sitis.*
3 Deus enim honoravit patrem in filiis: et
judicium matris exquirens, firmavit in filios.
4 Qui diligit Deum exorabit pro peccatis, et
continebit se ab illis, et in oratione dierum
exaudietur.†
5 Et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat
matrem suam.
6 Qui honorat patrem suum jucundabitur in
filiis, et in die orationis suæ exaudietur.‡
7 Qui honorat patrem suum vita vivet longiore,
et qui obedit patri refrigerabit matrem.

---

* **3:2 *Judicium patris.*** Dei, ***ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra.*** Quia ex ipsa sunt omnia. Qui diligit ea, quæ fecit, et ut in eo maneant, quo facta sunt, cujus judicium, qui audierit, et præcepta ejus fecerit, salvus erit: cujus mandatum est, ut etiam patri temporali, et matri reverentia exhibeatur; unde: ***Honora patrem tuum*** Deut. 5., etc.; unde sequitur: ***Qui honorat patrem suum.*** Cui Deum honorem constituit, non debet a filiis inhonorari: quia Deus judicio suo exquiret qualiter præceptum suum servetur. † **3:4 *Qui diligit.*** Qui scilicet mandata servat, et abstinet a peccatis, et tamen pro excessoribus orare non desinit, quia scit misericordem judicem omni tempore preces exaudire. ‡ **3:6 *In filiis.*** RAB. In sobole vel in discipulis, etc., usque ad honorare parentes primum mandatum est in promissione.

8 Qui timet Dominum honorat parentes, et
quasi dominis serviet his qui se genuerunt.
9 In opere, et sermone, et omni patientia,
honora patrem tuum,§
10 ut superveniat tibi benedictio ab eo, et
benedictio illius in novissimo maneat.
11 Benedictio patris firmat domos filiorum:
maledictio autem matris eradicat fundamenta.**
12 Ne glorieris in contumelia patris tui: non
enim est tibi gloria ejus confusio.
13 Gloria enim hominis ex honore patris sui, et
dedecus filii pater sine honore.
14 Fili, suscipe senectam patris tui, et non
contristes eum in vita illius:
15 et si defecerit sensu, veniam da, et ne
spernas eum in virtute tua: eleemosyna enim
patris non erit in oblivione.††

---

§ **3:9** ***In opere et sermone,*** non in vulva scilicet unde ostenditur, et spiritualis pater maxime dignus honore; unde Paulus: ***Per Evangelium ego vos genui*** I Cor. 4.. Et alibi: ***Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in doctrina et verbo*** I Tim. 5.. ** **3:11** ***Benedictio patris,*** etc. RAB. Benedixerunt patriarchæ filiis, etc., usque ad illusores sævissime laniaverunt. †† **3:15** ***Eleemosyna.*** Scilicet quæ peccatum delet. Hostia enim quæ pro peccato, peccatum vocatur. Qui autem parentibus, vel cæteris pauperibus miseretur, justitiæ præmium recipiet a peccatis absolutus. ***Beati misericordes, quoniam*** Matth. 5., etc. Et alibi: ***Feneratur Domino, qui miseretur pauperis.*** Prov. 19.. Hinc Daniel ad Nabuchodonosor: ***Consilium meum, o rex, placeat tibi: peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum*** Dan. 4., si forsitan ignoscat Deus delictis tuis. Hinc Dominus ait: ***Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis*** Luc. 11..

16 Nam pro peccato matris restituetur tibi
bonum:
17 et in justitia ædificabitur tibi, et in die
tribulationis commemorabitur tui, et sicut in
sereno glacies, solventur peccata tua.
18 Quam malæ famæ est qui derelinquit
patrem, et est maledictus a Deo qui exasperat
matrem !]
19 [Fili, in mansuetudine opera tua perfice, et
super hominum gloriam diligeris.‡‡
20 Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et
coram Deo invenies gratiam:
21 quoniam magna potentia Dei solius, et ab
humilibus honoratur.§§
22 Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne
scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa
cogita semper, et in pluribus operibus ejus ne
fueris curiosus.
23 Non est enim tibi necessarium ea, quæ
abscondita sunt, videre oculis tuis.
24 In supervacuis rebus noli scrutari
multipliciter, et in pluribus operibus ejus non eris
curiosus.***
25 Plurima enim super sensum hominum
ostensa sunt tibi:

---

‡‡ **3:19 *Fili in mansuetudine.*** Mansuetudo et humilitas gratiam, superbia et furor pariunt ruinam; unde: ***Discite a me, quia mitis sum et humilis corde*** Matth. 11., etc. Et alibi: ***Qui se exaltat, humiliabitur*** Luc. 14., etc. §§ **3:21 *Quanto magnus es,*** etc. RAB. Docuit superius mansuetudinem, etc., usque ad sufficit homini ea pie cogitare, et opere implere, quæ præcepit Deus. *** **3:24 *In supervacuis rebus,*** etc. RAB. Id est, ne scruteris supervacue, etc., usque ad disputantes in errores incidunt, et a veritate recedunt.

26 multos quoque supplantavit suspicio
illorum, et in vanitate detinuit sensus illorum.
27 Cor durum habebit male in novissimo, et qui
amat periculum in illo peribit.†††
28 Cor ingrediens duas vias non habebit
successus, et pravus corde in illis
scandalizabitur.‡‡‡
29 Cor nequam gravabitur in doloribus, et
peccator adjiciet ad peccandum.
30 Synagogæ superborum non erit sanitas,
frutex enim peccati radicabitur in illis, et non
intelligetur.
31 Cor sapientis intelligitur in sapientia, et auris
bona audiet cum omni concupiscentia
sapientiam.
32 Sapiens cor et intelligibile abstinebit se a
peccatis, et in operibus justitiæ successus
habebit.]
33 [Ignem ardentem exstinguit aqua, et
eleemosyna resistit peccatis:
34 et Deus prospector est ejus qui reddit
gratiam: meminit ejus in posterum, et in tempore
casus sui inveniet firmamentum.]

4

1 [Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes, et

††† **3:27** ***Cor durum.*** Quia ***secundum duritiam tuam thesaurizas tibi iram in die judicii*** Rom. 2.. ‡‡‡ **3:28** ***Cor ingrediens.*** Quod non curat, nec studet vitare, et quod ea diligit, quæ ducunt ad interitum, ut hæreses et profanæ novitates; unde sequitur: ***Cor ingrediens duas vias, non habebit successus,*** etc.

oculos tuos ne transvertas a paupere.*
2 Animam esurientem ne despexeris, et non
exasperes pauperem in inopia sua.
3 Cor inopis ne afflixeris, et non protrahas
datum angustianti.†
4 Rogationem contribulati ne abjicias, et non
avertas faciem tuam ab egeno.
5 Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram:
et non relinquas quærentibus tibi retro
maledicere.‡
6 Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ,
exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem
eum qui fecit illum.

---

* **4:1** ***Fili, eleemosynam pauperis,*** etc. RAB. Quantum eleemosyna valet, etc., usque ad qui ex corde corripit verbis, vel factis. † **4:3** ***Cor inopis,*** etc. Non est eleemosyna differenda, cum adsit tribuendi facultas; unde: ***Ne dicas amico tuo: Vade et revertere, cum cito possis dare*** Prov. 3.. Et alibi: ***Qui despicit proximum, peccat: qui miseretur pauperis, beatus erit*** Ibid. 14.. Eleemosyna autem facienda est, non ex necessitate, ***Hilarem enim datorem diligit Deus*** I Cor. 9.. Et alibi: Vidua paupercula plus omnibus misit in gazophylacium, quia non quantitatem muneris pensat Deus, sed devotionem cordis. ‡ **4:5** ***Ab inope ne avertas,*** etc. Non per iram exasperandus est pauper, sed blanda locutione placandus, ***Ira enim viri justitiam Dei non operatur*** Jac. 1.. Et, ***Qui obturat aurem ad clamorem pauperis, clamabit, et non exaudiet Dominus*** Prov. 21.. Qui enim potest tribuere, debet: quia munus absconditum exstinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam. Qui autem non potest, sermo bonus est ei super datum optimum. ***Qui autem habuerit substantiam mundi: et viderit fratrem suum necesse habentem, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?*** I Joan. 3. Fides enim si non habeat opera, mortua est. Non ergo diligamus lingua et verbo, sed opere et veritate.

7 Congregationi pauperum affabilem te facito:
et presbytero humilia animam tuam, et magnato
humilia caput tuum.§
8 Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, et
redde debitum tuum, et responde illi pacifica in
mansuetudine.
9 Libera eum qui injuriam patitur de manu
superbi, et non acide feras in anima tua.**
10 In judicando esto pupillis misericors ut pater,
et pro viro matri illorum:††
11 et eris tu velut filius Altissimi obediens, et
miserebitur tui magis quam mater.]
12 [Sapientia filiis suis vitam inspirat: et
suscipit inquirentes se, et præibit in via justitiæ.
13 Et qui illam diligit, diligit vitam, et qui
vigilaverint ad illam complectentur placorem
ejus.‡‡
14 Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt: et
quo introibit benedicet Deus.
15 Qui serviunt ei obsequentes erunt sancto: et

---

§ **4:7 *Congregationi pauperum.*** In his commendatur mansuetudo et humilitas, quia mansuetudo neminem spernit, humilitas se omnibus subjicit. Decet autem Christianum æqualibus et inferioribus affabilem esse et mitem, senioribus humilem; unde: ***Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei*** Psal. 130.. ** **4:9 *Libera,*** etc. RAB. Sicut largitionem in pauperes eleemosynam esse dixit, sic liberationem inique oppressi misericordiam esse ostendit; unde, ***Erue illos qui ducuntur ad mortem.*** †† **4:10 *In judicando.*** RAB. Nullam eleemosynæ speciem, etc., usque ad ita et viduæ viri solatium. ‡‡ **4:13 *Et qui vigilaverint,*** etc. ***Beatus homo qui audit me, et vigilat ante fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei*** Prov. 8.. Per fores autem potes Scripturas et eorum doctores intelligit.

eos qui diligunt illam, diligit Deus.§§
16 Qui audit illam judicabit gentes: et qui
intuetur illam permanebit confidens.
17 Si crediderit ei, hæreditabit illam, et erunt in
confirmatione creaturæ illius:
18 quoniam in tentatione ambulat cum eo, et in
primis eligit eum.
19 Timorem, et metum, et probationem inducet
super illum: et cruciabit illum in tribulatione
doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus
suis, et credat animæ illius.***
20 Et firmabit illum, et iter adducet directum ad
illum, et lætificabit illum:
21 et denudabit absconsa sua illi, et
thesaurizabit super illum scientiam et
intellectum justitiæ.
22 Si autem oberraverit, derelinquet eum, et
tradet eum in manus inimici sui.]

---

§§ **4:15** ***Qui serviunt,*** etc. Qui diligit eum, qui genuit, diliget eum qui natus est ex Deo, et quem diligit Pater, diligit Filius, unde: Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et eum diligam. Sed quia ***probatio dilectionis exhibitio est operis,*** sequitur: ***Qui audit illam, judicabit gentes.*** Unde: ***Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Isræl*** Matth. 19..

*** **4:19** ***Timorem et metum,*** etc. Sapientia inhabitans dirigit opera, in variis tentationibus præparat exercendo et probando ad futuræ vitæ gaudia, quod hac sententia confirmatur: ***Timorem et metum et probationem,*** etc. Quia tribulatio patientiam operatur, et patientia probationem, probatio vero spem, quod non confundit, quia charitas Dei diffusa est in sanctis per Spiritum sanctum.

23 [Fili, conserva tempus, et devita a malo.†††
24 Pro anima tua ne confundaris dicere verum:
25 est enim confusio adducens peccatum, et est
confusio adducens gloriam et gratiam.
26 Ne accipias faciem adversus faciem tuam,
nec adversus animam tuam mendacium.
27 Ne reverearis proximum tuum in casu suo,
28 nec retineas verbum in tempore salutis. Non
abscondas sapientiam tuam in decore suo:‡‡‡
29 in lingua enim sapientia dignoscitur: et
sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati, et
firmamentum in operibus justitiæ.
30 Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et
de mendacio ineruditionis tuæ confundere.§§§
31 Non confundaris confiteri peccata tua, et ne
subjicias te omni homini pro peccato.
32 Noli resistere contra faciem potentis, nec
coneris contra ictum fluvii.
33 Pro justitia agonizare pro anima tua, et

––––––––

††† **4:23 *Fili, conserva tempus,*** etc. Supra commendavit sapientiæ donum, nunc ostendit ipsius factum. Quicunque enim servat præcepta sapientiæ, cautus est in temporum mutatione, nec deserit viam justitiæ in tempore persecutionis et angustiæ. Ideo sapientia exhortatur filios, ut conservent tempus, quia tempus omni rei sub cœlo: et tempus est belli, et tempus pacis. ‡‡‡ **4:28 *Non abscondas sapientiam tuam,*** etc. RAB. Non est abscondenda sapientia his, qui audire volunt. Qui enim abscondit frumentum, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium; unde: ***Negotia, dum venio*** Luc. 19.. §§§ **4:30 *Non contradicas.*** Obediendum est majoribus, si veritati concordant et justitiæ, nec aliter, sed pro recta fide, et vera religione, in quibus est animæ salus, decertandum est; unde: ***Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te*** Matth. 5.. Et, ***Si quis vult venire post me, abneget*** Luc. 9., etc.

usque ad mortem certa pro justitia: et Deus
expugnabit pro te inimicos tuos.
34 Noli citatus esse in lingua tua, et inutilis, et
remissus in operibus tuis.*
35 Noli esse sicut leo in domo tua, evertens
domesticos tuos, et opprimens subjectos tibi.†
36 Non sit porrecta manus tua ad accipiendum,
et ad dandum collecta.]

5

1 [Noli attendere ad possessiones iniquas, et ne
dixeris: Est mihi sufficiens vita: nihil enim
proderit in tempore vindictæ et obductionis.
2 Ne sequaris in fortitudine tua
concupiscentiam cordis tui,
3 et ne dixeris: Quomodo potui? aut, Quis me
subjiciet propter facta mea? Deus enim
vindicans vindicabit.
4 Ne dixeris: Peccavi: et quid mihi accidit
triste? Altissimus enim est patiens redditor.
5 De propitiatio peccato noli esse sine metu,
neque adjicias peccatum super peccatum.
6 Et ne dicas: Miseratio Domini magna est,
multitudinis peccatorum meorum miserebitur:
7 misericordia enim et ira ab illo cito
proximant, et in peccatores respicit ira illius.
8 Non tardes converti ad Dominum, et ne
differas de die in diem:

---

* ***4:34 Noli citatus esse in lingua tua.*** RAB. Mors et vita, etc., usque ad scriptum est: ***Non in sermone regnum Dei, sed in virtute*** I Cor. 4.. † ***4:35 Noli esse sicut leo.*** In Ecclesia sunt hæretici quasi leones, qui per linguæ volubilitatem seducunt corda innocentium, et per insolentiam morum conturbant mansuetudinem simplicium.

9 subito enim veniet ira illius, et in tempore
vindictæ disperdet te.
10 Noli anxius esse in divitiis injustis: non enim
proderunt tibi in die obductionis et vindictæ.]
11 [Non ventiles te in omnem ventum, et non
eas in omnem viam: sic enim omnis peccator
probatur in duplici lingua.*
12 Esto firmus in via Domini, et in veritate
sensus tui et scientia: et prosequatur te verbum
pacis et justitiæ.
13 Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut
intelligas, et cum sapientia proferas responsum
verum.†
14 Si est tibi intellectus, responde proximo: sin
autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris
in verbo indisciplinato, et confundaris.
15 Honor et gloria in sermone sensati: lingua
vero imprudentis subversio est ipsius.
16 Non appelleris susurro, et lingua tua ne
capiaris et confundaris:
17 super furem enim est confusio et pœnitentia,
et denotatio pessima super bilinguem:
susurratori autem odium, et inimicitia, et

---

* **5:11 *Non ventiles te,*** etc. RAB. Levitatem reprehendit, etc., usque ad duplicitas doctrinæ eorum, in qua modo vera, modo falsa proferunt, peccatores esse ostendit. † **5:13 *Esto mansuetus.*** Bonum est mansuete audire, et suscipere verbum veritatis, et modeste ac prudenter proferre; unde: ***Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum et tardus ad iram.*** Jac. 1.. Et paulo post: ***In mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras*** Ibid. In Proverbiis quoque dicitur: ***Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam correctio illius*** Prov. 29..

contumelia.
18 Justifica pusillum et magnum similiter.]

6

1 [Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim et contumeliam malus hæreditabit: et omnis peccator invidus et bilinguis.]*
2 [Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus, ne forte elidatur virtus tua per stultitiam:
3 et folia tua comedat, et fructus tuos perdat, et relinquaris velut lignum aridum in eremo.
4 Anima enim nequam disperdet qui se habet, et in gaudium inimicis dat illum, et deducet in sortem impiorum.]†
5 [Verbum dulce multiplicat amicos et mitigat inimicos, et lingua eucharis in bono homine abundat.
6 Multi pacifici sint tibi: et consiliarius sit tibi unus de mille.‡

---

* **6:1** ***Nolite fieri,*** etc. RAB. Vim veræ charitatis ostendit, etc., usque ad allidetur virtus ipsius. † **6:4** ***Nequam.*** Bonæ voluntatis succedit boni operis fructus, et malitiosæ menti nihil prosperitatis. Si enim desit charitas, frustra operam virtuti impendis; unde: ***Qui in uno offendit, omnium reus est*** Jac. 2.. Et, ***ei qui non habet, et hoc quod habet, auferetur ab eo*** Luc. 19.. ‡ **6:6** ***Multi pacifici,*** etc. Cum omnibus pax est habenda, quantam permittit nostra fragilitas, sed non cum multis consilium, quia scriptum est: ***Misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inveniet?*** Prov. 20.

7 Si possides amicum, in tentatione posside
eum, et ne facile credas ei.§
8 Est enim amicus secundum tempus suum, et
non permanebit in die tribulationis.
9 Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam,
et est amicus qui odium et rixam et convitia
denudabit.
10 Est autem amicus socius mensæ, et non
permanebit in die necessitatis.
11 Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi
coæqualis, et in domesticis tuis fiducialiter aget.
12 Si humiliaverit se contra te, et a facie tua
absconderit se, unanimem habebis amicitiam
bonam.
13 Ab inimicis tuis separare, et ab amicis tuis
attende.**
14 Amicus fidelis protectio fortis: qui autem
invenit illum, invenit thesaurum.††
15 Amico fideli nulla est comparatio, et non est

---

§ **6:7 *Si possides amicum,*** etc. RAB. Per diversas species falsos amicos exprimens, tandem ad verum pervenit amicum: quia multi amicos se esse profitentur in prosperis, et inimici apparent in adversis. Unde: ***Si humiliaverit se contra te,*** etc. ** **6:13 *Attende.*** RAB. Id est, discretionem habe, etc., ***usque ad: Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offendicula faciunt*** Rom. 16.. †† **6:14 *Amicus fortis.*** Amicus amoris consors, cui sic animum tuum applica ut ex duobus unum fiat, cui te tanquam tibi committas, a quo nihil timeas: et nihil inhonestum petas. Non est enim amicitia vectigalis, sed plena decoris; unde: ***Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis*** Joan. 15., etc. Dedit nobis Dominus formam amicitiæ quam sequamur, ut faciamus amici voluntatem, aperiamus ei secreta, et ipse nobis; unde: ***Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis*** Ibid..

digna ponderatio auri et argenti contra
bonitatem fidei illius.
16 Amicus fidelis medicamentum vitæ et
immortalitatis: et qui metuunt Dominum,
invenient illum.‡‡
17 Qui timet Deum æque habebit amicitiam
bonam, quoniam secundum illum erit amicus
illius.]§§
18 [Fili, a juventute tua excipe doctrinam, et
usque ad canos invenies sapientiam.
19 Quasi is qui arat et seminat accede ad eam, et
sustine bonos fructus illius.
20 In opere enim ipsius exiguum laborabis, et
cito edes de generationibus illius.
21 Quam aspera est nimium sapientia indoctis
hominibus ! et non permanebit in illa excors.
22 Quasi lapidis virtus probatio erit in illis: et
non demorabuntur projicere illam.
23 Sapientia enim doctrinæ secundum nomen
est ejus, et non est multis manifestata: quibus
autem cognita est, permanet usque ad
conspectum Dei.
24 Audi, fili, et accipe consilium intellectus, et
ne abjicias consilium meum.
25 Injice pedem tuum in compedes illius, et in
torques illius collum tuum.

---

‡‡ **6:16** ***Amicus fidelis.*** Secundum Deum scilicet. Hic ad medicamentum vitæ æternæ et immortalitatis necessaria, cum amico tractat: unde Cicero dicit amicitiam nonnisi inter bonos esse posse, et libera debet esse amicitia, et ad omnem felicitatem proclivis. §§ **6:17** ***Qui timet Dominum.*** RAB. Plena et perfecta amicitiæ gratia, etc., usque ad ut de hoc mundo credas te quotidie migraturum.

26 Subjice humerum tuum, et porta illam, et ne
acedieris vinculis ejus.
27 In omni animo tuo accede ad illam, et in
omni virtute tua conserva vias ejus.***
28 Investiga illam, et manifestabitur tibi: et
continens factus, ne derelinquas eam:
29 in novissimis enim invenies requiem in ea, et
convertetur tibi in oblectationem.
30 Et erunt tibi compedes ejus in protectionem
fortitudinis et bases virtutis, et torques illius in
stolam gloriæ:
31 decor enim vitæ est in illa, et vincula illius
alligatura salutaris.
32 Stolam gloriæ indues eam, et coronam
gratulationis superpones tibi.
33 Fili, si attenderis mihi, disces: et si
accommodaveris animum tuum, sapiens eris.†††
34 Si inclinaveris aurem tuam, excipies
doctrinam: et si dilexeris audire, sapiens eris.

*** **6:27 *In omni animo tuo.*** RAB. Corde, non corpore accedendum est ad sapientiam, etc., usque ad perceptio veritatis; unde: ***Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te solum verum Deum*** Joan. 17., etc. ††† **6:33 *Fili, si attenderis.*** Monet sapientia, ut in divina lege assidue meditemur. Primum hortatur ut discamus; post, ut animam ad hoc applicemus, tandem, ut inclinemus; demum, ut diligentiam ad audiendum adhibeamus. Sic enim sapientia sapientem esse promittit. Necesse est enim, ut qui veræ sapientiæ, quæ Christus est, agnitionem desiderat, primum catholicis magistris se humiliter subdat, et omnes affectus animæ suæ disciplinæ eorum. Dehinc intentionem cordis ab omni pravo desiderio avertens ad audiendum verbum Dei adhibeat diligenter, caveatque ut meditationem legis non pro terrenarum rerum mercede, vel laudis humanæ, sed pro ipsius boni amore impendat, ut veræ sapientiæ fructum percipiat.

35 In multitudine presbyterorum prudentium sta, et sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, et proverbia laudis non effugiant a te.‡‡‡
36 Et si videris sensatum, evigila ad eum, et gradus ostiorum illius exterat pes tuus.
37 Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, et in mandatis illius maxime assiduus esto: et ipse dabit tibi cor, et concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.]§§§

7

1 [Noli facere mala, et non te apprehendent:*
2 discede ab iniquo, et deficient mala abs te.
3 Fili, non semines mala in sulcis injustitiæ, et non metes ea in septuplum.
4 Noli quærere a Domino ducatum, neque a rege cathedram honoris.†
5 Non te justifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est: et penes regem noli velle videri

‡‡‡ **6:35** ***In multitudine.*** Quasi: Ne sis sapiens tibi ipsi. Ne confidas proprio ingenio, hæreticos superbiæ fastus maxime supplantavit. §§§ **6:37** ***Cogitatum habe in præceptis.*** RAB. Merito illi datur, etc., usque ad et assidue legem meditatur et opere exsequitur. * **7:1** ***Non metes ea in septuplum.*** RAB. Perfectam ultionem, etc., ***usque ad Assumit septem alios spiritus nequiores se*** Luc. 11.. † **7:4** ***Neque a rege cathedram honoris.*** Non potest exercere opus justi regiminis, qui sententiam neglexit veræ pietatis; unde: ***Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic, sed qui major est in vobis, fiat sicut minor*** Luc. 22..

sapiens.‡
6 Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute
irrumpere iniquitates: ne forte extimescas
faciem potentis, et ponas scandalum in æquitate
tua.§
7 Non pecces in multitudinem civitatis, nec te
immittas in populum:**
8 neque alliges duplicia peccata, nec enim in
uno eris immunis.
9 Noli esse pusillanimis in animo tuo:
10 exorare et facere eleemosynam ne despicias.
11 Ne dicas: In multitudine munerum meorum
respiciet Deus, et offerente me Deo altissimo,
munera mea suscipiet.
12 Non irrideas hominem in amaritudine
animæ: est enim qui humiliat et exaltat
circumspector Deus.
13 Noli amare mendacium adversus fratrem

---

‡ **7:5 *Quoniam agnitor.*** Nulla præsumptio perniciosior, quam de propria justitia, aut scientia superbire; unde: ***Non est homo super terram, qui faciat bonum, et non peccet*** Eccl. 7.. Et alibi: ***Vidisti hominem sapientem sibi videri, et magis illo spem habet stultus*** Prov. 26.. § **7:6 *Noli quærere fieri judex, nisi valeas.*** Debet quisque proprias virtutes perpendere, et pro quantitate virium curam aliorum suscipere: ne dum delectatur loco gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ; et qui gravatur pondere suarum, velit fieri judex alienarum culparum. ** **7:7 *Non pecces in multitudinem.*** Qui ratione pollet, et liberi arbitrii potestate prævalet, subditorum insolentia non peccet, sed constanter resistat alienæ nequitiæ: nec se putet impune peccare, si plurimorum acquiescit voluntati; unde: ***Non solum autem qui ea faciunt, sed qui consentiunt facienti*** Rom. 1., etc.

tuum, neque in amicum similiter facias.††
14 Noli velle mentiri omne mendacium:
assiduitas enim illius non est bona.
15 Noli verbosus esse in multitudine
presbyterorum, et non iteres verbum in oratione
tua.‡‡
16 Non oderis laboriosa opera, et rusticationem
creatam ab Altissimo.
17 Non te reputes in multitudine
indisciplinatorum.
18 Memento iræ, quoniam non tardabit.
19 Humilia valde spiritum tuum, quoniam
vindicta carnis impii ignis et vermis.]§§
20 [Noli prævaricari in amicum pecuniam
differentem, neque fratrem carissimum auro

---

†† **7:13** ***Noli amare mendacium.*** Omne mendacium malum; et proximis inferre scandalum perniciosum est. Multo magis ergo amico fraudem moliri, crimen imponere: quoniam testis mendax peribit; unde in Proverbiis: ***Sicut noxius, qui mittit sagittas in mortem, sic qui fraudulenter nocet amico*** Prov. 20.. ‡‡ **7:15** ***Noli verbosus esse.*** Quasi. Noli sensum tuum docere, audi sapientiam seniorum. Tutius est enim audire, quam loqui; unde: ***Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram*** Jac. 1.. ***Non oderis laboriosa opera.*** Peccanti homini scientia data est, ut labore manuum quæreret sibi victum; unde: ***In sudore vultus tui vesceris pane*** Gen. 3., etc. §§ **7:19** ***Quoniam vindicta carnis,*** etc. Quia caro peccatorum, quæ luxuria defluit, igne inferni et vermibus cruciabitur, ubi vermis non moritur, et ignis non exstinguitur: in ***verme*** putredo gehennæ, in ***igne*** ardor signatur. Vel ***vermis,*** est sera scelerum pœnitentia, quæ in tormentis conscientiam peccatorum mordere non cessat, ut ignis sit pœna extrinsecus sæviens, vermis autem dolor interius accusans.

spreveris.***

21 Noli discedere a muliere sensata et bona,
quam sortitus es in timore Domini: gratia enim
verecundiæ illius super aurum.†††

22 Non lædas servum in veritate operantem,
neque mercenarium dantem animam suam.‡‡‡

23 Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima
tua: non defraudes illum libertate, neque inopem
derelinquas illum.§§§

24 Pecora tibi sunt, attende illis: et si sunt utilia,
perseverent apud te.

25 Filii tibi sunt? erudi illos, et curva illos a
pueritia illorum.

26 Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum, et non

*** **7:20 *Noli prævaricari in amicum pecuniam.*** RAB. Multi perierunt pro avaritia, etc., ***usque ad: qui odit munera, vivet*** Prov. 1.. ††† **7:21 *Gratia enim verecundiæ.*** Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. Potest per hanc mulierem sapientia intelligi, quæ alibi pretiosa margarita dicitur, quam spiritualis negotiator inveniens vendit omnia, et emit eam. Unde: ***Vive vitam cum muliere quam dilexisti;*** quasi, sapientiam sequere, et scientiam Scripturarum, et quasi conjugem tibi copula. ‡‡‡ **7:22 *Non lædas servum.*** Qualiter servi nutriendi sunt, aperte monstratur, affectu, scilicet, filiorum pro jure naturæ; et disciplinandi pro mentis instabilitate; unde in sequentibus, ***Cibaria et virga et onus asino; panis et disciplina et opus servo.*** §§§ **7:23 *Neque inopem derelinquas illum.*** Oppressum violentia servitutis. ***Sive enim servi, sive liberi, omnes in Christo unum sumus*** I Cor. 12..

ostendas hilarem faciem tuam ad illas.*
27 Trade filiam, et grande opus feceris: et
homini sensato da illam.
28 Mulier si est tibi secundum animam tuam,
non projicias illam: et odibili non credas te. In
toto corde tuo†
29 honora patrem tuum, et gemitus matris tuæ
ne obliviscaris:
30 memento quoniam nisi per illos natus non
fuisses: et retribue illis, quomodo et illi tibi.]
31 [In tota anima tua time Dominum, et
sacerdotes illius sanctifica.
32 In omni virtute tua dilige eum qui te fecit, et
ministros ejus ne derelinquas.‡
33 Honora Deum ex tota anima tua, et
honorifica sacerdotes, et propurga te cum
brachiis.
34 Da illis partem, sicut mandatum est tibi,
primitiarum et purgationis, et de negligentia tua
purga te cum paucis.
35 Datum brachiorum tuorum, et sacrificium
sanctificationis offeres Domino, et initia

* **7:26 *Filiæ*,** etc. Sicut bonos servos affectu filiorum habendos, sic ancillas, quasi filias habendas esse docet, sed cum disciplina: unde, ***Lacta filium, et paventem te faciet: lude cum eo, et contristabit te. Non arrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescant dentes tui*** Eccli. 30.. † **7:28 *Mulier.*** Conjugalem commendat pudicitiam, removens omnem detestabilem copulam. Mystice autem admonet ut catholicam fidem in vera religione, quam primum post baptismi perceptionem sortiti sumus, firmiter tenentes, hæreticorum perfidiam abjiciamus. ‡ **7:32 *Dilige,*** etc. RAB. Timorem Dei et amorem, etc., usque ad quia charitas operit multitudinem peccatorum.

sanctorum.§
36 Et pauperi porrige manum tuam, ut
perficiatur propitiatio et benedictio tua.
37 Gratia dati in conspectu omnis viventis, et
mortuo non prohibeas gratiam.**
38 Non desis plorantibus in consolatione, et
cum lugentibus ambula.
39 Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim
in dilectione firmaberis.
40 In omnibus operibus tuis memorare
novissima tua, et in æternum non peccabis.]

8

1 [Non litiges cum homine potente, ne forte
incidas in manus illius.*
2 Non contendas cum viro locuplete, ne forte
contra te constituat litem tibi:†

---

§ **7:35 *Datum brachiorum.*** Superius pro his quæ offeruntur ministris Dei promisit peccatorum purgationem: nunc autem pro eleemosynis veniam et benedictionis gratiam, quia sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccata. ** **7:37 *Et mortuo.*** Ad eleemosynam pertinet sepultura mortuorum, multo magis ergo consolatio vivorum: unde Paulus docet gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Probatio dilectionis exhibitio est operis: unde, ***Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?*** I Joan. 3. * **8:1 *Non litiges cum homine potente.*** RAB. Superbo. Unde, ***Non respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis*** Prov. 26.: quia inter superbos semper jurgia sunt, servum autem Domini non oportet litigare. † **8:2 *Locuplete.*** Qui avaritiæ æstibus anhelat. Inde enim oriuntur invidiæ, contentiones, et hujusmodi, ***Radix enim omnium malorum est cupiditas*** I Tim. 6..

3 multos enim perdidit aurum et argentum, et usque ad cor regum extendit et convertit.

4 Non litiges cum homine linguato, et non strues in ignem illius ligna.

5 Non communices homini indocto, ne male de progenie tua loquatur.

6 Ne despicias hominem avertentem se a peccato, neque improperes ei: memento quoniam omnes in correptione sumus.

7 Ne spernas hominem in sua senectute, etenim ex nobis senescunt.

8 Noli de mortuo inimico tuo gaudere: sciens quoniam omnes morimur, et in gaudium nolumus venire.

9 Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, et in proverbiis eorum conversare:

10 ab ipsis enim disces sapientiam et doctrinam intellectus, et servire magnatis sine querela.

11 Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt a patribus suis:

12 quoniam ab ipsis disces intellectum, et in tempore necessitatis dare responsum.

13 Non incendas carbones peccatorum arguens eos, et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.‡

14 Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat quasi insidiator ori tuo.

15 Noli fœnerari homini fortiori te: quod si

‡ **8:13** ***Non incendas carbones.*** ID. Unde Apostolus: ***Si præ****occupatus* ***fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis*** Gal. 6..

fœneraveris, quasi perditum habe.§
16 Non spondeas super virtutem tuam: quod si
sponderis, quasi restituens cogita.
17 Non judices contra judicem, quoniam
secundum quod justum est judicat.**
18 Cum audace non eas in via, ne forte gravet
mala sua in te: ipse enim secundum voluntatem
suam vadit, et simul cum stultitia illius peries.
19 Cum iracundo non facias rixam, et cum
audace non eas in desertum: quoniam quasi
nihil est ante illum sanguis, et ubi non est
adjutorium, elidet te.
20 Cum fatuis consilium non habeas: non enim
poterunt diligere nisi quæ eis placent.
21 Coram extraneo ne facias consilium: nescis
enim quid pariet.
22 Non omni homini cor tuum manifestes, ne
forte inferat tibi gratiam falsam, et convicietur
tibi.]

9

1 [Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat
super te malitiam doctrinæ nequam.*
2 Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne
ingrediatur in virtutem tuam, et confundaris.
3 Ne respicias mulierem multivolam, ne forte
incidas in laqueos illius.†

---

§ **8:15 *Noli fœnerari.*** RAB. Unde: Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui habeto solus. ** **8:17 *Non judices contra judicem.*** Quasi esto subjectus præpositis et judicibus, qui secundum Deum judicant. * **9:1 *Non zeles mulierem,*** etc. RAB. Docet pudicitiam, etc., usque ad non consentit hæreticæ pravitati. † **9:3 *Mulierem multivolam.*** Hæreticorum Synagogam, quæ per diversos errores volitat.

4 Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias
illam, ne forte pereas in efficacia illius.‡
5 Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris
in decore illius.§
6 Ne des fornicariis animam tuam in ullo, ne
perdas te et hæreditatem tuam.
7 Noli circumspicere in vicis civitatis, nec
oberraveris in plateis illius.**
8 Averte faciem tuam a muliere compta, et ne
circumspicias speciem alienam.
9 Propter speciem mulieris multi perierunt: et
ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.
10 Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi
stercus in via conculcabitur.
11 Speciem mulieris alienæ multi admirati,
reprobi facti sunt: colloquium enim illius quasi
ignis exardescit.
12 Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec
accumbas cum ea super cubitum:
13 et non alterceris cum illa in vino, ne forte
declinet cor tuum in illam, et sanguine tuo
labaris in perditionem.]

---

‡ **9:4** ***Cum saltatrice ne assiduus sis.*** Hæreticorum turba, quæ per diversos errores dissilit, ut quem eloquentiæ suæ amatorem conspexerit ad se trahat quasi meretrix; unde: ***Irretivit eum multis sermonibus, et blanditiis labiorum traxit eum*** Prov. 7., etc. § **9:5** ***Virginem ne conspicias.*** Averte oculos tuos, ne videant vanitatem: ne libeat videre quæ non licet concupiscere. Mystice autem non debemus decorem eloquentiæ hæreticæ amare, nec simulatas virtutes attendere. ** **9:7** ***In vicis civitatis,*** etc. Idem sub alia figura. Vici enim civitatis, hæreticorum conventicula sunt: quæ se a civitate separant, de qua dicitur: ***Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*** Psal. 86..

14 [Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit similis illi.††
15 Vinum novum amicus novus: veterascet, et cum suavitate bibes illud.‡‡
16 Non zeles gloriam et opes peccatoris: non enim scis quæ futura sit illius subversio.
17 Non placeat tibi injuria injustorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius.
18 Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi, et non suspicaberis timorem mortis.
19 Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat vitam tuam.
20 Communionem mortis scito, quoniam in medio laqueorum ingredieris, et super dolentium arma ambulabis.
21 Secundum virtutem tuam cave te a proximo tuo, et cum sapientibus et prudentibus tracta.
22 Viri justi sint tibi convivæ, et in timore Dei sit tibi gloriatio:
23 et in sensu sit tibi cogitatus Dei, et omnis enarratio tua in præceptis Altissimi.
24 In manu artificum opera laudabuntur, et princeps populi in sapientia sermonis sui, in sensu vero seniorum verbum.
25 Terribilis est in civitate sua homo linguosus: et temerarius in verbo suo odibilis erit.]§§

---

†† **9:14 *Ne derelinquas amicum.*** Major est fiducia ex parte rei cognitæ, quam ignotæ. Doctrinam quoque sanctorum Patrum non debemus declinare et novellos doctores audire. ‡‡ **9:15 *Vinum novum,*** etc. Novus doctor studere debet, ut sanam doctrinam et operationem firmiter percipiat: et postea sibi et aliis proficiat. §§ **9:25 *Linguosus.*** Hæreticus, qui semper contentiosus, et ideo odibilis Deo et hominibus.

10

1 [Judex sapiens judicabit populum suum, et
principatus sensati stabilis erit.*

2 Secundum judicem populi, sic et ministri ejus:
et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes
in ea.
3 Rex insipiens perdet populum suum: et
civitates inhabitabuntur per sensum potentium.

4 In manu Dei potestas terræ: et utilem
rectorem suscitabit in tempus super illam.

5 In manu Dei prosperitas hominis, et super
faciem scribæ imponet honorem suum.]†

6 [Omnis injuriæ proximi ne memineris, et
nihil agas in operibus injuriæ.

7 Odibilis coram Deo est et hominibus superbia,
et execrabilis omnis iniquitas gentium.

8 Regnum a gente in gentem transfertur
propter injustitias, et injurias, et contumelias, et
diversos dolos.‡
9 Avaro autem nihil est scelestius. Quid

---

* **10:1 *Judex sapiens,*** etc. RAB. Factus est principatus super humerum ejus. Unde: ***Væ terræ cujus rex puer est*** Isa. 9., diabolus, scilicet qui semper diligit novitates, et principes cujus primo mane comedunt, id est, ante diem mortis, dicentes: ***Manducemus et bibamus, cras enim moriemur*** Isa. 22.. † **10:5 *Super faciem scribæ.*** ID. Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis, quia vice sua mittit ad prædicandum. ‡ **10:8 *Regnum a gente.*** RAB. Hoc fere omnes etc., ***usque ad: auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus*** Matth. 21..

superbit terra et cinis?§
10 Nihil est iniquius quam amare pecuniam:
hic enim et animam suam venalem habet,
quoniam in vita sua projecit intima sua.
11 Omnis potentatus brevis vita; languor
prolixior gravat medicum.
12 Brevem languorem præcidit medicus: sic et
rex hodie est, et cras morietur.**
13 Cum enim morietur homo, hæreditabit
serpentes, et bestias, et vermes.
14 Initium superbiæ hominis apostatare a
Deo:††

---

§ **10:9** ***Avaro.*** Post mutationem regni agit de avaritia, pro qua vis regiminis maxime negligitur: ***Radix enim omnium malorum cupiditas*** I Tim. 6.. Avaritiam autem superbia comitatur, unde, ***Præcipe divitibus non altum sapere*** Ibid.. ** **10:12** ***Et rex hodie est.*** Potestas et divitiæ non possunt prolongare vitam. Positus est terminus qui præteriri non potest. Jucunditas carnis convertetur in putredinem et fœtores, et tandem in vermes. Mystice autem homo, qui in peccatis vivit et non resipiscit, morietur æterna morte: et diabolum serpentem antiquum et bestias ejus, id est, dæmones non evadet. †† **10:14** ***Initium superbiæ.*** Non est enim major apostasia quam creaturam a Creatore recedere, quæ merito ascribitur superbiæ. Superbia enim est si creatura velit æquari Creatori. Hæc et diabolo et homini fuit initium perditionis: unde, ***Quoniam initium omnis peccati est superbia.*** Quamvis alibi dicatur: ***Radix omnium malorum cupiditas*** I Tim. 6.. Non est cupiditas sine superbia, nemo enim superbus nisi cupidus et econverso. De superbia nascuntur hæreses, schismata, detractiones, invidia, verbositas, jactantia, contentiones et hujusmodi, quæ ex cupiditate procedunt. Gulosos vero, intemperantes, ebriosos, fornicarios et hujusmodi cupiditas facit, quæ sine superbia esse non possunt. Caveamus ergo cupiditatem et superbiam, non duo mala, sed unum a quo omnia trahunt initium.

15 quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor
ejus, quoniam initium omnis peccati est
superbia. Qui tenuerit illam adimplebitur
maledictis, et subvertet eum in finem.
16 Propterea exhonoravit Dominus conventus
malorum, et destruxit eos usque in finem.
17 Sedes ducum superborum destruxit Deus, et
sedere fecit mites pro eis.
18 Radices gentium superbarum arefecit Deus,
et plantavit humiles ex ipsis gentibus.
19 Terras gentium evertit Dominus, et perdidit
eas usque ad fundamentum.‡‡
20 Arefecit ex ipsis, et disperdidit eos, et cessare
fecit memoriam eorum a terra.
21 Memoria superborum perdidit Deus, et
reliquit memoriam humilium sensu.
22 Non est creata hominibus superbia, neque
iracundia nationi mulierum.]§§
23 [Semen hominum honorabitur hoc, quod
timet Deum: semen autem hoc exhonorabitur,
quod præterit mandata Domini.***
24 In medio fratrum rector illorum in honore:
et qui timent Dominum erunt in oculis illius.
25 Gloria divitum, honoratorum, et pauperum,

---

‡‡ **10:19** ***Terras.*** RAB. Quando Jerusalem per Romanos, etc., usque ad deleta est posteritas eorum, et gloria martyrum exaltata est; unde: ***Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet*** Psal. 144.. §§ **10:22** ***Non est creata.*** ID. Vitia non sunt creata, etc., usque ad surgit iracundia, quam virtutis superat constantia. *** **10:23** ***Semen hominum honorabitur.*** Doctores sancti in honore sunt apud bonos, maxime qui timent Dominum: unde, ***Qui bene præ****sunt* ***presbyteri, duplici honore digni habeantur*** I Tim. 5., etc.

timor Dei est.†††
26 Noli despicere hominem justum pauperem,
et noli magnificare virum peccatorem divitem.
27 Magnus, et judex, et potens est in honore: et
non est major illo qui timet Deum.‡‡‡
28 Servo sensato liberi servient: et vir prudens
et disciplinatus non murmurabit correptus, et
inscius non honorabitur.§§§
29 Noli extollere te in faciendo opere tuo, et noli
cunctari in tempore angustiæ.
30 Melior est qui operatur et abundat in
omnibus, quam qui gloriatur et eget pane.*
31 Fili, in mansuetudine serva animam tuam, et
da illi honorem secundum meritum suum.
32 Peccantem in animam suam quis
justificabit? et quis honorificabit exhonorantem
animam suam?

---

††† **10:25** ***Gloria divitum,*** etc. Vere gloria est timere Deum. Qui eum timet, justitiam servat in omnibus: unde, ***Nolite in personarum acceptione Jesu fidem habere*** Jacob. 2.. ‡‡‡ **10:27** ***Magnus est judex.*** Licet potestas terrena magna sit, timentem Dominum præcellere non valet: timentibus enim Deum, nihil deest, ***Divites autem eguerunt et esurierunt*** Psal. 33., etc. §§§ **10:28** ***Servo sensato.*** Hoc ad litteram sæpe evenit, ut ignobilis genere nobilitatis scientia et fide, nobilibus præferatur: unde, ***Servus sapiens dominabitur filiis stultis*** Prov. 17.. Mystice autem servus ecclesiasticus, qui devote servat religionem Christianam, præponitur Synagogæ; unde, ***Major serviet minori.*** Et, ***Jacob dilexi, Esau autem odio habui*** Gen. 25.. * **10:30** ***Melior est.*** Quasi dicat: Melius est, ut studeas semper in bono opere laborare, unde reddatur tibi merces justitiæ, quam ut consumas dies tuos in vanitate, et egeas illo pane, qui de cœlo descendit. Qui in timore Dei, et observantia religionis, statuet gloriam suam: unde, ***Qui gloriatur, in Domino glorietur*** II Cor. 10..

33 Pauper gloriatur per disciplinam et timorem
suum: et est homo qui honorificatur propter
substantiam suam.
34 Qui autem gloriatur in paupertate, quanto
magis in substantia ! et qui gloriatur in
substantia, paupertatem vereatur.]

11

1 [Sapientia humiliati exaltabit caput illius, et
in medio magnatorum consedere illum faciet.*
2 Non laudes virum in specie sua, neque
spernas hominem in visu suo.
3 Brevis in volatilibus est apis, et initium
dulcoris habet fructus illius.
4 In vestitu ne glorieris umquam, nec in die
honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera
Altissimi solius, et gloriosa, et absconsa, et invisa
opera illius.
5 Multi tyranni sederunt in throno: et
insuspicabilis portavit diadema.†
6 Multi potentes oppressi sunt valide, et gloriosi
traditi sunt in manus alterorum.
7 Priusquam interroges, ne vituperes
quemquam: et cum interrogaveris, corripe juste.]

---

* **11:1** ***Sapientia humiliati exaltabit caput.*** Sequitur: ***Non laudes virum,*** etc. Quasi: Ne juxta speciem corporis æstimes qualitatem mentis: unde, ***Non respicias vultum ejus nec altitudinem staturæ ejus, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis judico*** I Reg. 16.. Homo enim videt ea quæ patent. Dominus autem intuetur cor. In honoribus mundanis non est superbiendum, quia transit mundus et concupiscentia ejus.

† **11:5** ***Multi tyranni.*** RAB. Divina dispensatione fit, etc., usque ad benedictionem patriarcharum hæreditavit.

8 [Priusquam audias, ne respondeas verbum:
et in medio sermonum ne adjicias loqui.‡
9 De ea re quæ te non molestat, ne certeris: et in
judicio peccantium ne consistas.
10 Fili, ne in multis sint actus tui: et si dives
fueris, non eris immunis a delicto. Si enim
secutus fueris, non apprehendes: et non effugies,
si præcucurreris.§
11 Est homo laborans et festinans, et dolens:
impius, et tanto magis non abundabit.**
12 Est homo marcidus egens recuperatione,
plus deficiens virtute, et abundans paupertate:
13 et oculus Dei respexit illum in bono, et erexit

---

‡ **11:8 *Priusquam audias.*** Qui prius respondet quam audiat, id est, qui doctor esse desiderat antequam discat; vel, aliorum causas judicare, priusquam dignoscat: stultum se esse demonstrat.

§ **11:10 *Fili, ne in multis,*** etc. Quasi diceret: De superfluis ne sis curiosus, et peccantium pravitati non consentias. Non solum enim qui faciunt mala, sed qui consentiunt facientibus digni sunt morte. ***Fili, ne in multis,*** etc. Multi sunt actus hæreticorum, qui unitatem fidei, et tramitem veritatis non custodiunt, et laborem unum in libris componendis expendunt. Rhetorica et dialectica arte copiosi: nec immunes sunt a dilecto, quia meditatio eorum est in dolo. Unde Ecclesiasticus: ***Fili, ne facias multos libros, quibus non est finis.*** Omnes autem libri divinæ Scripturæ quia consentiunt unus liber sunt: unde, ***In capite libri scriptum est de me*** Psal. 36., etc. ***Fili, ne in multis,*** terrenis lucris, vel quibuslibet negotiis, quia pluribus intentus minor est ad singula sensus. Suscepta cura regiminis impar invenitur quisque ad singula, dum dividitur ad multa: nec sua damna considerat, dum aliena pertractat. ** **11:11 *Est homo laborans.*** Christiana opera designat, in quibus pauperes spiritu abundant omnibus bonis, et egent qui laborant in acquirendis divitiis: unde, ***Divites eguerunt, et esurierunt,*** etc.

eum ab humilitate ipsius, et exaltavit caput ejus:
et mirati sunt in illo multi, et honoraverunt
Deum.]
14 [Bona et mala, vita et mors, paupertas et
honestas, a Deo sunt:
15 sapientia, et disciplina, et scientia legis, apud
Deum: dilectio, et viæ bonorum, apud ipsum.
16 Error et tenebræ peccatoribus concreata
sunt: qui autem exsultant in malis consenescunt
in malo.
17 Datio Dei permanet justis, et profectus illius
successus habebit in æternum.
18 Est qui locupletatur parce agendo, et hæc est
pars mercedis illius.††
19 In eo quod dicit: Inveni requiem mihi, et
nunc manducabo de bonis meis solus:
20 et nescit quod tempus præteriet, et mors
appropinquet, et relinquat omnia aliis, et
morietur.
21 Sta in testamento tuo, et in illo colloquere, et
in opere mandatorum tuorum veterasce.
22 Ne manseris in operibus peccatorum:
confide autem in Deo, et mane in loco tuo.
23 Facile est enim in oculis Dei subito honestare
pauperem.
24 Benedictio Dei in mercedem justi festinat, et
in hora veloci processus illius fructificat.
25 Ne dicas: Quid est mihi opus? et quæ erunt
mihi ex hoc bona?
26 Ne dicas: Sufficiens mihi sum: et quid ex hoc
pessimabor?

†† **11:18 *Est qui locupletatur,*** etc. RAB. Thesaurizat, et ignorat, etc., usque ad sed aliis relinquunt qui veritatem et falsitatem dignoscunt.

27 In die bonorum ne immemor sis malorum, et
in die malorum ne immemor sis bonorum:
28 quoniam facile est coram Deo in die obitus
retribuere unicuique secundum vias suas.
29 Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ
magnæ, et in fine hominis denudatio operum
illius.
30 Ante mortem ne laudes hominem
quemquam: quoniam in filiis suis agnoscitur
vir.]‡‡
31 [Non omnem hominem inducas in domum
tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi.
32 Sicut enim eructant præcordia fœtentium, et
sicut perdix inducitur in caveam, et ut caprea in
laqueum: sic et cor superborum, et sicut
prospector videns casum proximi sui.§§
33 Bona enim in mala convertens insidiatur, et
in electis imponet maculam.
34 A scintilla una augetur ignis, et ab uno
doloso augetur sanguis: homo vero peccator
sanguini insidiatur.
35 Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala,
ne inducat super te subsannationem in
perpetuum.
36 Admitte ad te alienigenam: et subvertet te in
turbine, et abalienabit te a tuis propriis.]

12

1 [Si benefeceris, scito cui feceris, et erit gratia

---

‡‡ **11:30 *Ante mortem,*** etc. ID. Stultum est laudare, etc., usque ad qui veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. §§ **11:32 *Sicut enim eructant,*** etc. RAB. Similitudinem sagaciorum animalium, etc., usque ad in caveam erroris et laqueum deceptionis præcipitent.

in bonis tuis multa.
2 Benefac justo, et invenies retributionem
magnam: et si non ab ipso, certe a Domino.
3 Non est enim ei bene qui assiduus est in malis,
et eleemosynas non danti: quoniam et Altissimus
odio habet peccatores, et misertus est
pœnitentibus.*
4 Da misericordi, et ne suscipias peccatorem: et
impiis et peccatoribus reddet vindictam,
custodiens eos in diem vindictæ.
5 Da bono, et non receperis peccatorem.†
6 Benefac humili, et non dederis impio: prohibe
panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit:
7 nam duplicia mala invenies in omnibus bonis
quæcumque feceris illi, quoniam et Altissimus
odio habet peccatores, et impiis reddet
vindictam.]
8 [Non agnoscetur in bonis amicus, et non

---

* **12:3** ***Non est enim,*** etc. Gravissimum peccatum est nolle pœnitere, nec peccata eleemosynis redimere, sed peccata peccatis addere: unde, ***Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eam*** Amos, 1.. Dubiam et dolosam doctrinam, quam in expositione divinæ Scripturæ expendunt.

† **12:5** ***Da bono,*** etc. Simile in Tobia legitur: ***Panem tuum et vinum super sepulturam justi constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus*** Tob. 4.. Id est pro eo quod peccatores sunt, noli communicare; sicut qui nutriunt histriones, cum esuriant Christi pauperes. Qui autem dat indigenti peccatori, non quia peccator est sed quia homo est, non peccatorem sed justum nutrit: quia culpam non diligit, sed naturam. Si peccatorem et impium hæreticum intelligit dum in errore sunt, non est communicandum cum illis: unde, ***Nolite sanctum dare canibus*** Matth. 7..

abscondetur in malis inimicus.‡
9 In bonis viri, inimici illius in tristitia: et in
malitia illius, amicus agnitus est.
10 Non credas inimico tuo in æternum: sicut
enim æramentum æruginat nequitia illius:§
11 et si humiliatus vadat curvus, adjice animum
tuum, et custodi te ab illo.
12 Non statuas illum penes te, nec sedeat ad
dexteram tuam, ne forte conversus in locum
tuum, inquirat cathedram tuam, et in novissimo
agnosces verba mea, et in sermonibus meis
stimuleris.
13 Quis miserebitur incantatori a serpente
percusso, et omnibus qui appropiant bestiis? et
sic qui comitatur cum viro iniquo, et obvolutus
est in peccatis ejus.
14 Una hora tecum permanebit: si autem
declinaveris, non supportabit.
15 In labiis suis indulcat inimicus, et in corde

---

‡ **12:8** ***Non agnoscetur in bonis amicus.*** Facilius amicus et inimicus in adversitate probantur, quia multi amici mensæ, qui non permanent in die necessitatis. Verus igitur erat amicus qui dicebat: ***Quis infirmatur, et ego non infirmor?*** II Cor. 11. § **12:10** ***Non credas inimico.*** Historice de falsis amicis agit, a quibus cavere debemus. Mystice vero hæreticos notat, qui non vere sunt amici, quorum doctrina plena est rubigine erroris, et nequitiæ: quorum sermo serpit ut cancer, quamvis fideles et catholicos se fingunt. Non ergo eis obsentiamus, nec potestatem tribuamus, quam significat ***dextera:*** ne a loco nostro, id est, statu rectæ fidei nos dejiciant. Nituntur enim cathedram nostram, id est doctrinam, malitiose subvertere. ***Quis medebitur.*** Hæretico qui officium doctoris gerit, et dicit se medicum animarum: ***Si enim sal infatuatum fuerit, ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras*** Matth. 5..

suo insidiatur ut subvertat te in foveam.**
16 In oculis suis lacrimatur inimicus, et si
invenerit tempus, non satiabitur sanguine.
17 Et si incurrerint tibi mala, invenies eum illic
priorem.
18 In oculis suis lacrimatur inimicus, et quasi
adjuvans suffodiet plantas tuas.
19 Caput suum movebit, et plaudet manu, et
multa susurrans commutabit vultum suum.]

13

1 [Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea: et qui
communicaverit superbo induet superbiam.*
2 Pondus super se tollat qui honestiori se
communicat, et ditiori te ne socius fueris.†
3 Quid communicabit cacabus ad ollam?
quando enim se colliserint, confringetur.
4 Dives injuste egit, et fremet: pauper autem
læsus tacebit.
5 Si largitus fueris, assumet te: et si non
habueris, derelinquet te.
6 Si habes, convivet tecum, et evacuabit te: et
ipse non dolebit super te.

** **12:15 *In labiis suis.*** His sententiis notat eos, qui in corde loquuntur et insidiantur ut interficiant innocentem: qui cum aliquem deceperint, movent caput, plaudunt manu, et lætantur cum male fecerint. * **13:1 *Qui tetigerit picem inquinabitur.*** RAB. Per similitudinem ostendit, etc., usque ad ne mala quæ frequenter aspiciunt, imitari velint. † **13:2 *Pondus super se tollet.*** ID. Hæc moraliter nos instruunt, ut humilia sequamur, superba fugiamus: ***Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*** Jacob. 4.. Mystice autem docet, etc., usque ad quia æterna confusione dignos ostendent, cum in æternum cruciabuntur.

7 Si necessarius illi fueris, supplantabit te, et subridens spem dabit, narrans tibi bona, et dicet: Quid opus est tibi?

8 Et confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis et ter: et in novissimo deridebit te, et postea videns derelinquet te, et caput suum movebit ad te.

9 Humiliare Deo, et exspecta manus ejus.

10 Attende ne seductus in stultitiam humilieris.

11 Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris.‡

12 Advocatus a potentiore, discede: ex hoc enim magis te advocabit.§

13 Ne improbus sis, ne impingaris: et ne longe sis ab eo, ne eas in oblivionem.

14 Ne retineas ex æquo loqui cum illo, nec credas multis verbis illius: ex multa enim loquela tentabit te, et subridens interrogabit te de absconditis tuis.

15 Immitis animus illius conservabit verba tua: et non parcet de malitia, et de vinculis.

16 Cave tibi, et attende diligenter auditui tuo,

---

‡ **13:11** ***Noli esse,*** etc. Non virtutem humilitatis abhorret: sed auctoritatem firmam contra expugnatores veritatis docet tenere, quibus fortiter resistendum. § **13:12** ***Advocatus.*** Modeste agendum est cum potentibus hujus sæculi, qui frequenter derident innocentium simplicitatem: quibus tamen debitum honorem conferre debemus, sed non contra Deum, vel contra mandata ejus. Unde, ***Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate*** I Petr. 2..

quoniam cum subversione tua ambulas:**
17 audiens vero illa, quasi in somnis vide, et
vigilabis.
18 Omni vita tua dilige Deum, et invoca illum in
salute tua.††
19 Omne animal diligit simile sibi, sic et omnis
homo proximum sibi.‡‡
20 Omnis caro ad similem sibi conjungetur, et
omnis homo simili sui sociabitur.
21 Si communicabit lupus agno aliquando, sic
peccator justo.
22 Quæ communicatio sancto homini ad
canem? aut quæ pars diviti ad pauperem?
23 Venatio leonis onager in eremo: sic et pascua
divitum sunt pauperes.
24 Et sicut abominatio est superbo humilitas, sic
et execratio divitis pauper.
25 Dives commotus confirmatur ab amicis suis:
humilis autem cum ceciderit, expelletur et a

** **13:16 *Cave tibi, et attende.*** Quasi: nihil tutum apud amatores mundi, qui mutabilia sequuntur et cum illis mutantur. Unde: ***Stultus ut luna mutatur*** Eccle. 27.. Possunt in his hæretici et falsi Christiani intelligi, quibus non est credendum, quia inconstantes sunt in omnibus viis suis. †† **13:18 *Omni vita.*** RAB. Cæteris refutatis, etc., usque ad quia prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. ‡‡ **13:19 *Omne animal.*** Ad superiora respicit, ut divitum, scilicet, et potentum societatem declines, et ei conjungaris, qui studio et religione tibi consors est. Hæc est enim amicitia firma, quam similitudo virtutum sociat. ***Si communicabit.*** Rapacitas lupi cum agni innocentia non convenit, nec avari rabies cum modestia simplicis. Nulla enim communicatio munditiæ cum immunditia: ***Sicut enim canis revertitur ad vomitum, ita qui iterat stultitiam suam*** Prov. 6.. Nulla ergo parilitas superbi divitis cum humilitate pauperis Christi.

notis.§§
26 Diviti decepto multi recuperatores: locutus
est superbia, et justificaverunt illum.
27 Humilis deceptus est, insuper et arguitur:
locutus est sensate, et non est datus ei locus.
28 Dives locutus est, et omnes tacuerunt, et
verbum illius usque ad nubes perducent.
29 Pauper locutus est, et dicunt: Quis est hic? et
si offenderit, subvertent illum.]
30 [Bona est substantia cui non est peccatum in
conscientia: et nequissima paupertas in ore
impii.
31 Cor hominis immutat faciem illius, sive in
bona, sive in mala.***
32 Vestigium cordis boni et faciem bonam
difficile invenies, et cum labore.]†††

14

1 [Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore

---

§§ **13:25 *Dives commotus.*** Quod de divite et paupere increpat, exsequitur: quia multi sunt qui divitis facta et dicta extollunt: pauci qui doctrinam humilium et virtutem intelligunt. Arrogantes inveniunt prædicatores, humiles vero contemptores. Unde: ***Divitiæ addunt amicos plurimos, a paupere vero, et hi, quos habuit, separantur*** Prov. 19.. *** **13:31 *Cor hominis immutat.*** In judicio vultus, mentis mutatio deprehenditur: unde, ***Cor gaudens exhilarat faciem, in mærore animi dejicitur spiritus.*** ††† **13:32 *Vestigium cordis boni.*** Quia multi simulati et ficti: ideo difficile invenitur in quo cor et facies, id est cogitatio et operatio atque doctrina, in bono conveniant: cum autem hoc invenies, da gloriam Deo, quia hoc ejus donum est.

suo, et non est stimulatus in tristitia delicti.*
2 Felix qui non habuit animi sui tristitiam, et
non excidit a spe sua.
3 Viro cupido et tenaci sine ratione est
substantia: et homini livido ad quid aurum?†
4 Qui acervat ex animo suo injuste, aliis
congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur.
5 Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? et
non jucundabitur in bonis suis.‡
6 Qui sibi invidet, nihil est illo nequius: et hæc
redditio est malitiæ illius.
7 Et si bene fecerit, ignoranter et non volens
facit: et in novissimo manifestat malitiam suam.§
8 Nequam est oculus lividi: et avertens faciem
suam, et despiciens animam suam.
9 Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis:
non satiabitur donec consumat arefaciens
animam suam.**
10 Oculus malus ad mala, et non saturabitur
pane, sed indigens et in tristitia erit super

---

* **14:1 *Beatus vir,*** etc. RAB. Peccando. Hinc Jacobus ait: ***Qui in verbo non offendit, perfectus est*** Jacob. 3.. Illo, scilicet verbo cujus offensionem humana potest vitare fragilitas. † **14:3 *Viro cupido et tenaci.*** Avaritiæ pestem describit quæ excruciat avarum ne consequatur laboris sui fructum, ***Qui thesaurizat et ignorat cui congregabit ea*** Psal. 38.. ‡ **14:5 *Qui sibi nequam.*** Hæc ad litteram mentem avari et invidi describunt, qui de bonis suis non lætantur. Allegorice vero significant philosophos et hæreticos qui sine fide Christi congregant divitias pravi dogmatis, quæ nihil proficiunt eis, imo pœnam conferunt æternam. § **14:7 *Et si bene.*** ID. Dixerat nihil esse nequius, etc., usque ad nunc vero idem repetit. ** **14:9 *Insatiabilis oculus.*** Quia sine fructu bonorum consumit vitam, et sterilem animam gehennæ ignibus tradit cruciendam.

mensam suam.††
11 Fili, si habes, benefac tecum, et Deo dignas
oblationes offer.‡‡
12 Memor esto quoniam mors non tardat, et
testamentum inferorum, quia demonstratum est
tibi: testamentum enim hujus mundi morte
morietur.
13 Ante mortem benefac amico tuo, et
secundum vires tuas exporrigens da pauperi.
14 Non defrauderis a die bono, et particula boni
doni non te prætereat.
15 Nonne aliis relinques dolores et labores tuos
in divisione sortis?
16 Da et accipe, et justifica animam tuam.
17 Ante obitum tuum operare justitiam,
quoniam non est apud inferos invenire cibum.
18 Omnis caro sicut fœnum veterascet, et sicut
folium fructificans in arbore viridi.§§
19 Alia generantur, et alia dejiciuntur: sic
generatio carnis et sanguinis, alia finitur, et alia
nascitur.

---

†† **14:10** ***Oculus malus ad mala.*** Hæreticorum oculus semper malis est intentus, et panem cœlestem, id est intellectum divinæ sapientiæ non meretur, et in Scripturæ mensa marcescit indigentia. ‡‡ **14:11** ***Fili, si habes.*** Hortatur ut, contempta mundi luxuria, bonorum operum oblationes Deo offeramus: quia breve est spatium vitæ in quo operari possumus: post mortem enim, quæ festinat, non est tempus operandi, sed mercedem recipiendi: Unde, ***Operamini dum dies est: venit enim nox, quando jam non licet operari.*** §§ **14:18** ***Omnis caro.*** Sicut fenum in terra vel folium in arbore nascitur, crescit, virescit, siccatur et dejicitur, ita caro nostra nascitur ex progenie parentum, crescit infantia et pueritia, florescit in adolescentia, maturescit in juventute, arescit in senectute, dejicitur in morte.

20 Omne opus corruptibile in fine deficiet, et
qui illud operatur ibit cum illo.
21 Et omne opus electum justificabitur, et qui
operatur illud honorabitur in illo.]
22 [Beatus vir qui in sapientia morabitur, et qui
in justitia sua meditabitur, et in sensu cogitabit
circumspectionem Dei:***
23 qui excogitat vias illius in corde suo, et in
absconditis suis intelligens, vadens post illam
quasi investigator, et in viis illius consistens:
24 qui respicit per fenestras illius, et in januis
illius audiens:
25 qui requiescit juxta domum illius, et in
parietibus illius figens palum, statuet casulam
suam ad manus illius, et requiescent in casula
illius bona per ævum.†††
26 Statuet filios suos sub tegmine illius, et sub
ramis ejus morabitur.
27 Protegetur sub tegmine illius a fervore, et in
gloria ejus requiescet.]

15

1 [Qui timet Deum faciet bona, et qui continens
est justitiæ apprehendet illam:
2 et obviabit illi quasi mater honorificata, et
quasi mulier a virginitate suscipiet illum.

*** **14:22 *Beatus vir;*** etc. ***Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia ejus.*** Psal. CXVIII. ††† **14:25 *Statuet casulam.*** Id est doctoris officium agens, sanæ doctrinæ opera justitiæ conjunget, ut auditores verbo et exemplo instruat.

3 Cibabit illum pane vitæ et intellectus, et aqua
sapientiæ salutaris potabit illum: et firmabitur in
illo, et non flectetur:*
4 et continebit illum, et non confundetur: et
exaltabit illum apud proximos suos,
5 et in medio ecclesiæ aperiet os ejus, et
adimplebit illum spiritu sapientiæ et intellectus,
et stola gloriæ vestiet illum.†
6 Jucunditatem et exsultationem thesaurizabit
super illum, et nomine æterno hæreditabit illum.
7 Homines stulti non apprehendent illam, et
homines sensati obviabunt illi. Homines stulti
non videbunt eam: longe enim abest a superbia
et dolo.‡
8 Viri mendaces non erunt illius memores: et
viri veraces invenientur in illa, et successum
habebunt usque ad inspectionem Dei.§
9 Non est speciosa laus in ore peccatoris,**
10 quoniam a Deo profecta est sapientia.
Sapientiæ enim Dei astabit laus, et in ore fideli
abundabit, et Dominator dabit eam illi.]

---

* **15:3 *Aqua sapientiæ.*** RAB. gratia Spiritus sancti: unde, ***Qui biberit aquam quam ego dabo vobis, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam*** Joan. 14., id est non cedet persecutioni, vel hæreticæ pravitati. † **15:5 *Et in medio Ecclesiæ.*** Apostolos, prædicatores Evangelii significat, quos Dei sapientia, id est Christus, Ecclesiæ præposuit. ‡ **15:7 *Homines stulti,*** etc. Pagani, et idololatræ et Judæi, qui crucifigunt Filium Dei, sequentes umbram legis, et respuentes veritatem Evangelii: vel hæretici, qui Scripturas pervertunt. § **15:8 *Et viri veraces.*** Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. ** **15:9 *In ore peccatoris.*** Hæreticorum, qui doctrinam Patrum despiciunt, et simplices decipiunt. Donum largitatis non invidet Deus alicui, qui vult omnes homines salvos fieri.

11 [Non dixeris: Per Deum abest: quæ enim odit
ne feceris.
12 Non dicas: Ille me implanavit: non enim
necessarii sunt ei homines impii.††
13 Omne execramentum erroris odit Dominus,
et non erit amabile timentibus eum.
14 Deus ab initio constituit hominem, et reliquit
illum in manu consilii sui:‡‡
15 adjecit mandata et præcepta sua.
16 Si volueris mandata servare, conservabunt
te, et in perpetuum fidem placitam facere.§§
17 Apposuit tibi aquam et ignem, ad quod
volueris porrige manum tuam.
18 Ante hominem vita et mors, bonum et
malum: quod placuerit ei dabitur illi:
19 quoniam multa sapientia Dei, et fortis in
potentia, videns omnes sine intermissione.***
20 Oculi Domini ad timentes eum, et ipse
agnoscit omnem operam hominis.
21 Nemini mandavit impie agere, et nemini
dedit spatium peccandi:†††

---

†† **15:12 *Non dicas.*** ID. Non sunt mala nostra Deo imputanda, cui non sunt necessaria: ***Deus intentator malorum est*** Jacob. 1.. ‡‡ **15:14 *Constituit hominem*** ad imaginem et similitudinem suam, et liberum arbitrium dedit ei. §§ **15:16 *Si volueris.*** Id est si volueris implere opera et mandata Dei, habebis consolationem: si contempseris gehennæ ardorem. *** **15:19 *Quoniam multa sapientia.*** ID. Nullus potest præscientiam Dei, etc., usque ad nihil faciat homo, nisi quod dignum sit conspectui divino. ††† **15:21 *Nemini mandavit.*** Non est auctor Deus peccandi, nec spatium concedit in quo homo impune peccare possit; semper bona præcipit, et mala interdicit. Solummodo placet ei quod bonum est, infidelitas autem et inutilitas displicet, ***quoniam justus Deus, et justitias dilexit.*** Psal. 10.

22 non enim concupiscit multitudinem filiorum
infidelium et inutilium.]

16

1 [Ne jucunderis in filiis impiis, si
multiplicentur: nec oblecteris super ipsos, si non
est timor Dei in illis.
2 Non credas vitæ illorum, et ne respexeris in
labores eorum.
3 Melior est enim unus timens Deum, quam
mille filii impii:
4 et utile est mori sine filiis, quam relinquere
filios impios.
5 Ab uno sensato inhabitabitur patria: tribus
impiorum deseretur.*
6 Multa talia vidit oculis meus, et fortiora
horum audivit auris mea.†
7 In synagoga peccantium exardebit ignis, et in
gente incredibili exardescet ira.
8 Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui
gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ
virtuti.‡

---

* **16:5** ***Ab uno sensato inhabitabitur patria.*** RAB. Qui secundum sanam regulam Scripturæ fide et opere permanet in semita justitiæ. ***A tribus impiis deseretur.*** Scilicet qui cogitatione, locutione, opere seipsos sequestrant a societate bonorum. † **16:6** ***Multa talia vidit oculus.*** Quanto quis ardentius legem Dei discit, tanto magis illustratur lumine scientiæ: unde, ***Qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui me diligit. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*** Joan. 14.. ‡ **16:8** ***Non exoraverunt pro peccatis.*** RAB. Antiqui gigantes, desideriis terrenis irretiti, et sarcina peccatorum gravati; vel hæretici, qui confidunt in virtute sua, et in divitiis dialecticæ et rhetoricæ gloriantur.

9 Et non pepercit peregrinationi Lot, et
execratus est eos præ superbia verbi illorum.
10 Non misertus est illis, gentem totam perdens,
et extollentem se in peccatis suis.
11 Et sicut sexcenta millia peditum, qui
congregati sunt in duritia cordis sui: et si unus
fuisset cervicatus, mirum si fuisset immunis.
12 Misericordia enim et ira est cum illo: potens
exoratio, et effundens iram.§
13 Secundum misericordiam suam, sic
correptio illius homines secundum opera sua
judicat.
14 Non effugiet in rapina peccator, et non
retardabit sufferentia misericordiam facientis.
15 Omnis misericordia faciet locum unicuique,
secundum meritum operum suorum, et
secundum intellectum peregrinationis ipsius.]
16 [Non dicas: A Deo abscondar: et ex summo,
quis mei memorabitur?**
17 in populo magno non agnoscar: quæ est
enim anima mea in tam immensa creatura?
18 Ecce cælum et cæli cælorum, abyssus, et

---

§ **16:12** ***Misericordia enim et ira cum illo.*** RAB. Divina censura æqualitatem servat, etc., ***usque ad: Qui sequitur justitiam et misericordiam, inveniet vitam et justitiam et gloriam*** Prov. 21. ** **16:16** ***Non dicas: A Deo abscondar.*** Reprehendit eos, qui Deum credunt non curare mortalia: unde Eliphaz, ***Quid enim novit Deus? Et quasi per caliginem judicat. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat*** Job. 22.. Hinc Paulus ait, ***Vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis*** Hebr. 4..

universa terra, et quæ in eis sunt, in conspectu
illius commovebuntur.††
19 Montes simul, et colles, et fundamenta terræ,
cum conspexerit illa Deus, tremore concutientur.
20 Et in omnibus his insensatum est cor, et
omne cor intelligitur ab illo.
21 Et vias illius quis intelligit, et procellam
quam nec oculus videbit hominis?
22 Nam plurima illius opera sunt in absconsis:
sed opera justitiæ ejus quis enuntiabit, aut quis
sustinebit? longe enim est testamentum a
quibusdam, et interrogatio omnium in
consummatione est.‡‡
23 Qui minoratur corde cogitat inania, et vir
imprudens et errans cogitat stulta.]
24 [Audi me, fili, et disce disciplinam sensus, et
in verbis meis attende in corde tuo:
25 et dicam in æquitate disciplinam, et scrutabor
enarrare sapientiam: et in verbis meis attende in
corde tuo, et dico in æquitate spiritus virtutes
quas posuit Deus in opera sua ab initio, et in
veritate enuntio scientiam ejus.§§
26 In judicio Dei opera ejus ab initio, et ab

†† **16:18** ***Ecce cœlum, et cœli cœlorum.*** Quasi: Si majora pro voluntate sua dispensat, et comprehendit: minora eum latere non possunt, ad cujus nutum omnia pavent et contremiscunt; et non est qui possit ejus resistere voluntati. ‡‡ **16:22** ***Et opera justitiæ.*** Nemo enuntiare potest altitudinem justitiæ ejus, nec sustinere justitiæ districtionem. ***A quibusdam; et interrogatio hominum,*** etc. Idololatris, hæreticis, vel falsis catholicis: unde, ***Non enim auditores legis justificantur, sed factores*** Rom. 2.. §§ **16:25** ***Et dicam in æquitate.*** RAB. Qui intento corde desiderat, etc., usque ad sed statum sanctæ Ecclesiæ aperte manifestat.

institutione ipsorum distinxit partes illorum, et initia eorum in gentibus suis.***
27 Ornavit in æternum opera illorum: nec esurierunt, nec laboraverunt, et non destiterunt ab operibus suis.
28 Unusquisque proximum sibi non angustiabit in æternum:
29 non sis incredibilis verbo illius.†††
30 Post hæc Deus in terram respexit, et implevit illam bonis suis:
31 anima omnis vitalis denuntiavit ante faciem ipsius, et in ipsam iterum reversio illorum.]‡‡‡

17

1 [Deus creavit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum:*

*** **16:26** ***Distinxit partes illorum.*** Singularum gentium originem per diversas partes mundi discrevit, ut quæque gens parentis sui vocabulo denominata proprias sedes possideret. Mystice autem divina sapientia Ecclesiam instituens, per totius orbis partes dilatavit, et in singulis gentibus collocavit: ut in diversis locis diversa nomina vindicaret sibi, unde Joannes in Apocalypsi: ***Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe*** Apoc. 2., et Pergami et Thyatiræ et cæteris. ††† **16:29** ***Non sis incredibilis verbo illius.*** Dixit superius, quomodo ab initio Deus in scientia et judicio ordinavit opera sua: nunc interposita sententia auditorem hortatur, ne incredibilis verbo illius a statu rectitudinis flectatur, et ad narrationem redit, ostendens quomodo clementia Dei genus humanum reparavit sic: ***Post hæc Deus in terram respexit,*** etc. ‡‡‡ **16:31** ***Denuntiavit,*** cogitationis arcana: unde, ***Intellexisti cogitationes meas de longe*** Psal. 138.. Et, ***Dominus novit cogitationes hominum*** Psal. 93.. * **17:1** ***Deus creavit.*** RAB. Ut sic vivat, sapiat, etc., usque ad ita homo charitatem habeat, ut sit bonus et justus; etc.

2 et iterum convertit illum in ipsam, et
secundum se vestivit illum virtute.†

3 Numerum dierum et tempus dedit illi, et dedit
illi potestatem eorum quæ sunt super terram.‡

4 Posuit timorem illius super omnem carnem,
et dominatus est bestiarum et volatilium.

5 Creavit ex ipso adjutorium simile sibi:
consilium, et linguam, et oculos, et aures, et cor
dedit illis excogitandi, et disciplina intellectus
replevit illos.§

6 Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit
cor illorum, et mala et bona ostendit illis.

7 Posuit oculum suum super corda illorum,
ostendere illis magnalia operum suorum:

8 ut nomen sanctificationis collaudent, et
gloriari in mirabilibus illius; ut magnalia
enarrent operum ejus.

9 Addidit illis disciplinam, et legem vitæ

---

† **17:2 *Et secundum se vestivit,*** etc. Unde: ***Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et veritatis sanctitate*** Ephes. 9.. ‡ **17:3 *Et dedit illi potestatem.*** Quia in hoc quoque factus est homo ad imaginem Dei, quo irrationabilibus ratione antecellit, et ea regit et dominatur in eis, et omnium creatorem agnoscit. Sed quia honorem suum non intellexit, ***comparatus est jumentis insipientibus*** Psal. 48.. § **17:5 *Creavit ex ipso.*** Sicut de latere Adæ dormientis formata est Eva, sic de latere Christi in cruce morientis exivit sanguis et aqua, de quibus formatur Ecclesia.

hæreditavit illos.**
10 Testamentum æternum constituit cum illis, et justitiam et judicia sua ostendit illis.
11 Et magnalia honoris ejus vidit oculus illorum, et honorem vocis audierunt aures illorum. Et dixit illis: Attendite ab omni iniquo.
12 Et mandavit illis unicuique de proximo suo.
13 Viæ illorum coram ipso sunt semper: non sunt absconsæ ab oculis ipsius.††
14 In unamquamque gentem præposuit rectorem:‡‡
15 et pars Dei Israël facta est manifesta.
16 Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei: et oculi ejus sine intermissione inspicientes in viis eorum.
17 Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum, et omnes iniquitates eorum in conspectu Dei.
18 Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, et gratiam hominis quasi pupillam conservabit.
19 Et postea resurget, et retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipsorum, et

** **17:9 *Et legem vitæ.*** Naturalem, quam dedit omni homini, ut subjiceretur suo creatori, et bonorum operum in se honorificentiam custodiret. Vel, legem litteræ, quam ad correctionem morum, et reparationem naturalis legis, scribi voluit; hoc enim naturalis lex et litteralis insinuat, ut Deum toto corde, tota anima, tota virtute diligamus: et mandata ejus in Dei et proximi dilectione custodiamus. †† **17:13 *Coram illo.*** RAB. Unde: ***Novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit*** Psal. 1.. ‡‡ **17:14 *Rectorem.*** Angelos, quibus commisit Deus custodiam singularum gentium! Unde, ***Statuit terminos gentium juxta numerum angelorum Dei.*** Deut. 32. Vel, doctores quos ad prædicandum misit.

convertet in interiores partes terræ.
20 Pœnitentibus autem dedit viam justitiæ, et
confirmavit deficientes sustinere, et destinavit
illis sortem veritatis.]
21 [Convertere ad Dominum, et relinque
peccata tua:§§
22 precare ante faciem Domini, et minue
offendicula.
23 Revertere ad Dominum, et avertere ab
injustitia tua, et nimis odito execrationem:
24 et cognosce justitias et judicia Dei, et sta in
sorte propositionis, et orationis altissimi Dei.
25 In partes vade sæculi sancti, cum vivis et
dantibus confessionem Deo.
26 Non demoreris in errore impiorum: ante
mortem confitere: a mortuo, quasi nihil, perit
confessio.
27 Confiteberis vivens, vivus et sanus
confiteberis: et laudabis Deum, et gloriaberis in
miserationibus illius.***
28 Quam magna misericordia Domini, et
propitiatio illius convertentibus ad se !

---

§§ **17:21 *Convertere.*** Ostensa conditione hominis, quomodo scilicet ad imaginem Dei creatus sit, et cæteris prælatus creaturis: hortatur ut post lapsum peccati revertatur ad factorem suum, relinquens errorem, quo semetipsum decepit; et deprecetur Deum pro offensionibus suis, et tota mente refugiat ad divinam misericordiam, spernens idololatriam, et diabolicæ servitutis fallaciam. Discat et mandatorum Dei regulam, ut in sorte sanctitatis, qua electus est, permaneat, et in laudibus Altissimi perseveret.

*** **17:27 *Confiteberis vivens.*** RAB. In præsenti vita, postquam non est tempus operandi, sed præmium recipiendi: Unde, ***Currite dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant*** Joan. 12..

29 Nec enim omnia possunt esse in hominibus, quoniam non est immortalis filius hominis, et in vanitate malitiæ placuerunt.
30 Quid lucidius sole? et hic deficiet; aut quid nequius quam quod excogitavit caro et sanguis? et hoc arguetur.†††
31 Virtutem altitudinis cæli ipse conspicit: et omnes homines terra et cinis.]

18

1 [Qui vivet in æternum creavit omnia simul. Deus solus justificabitur, et manet invictus rex in æternum.*
2 Quis sufficit enarrare opera illius?
3 quis enim investigabit magnalia ejus?
4 virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit? aut quis adjiciet enarrare misericordiam ejus?
5 Non est minuere neque adjicere, nec est invenire magnalia Dei.†
6 Cum consummaverit homo, tunc incipiet: et cum quieverit, aporiabitur.

---

††† **17:30 *Quid lucidius sole?*** ID. Ostendit mundi machinam transitoriam esse: nec lux corporalis perpetuo eadem manet; quanto minus vana cogitatio humanæ fragilitatis. * **18:1 *Qui vivit in æternum.*** RAB. Rerum substantia simul creata est, etc., usque ad magnitudinem virtutis scire vel enarrare: unde, ***Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare*** Matth. 11.. † **18:5 *Non est minuere.*** ID. Nihil de Scripturis sanctis est minuendum, nihil addendum: unde, ***Si quis apposuerit ad hæc, apponet super illum Deus plagas scriptas in libro isto*** Apoc. 22., etc.

7 Quid est homo? et quæ est gratia illius? et
quid bonum aut quid nequam illius?
8 Numerus dierum hominum, ut multum
centum anni, quasi gutta aquæ maris deputati
sunt: et sicut calculus arenæ, sic exigui anni in
die ævi.‡
9 Propter hoc patiens est Deus in illis, et
effundit super eos misericordiam suam.
10 Vidit præsumptionem cordis eorum, quoniam
mala est: et cognovit subversionem illorum,
quoniam nequam est.
11 Ideo adimplevit propitiationem suam in illis,
et ostendit eis viam æquitatis.
12 Miseratio hominis circa proximum suum:
misericordia autem Dei super omnem carnem.§
13 Qui misericordiam habet, docet et erudit
quasi pastor gregem suum.
14 Miseretur excipientis doctrinam
miserationis, et qui festinat in judiciis ejus.]**
15 [Fili, in bonis non des querelam, et in omni

‡ **18:8 *Centum anni.*** ID. Paucitatem dierum nostrorum comparat guttæ maris, et calculo arenæ: quia ad comparationem æternæ felicitatis nimia est brevitas, et miseria maxima: unde, ***Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis*** Job. 14.. § **18:12 *Miseratio hominis.*** Pauci sunt, qui misereantur proximo: cum misericordia Dei redundat per universum mundum, qui solem suum facit oriri super bonos et malos. ** **18:14 *Excipiens doctrinam.*** Hortatur eos qui doctrinam Evangelii accipiunt, ut misericordiam proximis impendant: et festinent diem judicii misericordiæ operibus prævenire; unde: ***Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*** Matth. 5..

dato non des tristitiam verbi mali.††
16 Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et
verbum melius quam datum.‡‡
17 Nonne ecce verbum super datum bonum?
sed utraque cum homine justificato.
18 Stultus acriter improperabit: et datus
indisciplinati tabescere facit oculos.§§
19 Ante judicium para justitiam tibi, et
antequam loquaris, disce.***
20 Ante languorem adhibe medicinam: et ante
judicium interroga teipsum, et in conspectu Dei
invenies propitiationem.†††
21 Ante languorem humilia te, et in tempore
infirmitatis ostende conversationem tuam.
22 Non impediaris orare semper, et ne verearis
usque ad mortem justificari, quoniam merces
Dei manet in æternum.
23 Ante orationem præpara animam tuam, et
noli esse quasi homo qui tentat Deum.‡‡‡
24 Memento iræ in die consummationis, et

†† **18:15 *Verbi mali.*** Lingua eucharis gratiosum hominem facit; unde: ***Qui moderatur sermones suos doctus et prudens est*** Prov. 17.. ‡‡ **18:16 *Nonne ardorem.*** Segetes defendit ros ab ardore solis: et verbum bonum largientem a nequitia irascentis; unde: ***Sermo durus suscitat rixas, lenis mitigat suscitatas*** Prov. 15.. §§ **18:18 *Stultus acriter improperabit.*** RAB. In ore stulti jurgia, etc., usque ad polluunt verbo mendaci. *** **18:19 *Para justitiam.*** Ut videas quid in te Deo placeat vel displaceat, et delicta corrigas. ††† **18:20 *Ante judicium.*** RAB. Hæc monent ut semper parati simus, nec stulta securitate nobis blandiamur: sed in Dei servitute laboremus usque ad finem vitæ. ‡‡‡ **18:23 *Ante orationem.*** Cum stabis ad orandum, dimitte si quid habeas adversus aliquem.

tempus retributionis in conversatione faciei.§§§
25 Memento paupertatis in tempore
abundantiæ, et necessitatum paupertatis in die
divitiarum.*
26 A mane usque ad vesperam immutabitur
tempus, et hæc omnia citata in oculis Dei.†
27 Homo sapiens in omnibus metuet, et in
diebus delictorum attendet ab inertia.‡
28 Omnis astutus agnoscit sapientiam, et
invenienti eam dabit confessionem.§
29 Sensati in verbis et ipsi sapienter egerunt, et
intellexerunt veritatem et justitiam, et
impleverunt proverbia et judicia.]**
30 [Post concupiscentias tuas non eas, et a
voluntate tua avertere.
31 Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus,
faciat te in gaudium inimicis tuis.
32 Ne oblecteris in turbis nec in modicis:
assidua enim est commissio illorum.

---

§§§ **18:24 *Memento.*** Unde: ***Justus Dominus, et justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus*** Psal. 10.. * **18:25 *Paupertatis.*** Futuræ post hanc vitam, ut facias amicos qui recipiant te in æterna tabernacula. † **18:26 *Hæc omnia.*** Ver, æstas, autumnus, hiems, dies et nox, nunquam omnia requiescunt; et tamen omnia æternitati comparata cito transeunt: et omnia coram oculis Domini certo fine clauduntur. Ipse autem semper idem est, et anni ejus non deficient. ‡ **18:27 *Homo sapiens.*** Beatus est homo qui semper est pavidus ut a peccatis suis caveat, et præcepta Domini impleat: Quia ***initium sapientiæ timor Domini. Intellectus bonus omnibus facientibus eum*** Psal. CX.. § **18:28 *Invenienti.*** Id est, cum invenerit, et agnitionem ejus perceperit, ipsa dabit confessionem rectæ prædicationis, et studium bonæ operationis. ** **18:29 *Sensati.*** Quasi astuti agnoscunt sapientiam, et sensati in verbis opere demonstrant prudentiam.

33 Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore,
et est tibi nihil in sacculo: eris enim invidus vitæ
tuæ.]††

19

1 [Operarius ebriosus non locupletabitur: et
qui spernit modica paulatim decidet.*
2 Vinum et mulieres apostatare faciunt
sapientes, et arguent sensatos.†
3 Et qui se jungit fornicariis erit nequam:
putredo et vermes hæreditabunt illum: et
extolletur in exemplum majus, et tolletur de
numero anima ejus.]‡
4 [Qui credit cito levis corde est, et minorabitur:
et qui delinquit in animam suam, insuper
habebitur.

---

†† **18:33** ***Ne fueris mediocris.*** Provocat nos ad opera misericordiæ. Si enim pigri fuerimus, non modo deerunt nobis solatia temporalia, imo animæ nostræ bona futura: quando temporalis eleemosyna remunerabitur mercede æterna. * **19:1** ***Operarius ebriosus.*** RAB. Ad superiora respicit ubi ait, ***Non oblecteris in turbis,*** quibus scilicet ebrietatis vitium leve esse putatur, cum sit detrimentum bonarum rerum, et multiplicatio scelerum. ***Modica.*** Verbum otiosum, risum, comessationes, potationes, et hujusmodi. † **19:2** ***Et mulieres.*** RAB. Fornicatio, qua derelicta veritate fidei, junguntur dæmoniis. ‡ **19:3** ***Jungit fornicariis.*** Reprehensibiles ostendit; quia relicta vera sapientia stulti facti sunt, et fornicariis se jungunt. ***Qui credit,*** etc. Levitas animi describitur, quæ infirma et mutabilis est: unde, ***Stultus ut luna mutatur.*** ***Qui credit.*** De charitate dicit Apostolus, ***Omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet*** I Cor. 12.. Sed ibi perfectio bonæ voluntatis, quæ semper prompta est ad omne opus bonum. Hic autem Levitas animi describitur, quæ statum firmitatis non habet.

5 Qui gaudet iniquitate, denotabitur: et qui odit
correptionem, minuetur vita: et qui odit
loquacitatem, extinguit malitiam.
6 Qui peccat in animam suam, pœnitebit: et qui
jucundatur in malitia, denotabitur.
7 Ne iteres verbum nequam et durum, et non
minoraberis.§
8 Amico et inimico noli narrare sensum tuum:
et si est tibi delictum, noli denudare:**
9 audiet enim te, et custodiet te, et quasi
defendens peccatum, odiet te, et sic aderit tibi
semper.
10 Audisti verbum adversus proximum tuum?
commoriatur in te, fidens quoniam non te
dirumpet.††
11 A facie verbi parturit fatuus, tamquam
gemitus partus infantis.
12 Sagitta infixa femori carnis, sic verbum in
corde stulti.
13 Corripe amicum, ne forte non intellexerit, et
dicat: Non feci: aut, si fecerit, ne iterum addat
facere.
14 Corripe proximum, ne forte non dixerit: et si
dixerit, ne forte iteret.

---

§ **19:7 *Ne iteres verbum durum et nequam.*** RAB. Id est, post fletum, etc., usque ad facto ne replices pessimo. ** **19:8 *Amico et inimico.*** Hortatur ut cautelam et discretionem habeamus: ne amico et inimico, id est catholico et hæretico nostra pandamus occulta: quia inimicus, licet blandiatur, decipere tentat. †† **19:10 *Audisti,*** etc. Non æqualiter stultum et sapientem commovet stultum verbum. Stultus enim perturbat sensum, ut gemitum doloris exprimat per actum nefandum: sed non conturbat ictum quidquid acciderit. Sed cavendum est illi, qui de firmitate cordis confidit, ne memoriam retineat verbi duri.

15 Corripe amicum, sæpe enim fit commissio:‡‡

16 et non omni verbo credas. Est qui labitur
lingua, sed non ex animo:§§

17 quis est enim qui non deliquerit in lingua
sua?] [Corripe proximum antequam commineris,

18 et da locum timori Altissimi: quia omnis
sapientia timor Dei, et in illa timere Deum, et in
omni sapientia dispositio legis.

19 Et non est sapientia nequitiæ disciplina, et
non est cogitatus peccatorum prudentia.

20 Est nequitia, et in ipsa execratio, et est
insipiens qui minuitur sapientia.***

21 Melior est homo qui minuitur sapientia, et
deficiens sensu, in timore, quam qui abundat
sensu, et transgreditur legem Altissimi.†††

---

‡‡ **19:15** ***Corripe amicum.*** Corripere debemus amicos delinquentes cum omni patientia, quia aliquando per ignorantiam, aliquando per negligentiam, aliquando per inobedientiam et contemptum peccant, si forte cum discretione correpti agant pœnitentiam, et in futuro habeant diligentiam et cautelam: unde, ***Instruite hujusmodi in spiritu lenitatis*** Gal. 6..

§§ **19:16** ***Est qui labitur lingua sua.*** Magna differentia est inter eum, qui peccat per simplicitatem vel ignorantiam, et eum qui peccat per malitiam. Potest enim fieri, ut quis offendat in verbo, quod tamen non putat esse malum; sed magis peccat qui plenus est dolo et nequitia.

*** **19:20** ***Minuitur sapientia.*** Mysteriorum intelligentia, non tamen a mandatorum Dei custodia. Unde sequitur:

††† **19:21** ***Melior est,*** etc. Qui scilicet timore Dei implet quod novit: unde, ***Qui enim scit voluntatem domini et non facit, vapulabit paucis*** Luc. 12.: exiguo enim conceditur misericodia.

22 Est solertia certa, et ipsa iniqua:‡‡‡
23 et est qui emittit verbum certum enarrans
veritatem. Est qui nequiter humiliat se, et
interiora ejus plena sunt dolo:
24 et est qui se nimium submittit a multa
humilitate: et est qui inclinat faciem suam, et
fingit se non videre quod ignoratum est:
25 et si ab imbecillitate virium vetetur peccare,
si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet.
26 Ex visu cognoscitur vir, et ab occursu faciei
cognoscitur sensatus.§§§
27 Amictus corporis, et risus dentium, et
ingressus hominis, enuntiant de illo.
28 Est correptio mendax in ira contumeliosi, et
est judicium quod non probatur esse bonum: et
est tacens, et ipse est prudens.]

20

1 [Quam bonum est arguere, quam irasci, et
confitentem in oratione non prohibere !*

‡‡‡ **19:22** ***Est solertia certa,*** etc. Incipit dare differentiam inter sanctos et hypocritas. RAB. Sic hæretici et hypocritæ ostendunt virtutum speciem, sed veritatem ejus non habent: et ut peccandi locum invenerint, ostendunt quod in corde habebant.

§§§ **19:26** ***Ex visu.*** ID. Exterioribus indiciis cognoscitur affectus animi, unde: ***Non est arbor bona, quæ fructus malos facit*** Luc. 6., etc. ***Et ex abundantia cordis os loquitur*** Matth. 12..

* **20:1** ***Quam bonum est.*** RAB. Prohibuit iracundiam in judicio, etc., usque ad et doctrina omnis per patientiam dignoscitur.

2 Concupiscentia spadonis devirginabit juvenculam:†
3 sic qui facit per vim judicium iniquum.
4 Quam bonum est correptum manifestare pœnitentiam ! sic enim effugies voluntarium peccatum.
5 Est tacens qui invenitur sapiens: et est odibilis qui procax est ad loquendum.‡
6 Est tacens non habens sensum loquelæ: et est tacens sciens tempus aptum.
7 Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lascivus autem et imprudens non servabunt tempus.§
8 Qui multis utitur verbis lædet animam suam: et qui potestatem sibi sumit injuste, odietur.
9 Est processio in malis viro indisciplinato, et est inventio in detrimentum.
10 Est datum quod non est utile, et est datum cujus retributio duplex.
11 Est propter gloriam minoratio, et est qui ab humilitate levabit caput.
12 Est qui multa redimat modico pretio, et

† **20:2 *Concupiscentia.*** Probat exemplo, quod bonum sit non irasci: quia sicut concupiscentia spadonis maculat virginem, nec generat sobolem: ita violentia iniqui simulat judicium, sed non servat æquitatis modum. ‡ **20:5 *Est tacens.*** Hic laudatur modestus, et culpatur temerarius. ***Est autem tacens,*** etc. Exponit quam taciturnitatem laudet. Alii enim tacent, quia nesciunt loqui: alii autem quia sciunt esse tempus tacendi, et tempus loquendi. § **20:7 *Homo sapiens,*** etc. Prudentes moderantur sermones suos, et tempus servant: stultus vero totum spiritum suum profert.

restituens ea in septuplum.**
13 Sapiens in verbis seipsum amabilem facit:
gratiæ autem fatuorum effundentur.
14 Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi
enim illius septemplices sunt.††
15 Exigua dabit, et multa improperabit: et
apertio oris illius inflammatio est.
16 Hodie fœneratur quis, et cras expetit: odibilis
est homo hujusmodi.‡‡
17 Fatuo non erit amicus, et non erit gratia
bonis illius:§§
18 qui enim edunt panem illius, falsæ linguæ
sunt. Quoties et quanti irridebunt eum !***
19 neque enim quod habendum erat directo
sensu distribuit; similiter et quod non erat
habendum.

** **20:12** ***Est qui multa,*** etc. RAB. Qui scilicet per confessionem humilitatis ab omni reatu solvitur. ***Et restituens,*** etc. Quando in locum vitiorum subrogat multiplicem numerum virtutum: Ut ***ubi abundavit delictum, superabundet gratia*** Rom. 5.. †† **20:14** ***Oculi enim,*** etc. Id est, intentio, scilicet variis nequitiis maculata, semper ad nocendum parata. Septenarius enim universitatem significat. ‡‡ **20:16** ***Hodie fœneratur,*** etc. Instabilitatem hæreticorum ostendit: quia sensum sui erroris violenter ab auditoribus extorquent, et ideo odibiles sunt Deo et hominibus. Vel, qui de eleemosyna in præsenti retributionem quærit, odibilem se facit: unde, ***Voca pauperes et debiles, cæcos, claudos, et beatus eris: quia non habent retribuere tibi. Retribuetur autem tibi in resurrectione justorum*** Luc. 14.. §§ **20:17** ***Fatuo non erit amicus,*** etc. Quia laboris præmium in vita hac quærit, vel hæreticus qui gloriam humanam appetit. *** **20:18** ***Quoties et quanti,*** etc. Detestabilis est cœtus hæreticorum, quia Scripturam Dei pravo sensu interpretantur, et expositionem suam inique prædicant.

20 Lapsus falsæ linguæ quasi qui in pavimento
cadens: sic casus malorum festinanter veniet.†††
21 Homo acharis quasi fabula vana, in ore
indisciplinatorum assidua erit.‡‡‡
22 Ex ore fatui reprobabitur parabola: non
enim dicit illam in tempore suo.]§§§
23 [Est qui vetatur peccare præ inopia, et in
requie sua stimulabitur.*
24 Est qui perdet animam suam præ
confusione, et ab imprudenti persona perdet
eam: personæ autem acceptione perdet se.†
25 Est qui præ confusione promittit amico, et
lucratus est eum inimicum gratis.‡
26 Opprobrium nequam in homine
mendacium: et in ore indisciplinatorum assidue
erit.
27 Potior fur quam assiduitas viri mendacis:

––––––––

††† **20:20** ***Lapsus falsæ linguæ***, etc. Sicut in planitie pavimenti, ubi offendicula non sunt, frustra quis cadit: sic hæreticorum sensus propria nequitia excæcatus, in semita veritatis quæ aperta est, casum invenit. ‡‡‡ **20:21** ***Homo acharis,*** etc. Sine gratia Spiritus sancti; vel amarus, quia amarum ex noxium sensum ingerit auditoribus. §§§ **20:22** ***Fatui reprobabitur parabola,*** etc. RAB. Judæi, qui adhuc putant, etc., usque ad hæretici, qui sophisticis argumentis nituntur evertere veritatem Evangelii. * **20:23** ***Est qui vetatur.*** Reprehensa falsitate hæreticorum, intentionem pravæ voluntatis vituperat. Sunt enim, qui cum non possunt actu peccare, nolunt in voluntate quiescere. † **20:24** ***Est qui perdet animam suam.*** Quia timens hujus mundi potestatem, non audet profiteri Evangelii veritatem: unde, ***Qui erubuerit me et meos sermones, hunc erubescet Filius hominis*** Luc. 9.. ‡ **20:25** ***Est qui præ confusione,*** etc. Sunt qui plura promittunt, et pauca reddunt, et eos quibus mentiendo promittunt, inimicos sibi faciunt.

perditionem autem ambo hæreditabunt.§
28 Mores hominum mendacium sine honore, et
confusio illorum cum ipsis sine intermissione.
29 Sapiens in verbis producet seipsum, et homo
prudens placebit magnatis.**
30 Qui operatur terram suam inaltabit acervum
frugum, et qui operatur justitiam, ipse
exaltabitur: qui vero placet magnatis effugiet
iniquitatem.
31 Xenia et dona excæcant oculos judicum, et
quasi mutus, in ore avertit correptiones eorum.
32 Sapientia absconsa, et thesaurus invisus,
quæ utilitas in utrisque?††
33 Melior est qui celat insipientiam suam, quam
homo qui abscondit sapientiam suam.]

21

1 [Fili, peccasti, non adjicias iterum: sed et de
pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.*

---

§ **20:27** ***Potior fur.*** Non excusat furem, sed ejus comparatione ingravat mentiendi assiduitatem. Mystice autem fures, sunt Judæi, quibus dicitur, ***Qui prædicas non furandum, furaris*** Rom. 2.. Hæretici vero mendaces qui pejores sunt, quia post perceptam baptismi gratiam ad vomitum redierunt, et Spiritui gratiæ contumeliam fecerunt. ** **20:29** ***Sapiens in verbis,*** etc. Quia sapientiam mentis demonstrat in bene dictis: unde, ***Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum*** Matth. 12.. †† **20:32** ***Sapientia absconsa.*** Nulla est utilitas thesauri, qui absconditus est et non scitur, et sapientiæ sine discretione absconsæ. * **21:1** ***Fili, peccasti,*** etc. RAB. Consilium dat, cum peccamus: ***Non est enim qui faciat bonum, et non peccet*** Eccle. 7., ne iterum peccemus; sed de præteritis pœnitentiam agamus, deprecantes ut nobis dimittantur.

2 Quasi a facie colubri fuge peccata: et si
accesseris ad illa, suscipient te.†

3 Dentes leonis dentes ejus, interficientes
animas hominum.‡

4 Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas:
plagæ illius non est sanitas.

5 Objurgatio et injuriæ annullabunt
substantiam, et domus quæ nimis locuples est
annullabitur superbia: sic substantia superbi
eradicabitur.§

6 Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures
ejus perveniet, et judicium festinato adveniet
illi.**

7 Qui odit correptionem vestigium est
peccatoris, et qui timet Deum convertetur ad cor
suum.††

8 Notus a longe potens lingua audaci, et
sensatus scit labi se ab ipso.‡‡

9 Qui ædificat domum suam impendiis alienis,

---

† **21:2 *Colubri.*** ID. Diaboli qui semper colit umbras peccati, et regnat in filiis tenebrarum. ‡ **21:3 *Dentes leonis,*** etc. ***Adversarius noster diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret*** I Petr. 5.. § **21:5 *Objurgatio et injuriæ,*** etc. ID. Concordia minimæ res crescunt, etc., usque ad quia veritatem fidei et unitatem pacis abominatur. ** **21:6 *Deprecatio pauperis,*** etc. Quia judicabit Deus impios, qui affligunt sanctos. †† **21:7 *Correptionem.*** Id est, judicium sui peccati, quia mentem suam induravit, ne obediret veritati. ‡‡ **21:8 *Notus a longe.*** Manifestatur præsumptio hæretica in lingua temeraria, quæ loquitur adversus Deum iniquitatem.

quasi qui colligat lapides suos in hieme.§§
10 Stupa collecta synagoga peccantium, et
consummatio illorum flamma ignis.
11 Via peccatorum complanata lapidibus: et in
fine illorum inferi, et tenebræ, et pœnæ.]***
12 [Qui custodit justitiam, continebit sensum
ejus.
13 Consummatio timoris Dei, sapientia et
sensus.
14 Non erudietur qui non est sapiens in bono.†††
15 Est autem sapientia quæ abundat in malo, et
non est sensus ubi est amaritudo.
16 Scientia sapientis tamquam inundatio
abundabit, et consilium illius sicut fons vitæ
permanet.
17 Cor fatui quasi vas confractum, et omnem
sapientiam non tenebit.
18 Verbum sapiens quodcumque audierit scius,
laudabit, et ad se adjiciet: audivit luxuriosus, et
displicebit illi, et projiciet illud post dorsum
suum.‡‡‡
19 Narratio fatui quasi sarcina in via: nam in

---

§§ **21:9 *Qui ædificat domum,*** etc. Hæreticum significat, qui Scripturæ testimonia a pravo sensu aliena, ad confirmationem sui erroris congregat. Sed vindicta ultionis justæ dissolvetur duritia nefandæ actionis; vel tropologice: Avarum raptorem, qui ex alienis rebus auget divitias, et vacuus omnibus bonis in die judicii pro iniquitate sua punietur. *** **21:11 *Via peccantium.*** Ideo velox malorum interitus, quia via, id est vita illorum plena est doloribus: et duris peccatorum operibus. ††† **21:14 *Non erudietur;*** etc. RAB. His sententiis confundit, etc., usque ad et ipse immiscuit se infinitis quæstionibus. ‡‡‡ **21:18 *Displicet illi,*** etc. Unde: ***Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt*** Luc. 16..

labiis sensati invenietur gratia.
20 Os prudentis quæritur in ecclesia, et verba
illius cogitabunt in cordibus suis.
21 Tamquam domus exterminata, sic fatuo
sapientia: et scientia insensati inenarrabilia
verba.
22 Compedes in pedibus, stulto doctrina: et
quasi vincula manuum super manum
dextram.§§§
23 Fatuus in risu exaltat vocem suam: vir autem
sapiens vix tacite ridebit.*
24 Ornamentum aureum prudenti doctrina, et
quasi brachiale in brachio dextro.
25 Pes fatui facilis in domum proximi: et homo
peritus confundetur a persona potentis.†
26 Stultus a fenestra respiciet in domum: vir
autem eruditus foris stabit.‡
27 Stultitia hominis auscultare per ostium: et
prudens gravabitur contumelia.
28 Labia imprudentium stulta narrabunt; verba
autem prudentium statera ponderabuntur.
29 In ore fatuorum cor illorum, et in corde
sapientium os illorum.

---

§§§ **21:22 *Compedes in pedibus,*** etc. ID. Quia gressibus eorum, quibus incedunt, ruina iniquitatis contradicit, actiones eorum damnando reprehendit. * **21:23 *Fatuus in risu,*** etc. Cœtus hæreticorum plausibili operatione per rhetoricam artem docendo quærit auditorum favorem. Sancti vero doctores jucunditatem locutione sic intermiscent prædicationi, ut non recedant a tramite veritatis. † **21:25 *Pes fatui,*** etc. Quia hæretici auctorum suorum sectam in domicilio scriptorum suorum latitantem student imitari. ‡ **21:26 *Stultus a fenestra.*** ID. Notat hæreticorum calliditatem, et catholicorum simplicitatem.

30 Dum maledicit impius diabolum, maledicit
ipse animam suam.§
31 Susurro coinquinabit animam suam, et in
omnibus odietur, et qui cum eo manserit odiosus
erit: tacitus et sensatus honorabitur.]

22

1 [In lapide luteo lapidatus est piger: et omnes
loquentur super aspernationem illius.*
2 De stercore boum lapidatus est piger: et
omnis qui tetigerit eum excutiet manus.]
3 [Confusio patris est de filio indisciplinato:
filia autem in deminoratione fiet.
4 Filia prudens hæreditas viro suo: nam quæ
confundit, in contumeliam fit genitoris.
5 Patrem et virum confundit audax, et ab impiis
non minorabitur: ab utrisque autem
inhonorabitur.
6 Musica in luctu importuna narratio: flagella
et doctrina in omni tempore sapientia.]†
7 [Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat
testam.‡
8 Qui narrat verbum non audienti, quasi qui
excitat dormientem de gravi somno.

---

§ **21:30 *Dum maledicit.*** Non quia maledictum dicit diabolum, sed quia quem maledictum novit, non cessat imitari. Dum enim mavult diabolum imitari, quam Christum, jure damnatur. * **22:1 *In lapide,*** etc. RAB. Quando peccatorum duris Scripturarum sententiis fœditas, etc., usque ad a prædicatoribus improperatur. † **22:6 *Musica.*** Eos notat, qui in Ecclesia plausum populi et favorem quærunt, nec magis compunctionem lacrymarum excitant. ‡ **22:7 *Qui docet fatuum.*** Testa multo labore confecta fragilitatem suam non evadit. Fatuus quoque quamvis sollicite erudiatur, vix ad perfectionem perducitur.

9 Cum dormiente loquitur qui enarrat stulto sapientiam: et in fine narrationis dicit: Quis est hic?
10 Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus: et supra fatuum plora, defecit enim sensus.§
11 Modicum plora super mortuum, quoniam requievit:
12 nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui.
13 Luctus mortui septem dies: fatui autem et impii omnes dies vitæ illorum.
14 Cum stulto ne multum loquaris, et cum insensato ne abieris.**
15 Serva te ab illo, ut non molestiam habeas, et non coinquinaberis peccato illius.
16 Deflecte ab illo, et invenies requiem, et non acediaberis in stultitia illius.
17 Super plumbum quid gravabitur? et quod illi aliud nomen quam fatuus?††
18 Arenam, et salem, et massam ferri facilius est ferre quam hominem imprudentem, et fatuum, et impium.]

---

§ **22:10 *Supra mortuum.*** ID. Altera est mors corporis, etc., usque ad mors enim corporis, finis laboris mundani ** **22:14 *Cum stulto.*** ID. Docet cum stultis sermonem non esse protrahendum, etc., ***usque ad: Qui enim dixerit ei ave, communicat ejus operibus malignis*** II Joan. 1.. †† **22:17 *Super plumbum.*** Hinc Salomon ait: ***Grave est saxum et onerosa arena, sed ira stulti utroque gravior*** Prov. 27.. Pejus peccat hæreticus quam catholicus, in multitudine multorum malorum; vel philosophus qui humana nititur sapientia; vel gentilis, qui non pervenit ad fidem, et ignoranter peccat: unde, ***Servus*** enim ***qui scit voluntatem domini sui, et non facit: vapulabit multis*** Luc. 12.. Qui autem nescit, paucis.

19 [Loramentum ligneum colligatum in
fundamento ædificii non dissolvetur, sic et cor
confirmatum in cogitatione consilii.‡‡
20 Cogitatus sensati in omni tempore metu non
depravabitur.
21 Sicut pali in excelsis, et cæmenta sine
impensa posita, contra faciem venti non
permanebunt:§§
22 sic et cor timidum in cogitatione stulti contra
impetum timoris non resistet.
23 Sicut cor trepidum in cogitatione fatui omni
tempore non metuet, sic et qui in præceptis Dei
permanet semper.]***
24 [Pungens oculum deducit lacrimas, et qui
pungit cor profert sensum.
25 Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa: sic
et qui conviciatur amico, dissolvit amicitiam.†††
26 Ad amicum etsi produxeris gladium, non

---

‡‡ **22:19** ***Loramentum.*** Ligna justos signant, qui fructum dant in tempore, quorum folia non decidunt: et omnia quæ faciunt prosperantur; fundamentum autem ædificii, apostolos vel prophetas, quorum prædicatio Ecclesiam sustinet. ***Loramentum ergo ligneum colligatum fundamento ædificii non dissolvitur:*** quia fides passionis Christi in cordibus hominum adjuncta doctrinæ apostolorum, indissolubile facit Ecclesiæ ædificium. §§ **22:21** ***Sicut paleæ,*** etc. Unde: Qui audit verba mea, et non facit ea, similis est viro stulto, qui ædificat domum suam super arenam. *** **22:23** ***Sicut cor.*** RAB. Sicut limpidus paries, etc., usque ad sic cor fatui spernit scelerum recordationem nec pœnas timet æternas. ††† **22:25** ***Mittens lapidem.*** Ostendit quid amicum bonum conservet, vel potius alienet. ***Mittens lapidem.*** Sicut lapidis ictu volatus avium dejicitur, ita convicii verbo vis amicitiæ dissolvitur.

desperes: est enim regressus. Ad amicum‡‡‡
27 si aperueris os triste, non timeas: est enim
concordatio: excepto convitio, et improperio, et
superbia, et mysterii revelatione, et plaga dolosa:
in his omnibus effugiet amicus.§§§
28 Fidem posside cum amico in paupertate
illius, ut et in bonis illius læteris.
29 In tempore tribulationis illius permane illi
fidelis, ut et in hæreditate illius cohæres sis.*
30 Ante ignem camini vapor et fumus ignis
inaltatur: sic et ante sanguinem maledicta, et
contumeliæ, et minæ.†
31 Amicum salutare non confundar, a facie
illius non me abscondam: et si mala mihi
evenerint per illum, sustinebo.‡
32 Omnis qui audiet cavebit se ab eo.]§
33 [Quis dabit ori meo custodiam, et super labia
mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis,
et lingua mea perdat me?]

---

‡‡‡ **22:26 *Non desperes.*** De amicitia ejus, quia agnita correctionis utilitate regreditur ad jus pristinæ amicitiæ. §§§ **22:27 *Effugiet amicus.*** Non rediturus, nec post reconciliationem; unde: Amico reconciliatione credas in æternum. * **22:29 *In tempore tribulationis.*** In adversitate magis probatur amicus. Multi enim amici mensæ, et non permanent in die necessitatis. † **22:30 *Ante ignem,*** etc. Sicut fumus præcedit ignis incendium, sic dura verba homicidium; unde, ***Sermo durus suscitat rixas*** Prov. 15.. Et alibi: ***Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*** Matth. 5.. ‡ **22:31 *Amicum salutare.*** Multa bona sunt in amicitia vera: congaudet enim verus amicus in bonis tuis, et contristatur in malis. § **22:32 *Omnis qui audiet.*** Id est, qui cognoscit quanta bona sint in amicitia vera, cavebit ne injuria, vel convicio amicum lædat.

23

1 [Domine, pater et dominator vitæ meæ, ne
derelinquas me in consilio eorum, nec sinas me
cadere in illis.*
2 Quis superponet in cogitatu meo flagella, et in
corde meo doctrinam sapientiæ, ut
ignorationibus eorum non parcant mihi, et non
appareant delicta eorum,†
3 et ne adincrescant ignorantiæ meæ, et
multiplicentur delicta mea, et peccata mea
abundent, et incidam in conspectu
adversariorum meorum, et gaudeat super me
inimicus meus?
4 Domine, pater et Deus vitæ meæ, ne
derelinquas me in cogitatu illorum.
5 Extollentiam oculorum meorum ne dederis
mihi, et omne desiderium averte a me.
6 Aufer a me ventris concupiscentias, et
concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me,
et animæ irreverenti et infrunitæ ne tradas me.]
7 [Doctrinam oris audite, filii: et qui custodierit
illam non periet labiis, nec scandalizabitur in
operibus nequissimis.
8 In vanitate sua apprehenditur peccator: et
superbus et maledicus scandalizabitur in illis.‡
9 Jurationi non assuescat os tuum: multi enim

---

* **23:1 *Domine pater.*** RAB. Quasi: Tuo munere defendar a voragine vitiorum. † **23:2 *Quis superponet.*** Desiderat in cogitatu suo flagella disciplinæ, et in corde doctrinam sapientiæ: ne forte per ignorantiam non agnoscat delictorum pericula, et multiplicentur ei crimina, pro quibus cadat in manus adversariorum. ‡ **23:8 *In vanitate.*** ID. Quia illam præponit amori Dei et desiderio æternæ beatitudinis.

casus in illa.§
10 Nominatio vero Dei non sit assidua in ore
tuo, et nominibus sanctorum non admiscearis,
quoniam non erit immunis ab eis.
11 Sicut enim servus interrogatus assidue a
livore non minuitur, sic omnis jurans et
nominans in toto a peccato non purgabitur.
12 Vir multum jurans implebitur iniquitate, et
non discedet a domo illius plaga.
13 Et si frustraverit, delictum illius super ipsum
erit: et si dissimulaverit, delinquit dupliciter:**
14 et si in vacuum juraverit, non justificabitur:
replebitur enim retributione domus illius.
15 Est et alia loquela contraria morti: non
inveniatur in hæreditate Jacob.††
16 Etenim a misericordibus omnia hæc
auferentur, et in delictis non volutabuntur.
17 Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os
tuum: est enim in illa verbum peccati.‡‡
18 Memento patris et matris tuæ: in medio
enim magnatorum consistis:
19 ne forte obliviscatur te Deus in conspectu
illorum, et assiduitate tua infatuatus,
improperium patiaris, et maluisses non nasci, et
diem nativitatis tuæ maledicas.

---

§ **23:9** ***Jurationi,*** etc. Vetat juramentum, ne fiat perjurium; unde: ***Nolite jurare, neque per cœlum neque per terram*** Jacob. 5.. ** **23:13** ***Dupliciter.*** ID. Quia per simulationem celat veritatem, et alios per falsitatem mittit in errorem. †† **23:15** ***Est alia loquela.*** Blasphemia, quæ supradictis pejor est: unde oportet ut non inveniatur ***in hæreditate Jacob,*** id est, populo Ecclesiæ, qui supplantat vitia, et in virtutibus servit Deo. ‡‡ **23:17** ***Indisciplinatæ.*** Quasi: Disciplinam ne deseras, et indisciplinato ore sermones tuos ne proferas.

20 Homo assuetus in verbis improperii in omnibus diebus suis non erudietur.]
21 [Duo genera abundant in peccatis, et tertium adducit iram et perditionem.
22 Anima calida quasi ignis ardens, non extinguetur donec aliquid glutiat:§§
23 et homo nequam in ore carnis suæ non desinet donec incendat ignem.
24 Homini fornicario omnis panis dulcis: non fatigabitur transgrediens usque ad finem.
25 Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam, et dicens: Quis me videt?
26 Tenebræ circumdant me, et parietes cooperiunt me, et nemo circumspicit me: quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.***
27 Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit a se timorem Dei hujusmodi hominis timor, et oculi hominum timentes illum:
28 et non cognovit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda, intuentes in absconditas partes.†††
29 Domino enim Deo antequam crearentur

---

§§ **23:22 *Anima callida.*** ID. Hæretici et schismatici ardentem animam habent, etc., usque ad sed virum priorem relinquentes, cum idolis fornicati sunt. *** **23:26 *Tenebræ circumdant.*** ID. Qui castitatis virtutem perdit, etc., usque ad cum vultus Domini sit super facientes mala. ††† **23:28 *Oculi Domini.*** Quia illi nihil præteritum, et nihil futurum est: omnia præsentia sunt.

omnia sunt agnita: sic et post perfectum respicit
omnia.
30 Hic in plateis civitatis vindicabitur, et quasi
pullus equinus fugabitur, et ubi non speravit
apprehendetur.‡‡‡
31 Et erit dedecus omnibus, eo quod non
intellexerit timorem Domini.
32 Sic et mulier omnis relinquens virum suum,
et statuens hæreditatem ex alieno matrimonio:§§§
33 primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit:
secundo in virum suum deliquit: tertio in
adulterio fornicata est, et ex alio viro filios statuit
sibi.
34 Hæc in ecclesiam adducetur, et in filios ejus
respicietur:*
35 non tradent filii ejus radices, et rami ejus non
dabunt fructum:†
36 derelinquet in maledictum memoriam ejus,
et dedecus illius non delebitur.
37 Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam
nihil melius est quam timor Dei, et nihil dulcius
quam respicere in mandatis Domini.

---

‡‡‡ **23:30 *Hic in plateis.*** Adulter libidinosus, de quo superius dictum est, qui quasi equus et mulus lasciviendo discurrit per latam et spatiosam viam, quæ ducit ad mortem. §§§ **23:32 *Sic et mulier.*** Æqualiter et in viro et in femina damnatur adulterium, et germen hujus copulæ abominabile est Deo. Mystice autem hæreticorum Synagoga, vel anima hæretica pravitate decepta, abominabilis est Deo, quia relinquit virum priorem, qui sibi eam in baptismate copulavit, et ornamento virtutum decoravit. * **23:34 *Hæc in Ecclesia.*** Quia ejus perversitas in conventu fidelium, per solertiam doctorum declaratur. † **23:35 *Et rami.*** Quia secta illius fundamentum veritatis non habet, fructum bonorum operum gignere non potest.

38 Gloria magna est sequi Dominum: longitudo
enim dierum assumetur ab eo.]‡

24

1 [Sapientia laudabit animam suam, et in Deo
honorabitur, et in medio populi sui gloriabitur,
2 et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, et in
conspectu virtutis illius gloriabitur,*
3 et in medio populi sui exaltabitur, et in
plenitudine sancta admirabitur,
4 et in multitudine electorum habebit laudem,
et inter benedictos benedicetur, dicens:
5 Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante
omnem creaturam.†
6 Ego feci in cælis ut oriretur lumen indeficiens,
et sicut nebula texi omnem terram.‡
7 Ego in altissimis habitavi, et thronus meus in
columna nubis.§
8 Gyrum cæli circuivi sola, et profundum abyssi
penetravi: in fluctibus maris ambulavi.
9 Et in omni terra steti: et in omni populo,
10 et in omni gente primatum habui:

---

‡ **23:38 *Longitudo,*** etc. Quia in æterna beatitudine in æternum permanebunt qui sequuntur Deum. * **24:2 *Et in medio populi,*** etc. RAB. Quia in ostensione miraculorum ad laudem Dei provocabat populum. ***Virtutis illius,*** etc. Angelorum, religiosorum. † **24:5 *Ego ex ore.*** Quia Verbum consubstantiale, coæternum. Quia non sum creatura. Dicitur tamen primogenitus omnis creaturæ, non tempore, scilicet, sed honore Exod. 4.. ‡ **24:6 *Ego feci in cœlis.*** RAB. In cœlis oritur lumen, nebula tegitur caro, quia sicut claritate sua præcellit obscuritatem nebulæ, sic spiritualis creatura corporalem præcellit dignitatem. § **24:7 *Thronus meus.*** ID. Humanum corpus nullo pondere peccati prægravatum, sed Dei virtute sublimatum, in quo potentia divinitatis judicia sua exercuit.

11 et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi. Et in his omnibus requiem quæsivi, et in hæreditate Domini morabor.
12 Tunc præcepit, et dixit mihi Creator omnium: et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo.**
13 Et dixit mihi: In Jacob inhabita, et in Israël hæreditare, et in electis meis mitte radices.]††
14 [Ab initio et ante sæcula creata sum, et usque ad futurum sæculum non desinam: et in habitatione sancta coram ipso ministravi.‡‡
15 Et sic in Sion firmata sum, et in civitate sanctificata similiter requievi, et in Jerusalem potestas mea.§§
16 Et radicavi in populo honorificato, et in parte Dei mei hæreditas illius, et in plenitudine sanctorum detentio mea.]
17 [Quasi cedrus exaltata sum in Libano, et quasi cypressus in monte Sion:***
18 quasi palma exaltata sum in Cades, et quasi

** **24:12 *Creavit me,*** etc. Secundum humanitatem singulari puritate de Spiritu sancto conceptam, de Virgine editam. †† **24:13 *In Jacob.*** Incarnatione Salvatoris specialiter Judæis uti concessum est, et specialiter ad Judæos venit. Unde per ***Jacob*** figurantur Judæi; per ***Isræl*** vero, Gentiles. ‡‡ **24:14 *Ab initio.*** Sacramentum incarnationis ante sæcula præscitum et prædestinatum, permanet in sæculum sæculi. Et inhabitationes Ecclesiæ, id est ritum veræ religionis disposuit. §§ **24:15 *Et sic in Sion.*** RAB. Sion Ecclesia, quæ et Jerusalem, quæ a primo justo usque ad novissimum ædificatur, et in qua sapientia quotidie fructificat. *** **24:17 *In Libano.*** RAB. ***Libanus*** mons est Phœnicis, etc., usque ad constantiam et actionem eorum exprimens, qui altioribus Ecclesiam ornant virtutibus.

plantatio rosæ in Jericho:†††

19 quasi oliva speciosa in campis, et quasi
platanus exaltata sum juxta aquam in plateis.‡‡‡

20 Sicut cinnamomum et balsamum
aromatizans odorem dedi; quasi myrrha electa
dedi suavitatem odoris:§§§

21 et quasi storax, et galbanus, et ungula, et
gutta, et quasi Libanus non incisus vaporavi
habitationem meam, et quasi balsamum non

---

††† **24:18 *Quasi palma.*** Arbor diuturnus foliis, et suavibus pomis; palma dicta quia victricis manus est ornatus: vel quia in modum humanæ palmæ ramus expandit, hanc Græci dicunt, quia Phœnix avis multo tempore vivit. Huic comparatur Ecclesia, quæ incurvari ad terrena despiciens, ad, cœlestia se sustollit: ut finito agone cœlestem palmam suscipiat, et quasi folia diuturna, verba rectæ confessionis perpetuo conservat. ‡‡‡ **24:19 *Quasi oliva.*** Græce, fructus scilicet: enim arbor dicitur, succus oleum. Est autem arbor pacis insignis: per hanc Ecclesia signatur, quæ campos totius mundi decore illustrat, et speciali gratia per unctionem chrismatis sanctificat. ***Quasi platanus.*** Platanus ab altitudine dicta, vel quia patula et ampla. Nam Græci amplum vocant. Nomen ergo, et formam arboris expressit dicens: Quasi platanus dilatata sum in plateis. Est autem tenerrima, et mollis foliis, et vitibus similis, et Christum significat, qui per membra sua in orbe dilatatur mitis et mansuetus. §§§ **24:20 *Sicut cinnamomum.*** Cinnamomum et balsamum aromaticæ arbores sunt. Cinnamomum dictum, quia cortex ejus in modum cannæ rotundus et gracilis. Gignitur in India et Ethiopia, frutice brevi duorum tantum cubitorum, colore subnigro vel cinereo, tenuissimarum virgarum. Nam quod crassum est despicitur; gracilius vero charius: quod cum frangitur, visibile spiramentum emittit in modum nebulæ vel pulveris.

mistum odor meus.*
22 Ego quasi terebinthus extendi ramos meos,
et rami mei honoris et gratiæ.†
23 Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris:
et flores mei fructus honoris et honestatis.
24 Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et
agnitionis, et sanctæ spei.
25 In me gratia omnis viæ et veritatis: in me

---

* **24:21** ***Balsamum.*** RAB. Aspaltum dicit Plinius, in eodem curriculo cœli nascitur, etc., usque ad memores Dominicæ passionis pro Domino parati sunt pati. ***Quasi myrrha.*** Myrrha est in Arabia arbor quinque cubitis alta, spinæ similis, quam vocant Græci, cujus gutta viridis et amara, unde et nomen accepit: quæ omnia conveniunt mortificationi carnis, quæ amara ad tempus sentitur, sed in spe semper virentis patriæ libenter suscipitur. Spinæ autem comparatur, quia ut mentem salvet corpus affligit. Gutta sponte manans pretiosior est; elicita corticis vulnere vilior, quia majoris est virtutis corpus sanum cui arridet copia rerum mortificare, quam ægrotum, vel paupertate afflictum. ***Quasi storax.*** ID. Storax, galbanus, etc., usque ad storax dicta, quia est gutta arboris profluens et congelata, nam Græci guttam dicunt. ***Et galbanus.*** Galbanum ID. etc., usque ad ad similitudinem ammoniaci minimeque lignosum. ***Ungula.*** Ungula est quæ in Exodo onycha dicitur. Græce enim, Latine ungula, quia humano ungui assimilatur. ***Gutta.*** ID. Gutta quæ et ammoniaca dicitur, etc., usque ad quanto virtus virtuti jungitur, tanto incensum sincerius exhibetur. ***Libanus.*** Libanus, ut aiunt, arbor est ID. etc., usque ad incisis arboribus lacryma fluit, quia compuncta humilium corda puram Deo orationem emittunt. Libanus in Hebræo candorem significat: in Græco,. Unde in Canticis, ubi legimus ***ad collem thuris*** Cant. 4., quidam codices habent ***ad collem libani.*** ***Balsamum non mistum.*** ID. Balsami arbor in Judæa, etc., usque ad et salutis sacramenta profudit. Unde, ***Et quasi balsamum non mistum odor meus.*** † **24:22** ***Terebinthus,*** etc. ID. Arbor est, etc., usque ad et sine macula sunt ante thronum Dei.

omnis spes vitæ et virtutis.
26 Transite ad me, omnes qui concupiscitis me,
et a generationibus meis implemini:
27 spiritus enim meus super mel dulcis, et
hæreditas mea super mel et favum.
28 Memoria mea in generatione sæculorum.
29 Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt
me, adhuc sitient.‡
30 Qui audit me non confundetur, et qui
operantur in me non peccabunt:
31 qui elucidant me, vitam æternam habebunt.]
32 [Hæc omnia liber vitæ, et testamentum
Altissimi, et agnitio veritatis.
33 Legem mandavit Moyses in præceptis
justitiarum, et hæreditatem domui Jacob, et Israël
promissiones.
34 Posuit David, puero suo, excitare regem ex
ipso fortissimum, et in throno honoris sedentem
in sempiternum.§
35 Qui implet quasi Phison sapientiam, et sicut
Tigris in diebus novorum:**

---

‡ **24:29 *Qui edunt me,*** etc. ID. Edimus sapientiam, etc., ***usque ad: Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus*** Psal. 33., etc. § **24:34 *Posuit David.*** ID. Quatuor paradisi flumina, etc., usque ad qui mittit disciplinam sicut lucem, quia præcepta ejus vitam æternam tribuunt, unde: ***Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; docentes servare omnia quæ****cunque* ***mandavi vobis*** Matth. 27.. ** **24:35 *Quasi Phison.*** ID. Phison, qui et Ganges, etc., usque ad et fertur sicut Nilus super Orientis terras exundare. ***Sicut Tigris,*** etc. ID. Tigris fluvius Mesopotamiæ, etc., usque ad quia sicut Tigris bestia velociter fertur.

36 qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis:††

37 qui mittit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi Gehon in die vindemiæ.‡‡

38 Qui perficit primus scire ipsam, et infirmior non investigabit eam.§§

39 A mari enim abundavit cogitatio ejus, et consilium illius ab abysso magna.***

40 Ego sapientiam effudi flumina:

41 ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio: ego quasi fluvii dioryx, et sicut aquæductus exivi

---

†† **24:36 *Quasi Euphrates.*** ID. Euphrates fluvius Mesopotamiæ, etc., usque ad terraque quæ ab ipsis ambitur, Mesopotamia dicitur. ***Quasi Jordanis.*** Jordanis fluvius Judææ, a duobus fontibus nominatur: ***Jor,*** scilicet et ***Dan,*** quibus fœderatis colligitur. Oritur sub Libano monte, et dividit Judæam et Arabiam, et juxta Jericho influit mari Mortuo. ‡‡ **24:37 *Quasi Geon.*** Geon hic Æthiopiam cingit, sic vocatus quia irrigat terram Ægypti. ***Ge*** enim Græce terram significat: qui apud Ægyptios Nilus vocatur propter limum quem trahit, qui fecunditatem efficit, unde et Nilus dictus est. §§ **24:38 *Non investigabit.*** RAB. Christus auctor est sapientiæ, etc., ***usque ad: Nemo novit Filium nisi Pater, nec Patrem quis novit, nisi Filius*** Matth. 11., etc. *** **24:39 *A mari enim.*** Mare significat profunditatem sapientiæ inæstimabilem, et incomprehensibilem esse: quoniam nemo penetrare potest nisi unus et solus Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, qui seipsum vere novit, et consilium suum, et dat tantum nosse creaturæ suæ, quantum expedit.

de paradiso.†††
42 Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, et
inebriabo prati mei fructum.
43 Et ecce factus est mihi trames abundans, et
fluvius meus appropinquavit ad mare:
44 quoniam doctrinam quasi antelucanum
illumino omnibus, et enarrabo illam usque ad
longinquum.
45 Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et
inspiciam omnes dormientes, et illuminabo
omnes sperantes in Domino.
46 Adhuc doctrinam quasi prophetiam
effundam, et relinquam illam quærentibus
sapientiam, et non desinam in progenies illorum
usque in ævum sanctum.‡‡‡
47 Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed
omnibus exquirentibus veritatem.]§§§

25

1 [In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt

††† **24:41 *Quasi trames.*** ID. Quia Deus de Deo, lumen de lumine. Tropice dicitur Pater origo Divinitatis: quia de Patre gignitur Filius et procedit Spiritus sanctus, qui per aquam significatur: unde, ***Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*** Job. 7.. ***Aqua sapientiæ salutaris potavit illum*** Eccli. 15.. ***Ego quasi fluvius Dorix.*** Sapientia comparatur fluvio rapidissimo, etc., usque ad unde tertia lingua Græcorum Dorica dicitur. ‡‡‡ **24:46 *Adhuc doctrinam.*** RAB. Significat hujus operis scriptor librum esse mysticum, et utilem ad legendum. Historice enim moralitatem docet, et allegorice fidei sacramentum. §§§ **24:47 *Videte,*** etc. Ecclesiasticus doctor non solum sibi, sed et aliis scribendo et docendo proficit: unde, ***Qui docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunmultos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*** Dan. 12..

probata coram Deo et hominibus:
2 concordia fratrum, et amor proximorum, et
vir et mulier bene sibi consentientes.*
3 Tres species odivit anima mea, et aggravor
valde animæ illorum:†
4 pauperem superbum, divitem mendacem,
senem fatuum et insensatum.]
5 [Quæ in juventute tua non congregasti,
quomodo in senectute tua invenies?‡
6 Quam speciosum canitiei judicium, et
presbyteris cognoscere consilium !§
7 Quam speciosa veteranis sapientia, et
gloriosus intellectus et consilium !
8 Corona senum multa peritia, et gloria illorum
timor Dei.]
9 [Novem insuspicabilia cordis magnificavi: et
decimum dicam in lingua hominibus:**

---

* **25:2** ***Vir et mulier.*** RAB. Unde Paulus, ***Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus Ecclesiam*** Eph. 5.. Possumus in viro spiritum, in muliere animam accipere, qui si in timore et dilectione Dei consenserint, quidquid petierint fiet eis, unde: ***Si duo consenserint ex vobis, fiet illis*** Matth. 18.. † **25:3** ***Tres species.*** ID. Possunt hæc ad diabolum transferri, etc., usque ad quia Conditori suo subjici noluit. ‡ **25:5** ***Quæ in juventute.*** Qui in juventute non discit sapientiam, in senectute fructum ejus non habet. Unde, ***Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium divitias parat*** Prov. 10.. ***Qui autem meditatur in lege Domini, dabit fructum in tempore suo*** Psal. 1.. § **25:6** ***Quam speciosum.*** ID. Canum caput decet, etc., usque ad non licet eis ignorare legis scientiam et sapientiam. ** **25:9** ***Novem insuspicabilia,*** etc. ***Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*** Rom. 10.. Novem ergo sunt insuspicabilia, id est ab omni suspicione falsitatis aliena, quæ parit homini fides recta.

10 homo qui jucundatur in filiis, vivens et
videns subversionem inimicorum suorum.
11 Beatus qui habitat cum muliere sensata, et
qui lingua sua non est lapsus, et qui non servivit
indignis se.
12 Beatus qui invenit amicum verum, et qui
enarrat justitiam auri audienti.
13 Quam magnus qui invenit sapientiam et
scientiam ! sed non est super timentem
Dominum.††
14 Timor Dei super omnia se superposuit.
15 Beatus homo cui donatum est habere
timorem Dei: qui tenet illum, cui assimilabitur?
16 Timor Dei initium dilectionis ejus: fidei
autem initium agglutinandum est ei.]‡‡
17 [Omnis plaga tristitia cordis est, et omnis
malitia nequitia mulieris.§§
18 Et omnem plagam, et non plagam videbit
cordis:***
19 et omnem nequitiam, et non nequitiam
mulieris:
20 et omnem obductum, et non obductum
odientium:

---

†† **25:13 *Sapientiam.*** Quæ est malum cavere. Unde, ***Et ecce timor Domini ipse est sapientia, et recedere a malo intelligentiam*** Job. 28.. Hinc est quod unum speciebus virtutum superadditur. ‡‡ **25:16 *Timor Dei.*** RAB. Quia sicut novenarius imperfectus est, etc., usque ad sed ne te deserat præsentia Dei, quam amplecteris, et in æternum frui desideras. §§ **25:17 *Omnis plaga.*** Non est major gratia quam vera lætitia mentis, nec major plaga quam tristitia fraudulenti cordis in idololatria vel in hæresi, quia in ejus nequitia omnis malitia est. *** **25:18 *Et omnem plagam.*** Videt plagam cordis qui intelligit injuriam suæ pravitatis, sed non videt, qui per pœnitentiam non corrigit.

21 et omnem vindictam, et non vindictam
inimicorum.
22 Non est caput nequius super caput colubri,†††
23 et non est ira super iram mulieris.
Commorari leoni et draconi placebit, quam
habitare cum muliere nequam.
24 Nequitia mulieris immutat faciem ejus: et
obcæcat vultum suum tamquam ursus, et quasi
saccum ostendit. In medio proximorum ejus
25 ingemuit vir ejus, et audiens suspiravit
modicum.
26 Brevis omnis malitia super malitiam
mulieris: sors peccatorum cadat super illam.‡‡‡
27 Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani,
sic mulier linguata homini quieto.
28 Ne respicias in mulieris speciem, et non
concupiscas mulierem in specie.
29 Mulieris ira, et irreverentia, et confusio
magna.
30 Mulier si primatum habeat, contraria est
viro suo.§§§
31 Cor humile, et facies tristis, et plaga cordis,
mulier nequam.
32 Manus debiles et genua dissoluta, mulier
quæ non beatificat virum suum.

---

††† **25:22** ***Non est caput,*** etc. RAB. Nequitia hæreticorum comparata, etc., usque ad ideo ejus cohabitatio omnibus noxia est. ‡‡‡ **25:26** ***Brevis omnis malitia.*** Parva est omnis malitia ad comparationem idololatriæ et pravitatis hæreticæ, quia peccant, non per fragilitatem carnis, sed per superbiam mentis. §§§ **25:30** ***Mulier si primatum habeat.*** Historice ostendit, quam noxius sit primatus mulieris, etc., usque ad contraria erit viro, id est doctori catholico perversa sentiendo et prava docendo.

33 A muliere initium factum est peccati, et per
illam omnes morimur.
34 Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum:
nec mulieri nequam veniam prodeundi.
35 Si non ambulaverit ad manum tuam,
confundet te in conspectu inimicorum.
36 A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te
abutatur.]

26

1 [Mulieris bonæ beatus vir: numerus enim
annorum illius duplex.*
2 Mulier fortis oblectat virum suum, et annos
vitæ illius in pace implebit.
3 Pars bona mulier bona, in parte timentium
Deum dabitur viro pro factis bonis:
4 divitis autem et pauperis cor bonum, in omni
tempore vultus illorum hilaris.†
5 A tribus timuit cor meum, et in quarto facies
mea metuit:‡

---

* **26:1 *Mulieris bonæ.*** RAB. Sicut prius mulierem nequam vituperavit, etc., usque ad et in futuro gaudebit de perceptione præmiorum. † **26:4 *Divitis autem.*** Dives vel pauper ad gratiam Christi devota mente perveniens, jucunditate visionis Dei perpetuo fruetur, quia non est personarum acceptor Deus. ‡ **26:5 *Tribus.*** His similitudinibus vocat eos, qui ab unitate veræ religionis separati sunt, id est, Judæos, paganos, hæreticos, et falsos Christianos.

6 delaturam civitatis, et collectionem populi:§
7 calumniam mendacem super mortem omnia
gravia:
8 dolor cordis et luctus, mulier zelotypa.
9 In muliere zelotypa flagellum linguæ,
omnibus communicans.
10 Sicut boum jugum quod movetur, ita et
mulier nequam: qui tenet illam quasi qui
apprehendit scorpionem.
11 Mulier ebriosa ira magna, et contumelia: et
turpitudo illius non tegetur.**
12 Fornicatio mulieris in extollentia oculorum,
et in palpebris illius agnoscetur.††
13 In filia non avertente se, firma custodiam, ne
inventa occasione utatur se.
14 Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, et
ne mireris si te neglexerit.
15 Sicut viator sitiens ad fontem os aperiet, et

---

§ **26:6 *Delaturam civitatis.*** Insipientia stultorum. Sicut enim bruta animalia nesciunt discernere inter amicum et inimicum, et inter bonum et malum; ita insipientes ignorant distantiam catholicæ doctrinæ et hæreticæ, sed veris et falsis doctoribus obediunt æque. Contra quos dicitur alibi, ***Statim eam sequitur quasi bos ad victimam, et quasi agnus lasciviens, et ignorat quod ad victimam pertrahatur*** Prov. 7.. Sed hæreticorum astutia non aperta fronte, sed dolose incautos decipit. ** **26:11 *Mulier ebriosa.*** Habitum meretricis describit, quæ motu corporis et motu oculorum ostentat libidinem. Mystice autem hæreticum significat, qui in superbia sensus et facundia verborum fornicationem suam jactat, ut novitatum amatores facilius attrahat prurientes auribus, qui a veritate auditum avertunt et ad fabulas convertuntur. †† **26:12 *Fornicatio mulieris.*** RAB. Per hæc tria curiositatem humanæ mentis ostendit, etc., usque ad per superbiam vitæ, cum adderet, ***Eritis sicut dii*** Gen. 3..

ab omni aqua proxima bibet, et contra omnem palum sedebit, et contra omnem sagittam aperiet pharetram donec deficiat.
16 Gratia mulieris sedulæ delectabit virum
suum, et ossa illius impinguabit.‡‡
17 Disciplina illius datum Dei est.
18 Mulier sensata et tacita, non est immutatio
eruditæ animæ.§§
19 Gratia super gratiam mulier sancta et
pudorata.
20 Omnis autem ponderatio non est digna
continentis animæ.
21 Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic
mulieris bonæ species in ornamentum domus
ejus.
22 Lucerna splendens super candelabrum
sanctum, et species faciei super ætatem stabilem.
23 Columnæ aureæ super bases argenteas, et
pedes firmi super plantas stabilis mulieris.***
24 Fundamenta æterna supra petram solidam,
et mandata Dei in corde mulieris sanctæ.]
25 [In duobus contristatum est cor meum, et in

‡‡ **26:16 *Ossa illius impinguabit.*** Charitate scilicet, unde: ***Qui servat mandata mea, ille est qui diligit me, et diligetur a Patre meo, et ego diligam eum*** Joan. 14.. §§ **26:18 *Mulier,*** etc. Quia sapientia Dei animas electorum imbuit, et tribuit eis custodiam oris et efficaciam operis, nec eos a se declinare permittit, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat, fidem, scilicet violando, vel charitatem: ***Quia semen Dei,*** id est verbum, quo renatus est, ***in se habet.*** *** **26:23 *Columnæ aureæ.*** Doctores sapientia fulgentes, super bases argenteas locantur, cum in sancta Scriptura prædicatione sua insigniuntur.

tertio iracundia mihi advenit:†††
26 vir bellator deficiens per inopiam; et vir sensatus contemptus;
27 et qui transgreditur a justitia ad peccatum: Deus paravit eum ad rhomphæam.]
28 [Duæ species difficiles et periculosæ mihi apparuerunt: difficile exuitur negotians a negligentia, et non justificabitur caupo a peccatis labiorum.]‡‡‡

27

1 [Propter inopiam multi deliquerunt: et qui quærit locupletari avertit oculum suum.*
2 Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic et inter medium venditionis et emptionis angustiabitur peccatum:
3 conteretur cum delinquente delictum.
4 Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua.]
5 [Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius.†
6 Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis.

††† **26:25 *In duobus.*** RAB. Notat sapientia, etc., usque ad vel deserto tramite veritatis sequitur devia erroris. ‡‡‡ **26:28 *Difficile exuitur.*** RAB. Actus pessimus, non res honesta damnatur. Ille negotiator abominandus, qui per immoderatam ambitionem merces suas plus perjurio onerat quam pretio. * **27:1 *Propter inopiam,*** etc., RAB. Sicut in medio. Hic comparatione, etc., usque ad et in futuro pœna æterna manet. † **27:5 *Sicut in percussura cribri.*** ID. Sicut cribrum, etc., ***usque ad: Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum.***

7 Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum
illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis.‡
8 Ante sermonem non laudes virum: hæc enim
tentatio est hominum.§
9 Si sequaris justitiam, apprehendes illam, et
indues quasi poderem honoris: et inhabitabis
cum ea, et proteget te in sempiternum, et in die
agnitionis invenies firmamentum.
10 Volatilia ad sibi similia conveniunt: et veritas
ad eos qui operantur illam revertetur.
11 Leo venationi insidiatur semper: sic peccata
operantibus iniquitates.
12 Homo sanctus in sapientia manet sicut sol:
nam stultus sicut luna mutatur.
13 In medio insensatorum serva verbum
tempori: in medio autem cogitantium assiduus
esto.**
14 Narratio peccantium odiosa, et risus illorum
in deliciis peccati.
15 Loquela multum jurans horripilationem
capiti statuet, et irreverentia ipsius obturatio
aurium.††

---

‡ **27:7 *Sicut rusticatio de ligno.*** ID. Unaquæque arbor, etc., usque ad cultura ergo ligni in fructu manifestat qualitatem ejus. § **27:8 *Ante sermonem.*** Quia sermo indicat cogitationem. Quasi dicat: Nemo laudet eum, quem manifestis indiciis non cognovit laude dignum. Potest autem sermo pro bono opere accipi, ut neminem ante probationem bonorum operum laudemus. Unde: ***Non laudes ante mortem quemquam.*** ** **27:13 *In medio.*** RAB. Temperantiam et cautelam loquendi docet, etc., ***usque ad: Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum*** Matth. 5.. †† **27:15 *Loquela,*** etc. Quia sicut actio eorum bonis contraria: et loquela ad mala dicendum prona, ad audiendum gravis.

16 Effusio sanguinis in rixa superborum, et
maledictio illorum auditus gravis.
17 Qui denudat arcana amici fidem perdit, et
non inveniet amicum ad animum suum.‡‡
18 Dilige proximum, et conjungere fide cum illo.
19 Quod si denudaveris absconsa illius, non
persequeris post eum.
20 Sicut enim homo qui perdit amicum suum,
sic et qui perdit amicitiam proximi sui.
21 Et sicut qui dimittit avem de manu sua, sic
dereliquisti proximum tuum, et non eum capies.
22 Non illum sequaris, quoniam longe abest:
effugit enim quasi caprea de laqueo, quoniam
vulnerata est anima ejus:§§
23 ultra eum non poteris colligare. Et maledicti
est concordatio:
24 denudare autem amici mysteria, desperatio
est animæ infelicis.]***
25 [Annuens oculo fabricat iniqua, et nemo
eum abjiciet.
26 In conspectu oculorum tuorum condulcabit

---

‡‡ **27:17 *Qui denudat.*** Ostendit in quo maxime læditur amicitia, in malo, scilicet proditionis, quæ fidem, scilicet perdit, nec amicitiæ æquitatem custodit, et ideo dissipat charitatem. §§ **27:22 *Quasi caprea.*** Caprea, capra sylvestris, dicta quasi capiens ardua. Capreæ autem ibices vel avices dicuntur, eo quod ad instar avium alta et excelsa teneant: et in sublimibus habitent, ita ut de sublimitate vix humanis obtutibus pateant. Hæ si quando adversitatem ferarum, vel hominum præsenserint: de altis cacuminibus sese præcipitantes, suis se cornibus in ramis arborum recipiunt illæsas. *** **27:24 *Denudare autem,*** etc. RAB. Proditoris inconstantiam morum ostendit, etc., ***usque ad: Homo apostata, vir inutilis graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede,*** etc. Prov. 6..

os suum, et super sermones tuos admirabitur:
novissime autem pervertet os suum, et in verbis
tuis dabit scandalum.
27 Multa odivi, et non coæquavi ei, et Dominus
odiet illum.
28 Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus
cadet: et plaga dolosa dolosi dividet vulnera.
29 Et qui foveam fodit incidet in eam: et qui
statuit lapidem proximo offendet in eo: et qui
laqueum alii ponit, peribit in illo.
30 Facienti nequissimum consilium, super
ipsum devolvetur, et non agnoscet unde adveniat
illi.†††
31 Illusio et improperium superborum, et
vindicta sicut leo insidiabitur illi.
32 Laqueo peribunt qui oblectantur casu
justorum, dolor autem consumet illos antequam
moriantur.]
33 [Ira et furor utraque execrabilia sunt, et vir
peccator continens erit illorum.]

28

1 [Qui vindicari vult, a Domino inveniet
vindictam, et peccata illius servans servabit.
2 Relinque proximo tuo nocenti te, et tunc
deprecanti tibi peccata solventur.
3 Homo homini reservat iram, et a Deo quærit
medelam:
4 in hominem similem sibi non habet
misericordiam, et de peccatis suis deprecatur.

††† **27:30** ***Facienti nequissimum consilium.*** Quia non prospicit quod veniat dies ejus. Æstimat enim hæreticus vel schismaticus, quod melior sit ejus secta quam veritas catholica: unde illudit seipsum.

5 Ipse cum caro sit reservat iram, et
propitiationem petit a Deo: quis exorabit pro
delictis illius?
6 Memento novissimorum, et desine inimicari:
7 tabitudo enim et mors imminent in mandatis
ejus.
8 Memorare timorem Dei, et non irascaris
proximo.*
9 Memorare testamentum Altissimi, et despice
ignorantiam proximi.
10 Abstine te a lite, et minues peccata.
11 Homo enim iracundus incendit litem, et vir
peccator turbabit amicos, et in medio pacem
habentium immittet inimicitiam.
12 Secundum enim ligna silvæ sic ignis
exardescit: et secundum virtutem hominis sic
iracundia illius erit, et secundum substantiam
suam exaltabit iram suam.
13 Certamen festinatum incendit ignem, et lis
festinans effundit sanguinem: et lingua
testificans adducit mortem.†
14 Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis
exardebit: et si exspueris super illam,
extinguetur: utraque ex ore proficiscuntur.]
15 [Susurro et bilinguis maledictus, multos
enim turbabit pacem habentes.
16 Lingua tertia multos commovit, et dispersit
illos de gente in gentem.

---

* **28:8 *Memorare.*** RAB. Qui Deum timet, iram vel furorem compescit, et non obliviscitur testamenti Dei, qui ait: ***Dimittite et dimittetur vobis*** Luc. 9.. † **28:13 *Certamen.*** Indiscreta actio: unde, ***Noli esse nimium justus, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.*** Disciplina ergo immoderata excitat furoris ardorem, et procax loquela effusionem sanguinis.

17 Civitates muratas divitum destruxit, et
domus magnatorum effodit.
18 Virtutes populorum concidit, et gentes fortes
dissolvit.
19 Lingua tertia mulieres viratas ejecit, et
privavit illas laboribus suis.‡
20 Qui respicit illam non habebit requiem, nec
habebit amicum in quo requiescat.
21 Flagelli plaga livorem facit: plaga autem
linguæ comminuet ossa.§
22 Multi ceciderunt in ore gladii: sed non sic
quasi qui interierunt per linguam suam.
23 Beatus qui tectus est a lingua nequam, qui in
iracundiam illius non transivit, et qui non
attraxit jugum illius, et in vinculis ejus non est
ligatus:
24 jugum enim illius jugum ferreum est, et
vinculum illius vinculum æreum est;
25 mors illius mors nequissima: et utilis potius
infernus quam illa.
26 Perseverantia illius non permanebit, sed
obtinebit vias injustorum, et in flamma sua non
comburet justos.
27 Qui relinquunt Deum incident in illam, et
exardebit in illis, et non extinguetur, et

---

‡ **28:19** ***Lingua tertia.*** Hæretica doctrina, quæ nec Veteri nec Novo Testamento concordat, et auditorum corda conturbat, et de gente in gentem pergens, seditionem excitat. § **28:21** ***Plaga autem.*** Pejor est interitus animæ quam occidunt hæretici, quam quilibet cruciatus corporis. ***Beatus qui tectus.*** Beatus, qui non consentit hæreticis, et cujus cor eorum eloquentia non subvertit, quia sicut alienus est ab eorum malitia, ita separatur a pœna.

immittetur in illos quasi leo, et quasi pardus
lædet illos.
28 Sepi aures tuas spinis: linguam nequam noli
audire: et ori tuo facito ostia et seras.**
29 Aurum tuum et argentum tuum confla, et
verbis tuis facito stateram, et frenos ori tuo
rectos:
30 et attende ne forte labaris in lingua, et cadas
in conspectu inimicorum insidiantium tibi, et sit
casus tuus insanabilis in mortem.]

29

1 [Qui facit misericordiam fœneratur proximo
suo: et qui prævalet manu mandata servat.
2 Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis
illius: et iterum redde proximo in tempore suo.
3 Confirma verbum, et fideliter age cum illo: et
in omni tempore invenies quod tibi necessarium
est.
4 Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus,
et præstiterunt molestiam his qui se adjuverunt.
5 Donec accipiant, osculantur manus dantis, et
in promissionibus humiliant vocem suam:*
6 et in tempore redditionis postulabit tempus,
et loquetur verba tædii et murmurationum, et
tempus causabitur.
7 Si autem potuerit reddere, adversabitur:
solidi vix reddet dimidium, et computabit illud
quasi inventionem:

** **28:28 *Sepi aures.*** Postquam malum linguæ extirpavit, ad doctrinam auditoris se convertit. * **29:5 *Donec accipiant.*** RAB. Hujusmodi morbum melius curat timor Dei. Qui enim Deum quasi semper præsentem pertimescit, neminem fraudare intendit.

8 sin autem, fraudabit illum pecunia sua, et
possidebit illum inimicum gratis:
9 et convitia et maledicta reddet illi, et pro
honore et beneficio reddet illi contumeliam.
10 Multi non causa nequitiæ non fœnerati sunt,
sed fraudari gratis timuerunt.†
11 Verumtamen super humilem animo fortior
esto, et pro eleemosyna non trahas illum.
12 Propter mandatum assume pauperem, et
propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.‡
13 Perde pecuniam propter fratrem et amicum
tuum, et non abscondas illam sub lapide in
perditionem.§
14 Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi,
et proderit tibi magis quam aurum.
15 Conclude eleemosynam in corde pauperis, et
hæc pro te exorabit ab omni malo.
16 Super scutum potentis**
17 et super lanceam
18 adversus inimicum tuum pugnabit.]
19 [Vir bonus fidem facit pro proximo suo: et
qui perdiderit confusionem derelinquet sibi.

---

† **29:10** ***Multis,*** etc. ID. Illos notat, qui neminem lædere volunt, sed præ timore periturarum rerum prodesse nolunt. Contra quos dicitur: ***Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra*** Matth. 6.. ‡ **29:12** ***Propter mandatum.*** Omnibus indigentibus misericordia est facienda, nec pro avaritia charitas proximi amittenda. § **29:13** ***Et non abscondas.*** Qui enim viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? ** **29:16** ***Super scutum potentis,*** etc. Magis valet eleemosyna contra jacula inimici, quam arma terrena: quia hæc dubiam, illa certissimam parit victoriam, ut absorbeatur mors in victoria.

20 Gratiam fidejussoris ne obliviscaris: dedit
enim pro te animam suam.††
21 Repromissorem fugit peccator et immundus.
22 Bona repromissoris sibi ascribit peccator: et
ingratus sensu derelinquet liberantem se.
23 Vir repromittit de proximo suo: et cum
perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.‡‡
24 Repromissio nequissima multos perdidit
dirigentes, et commovit illos quasi fluctus maris.
25 Viros potentes gyrans migrare fecit, et vagati
sunt in gentibus alienis.
26 Peccator transgrediens mandatum Domini
incidet in promissionem nequam: et qui conatur
multa agere incidet in judicium.
27 Recupera proximum secundum virtutem
tuam, et attende tibi ne incidas.]§§
28 [Initium vitæ hominis, aqua et panis, et
vestimentum, et domus protegens
turpitudinem.***
29 Melior est victus pauperis sub tegmine
asserum quam epulæ splendidæ in peregre sine

†† **29:20 *Gratiam fidejussoris,*** etc. Doctorem scilicet qui pro fide et bonis operibus promittit vitam æternam. Hæc sententia Pelagium reprehendit qui liberum arbitrium gratiæ præponit, cum per solam gratiam liberentur electi. ‡‡ **29:23 *Qui perdiderit,*** etc. Id est, qui unitatem fidei, et sinceritatem legis non custodit, sed implicatur erroribus variis. §§ **29:27 *Recupera proximum.*** Consulit, ut secundum vires proximo præbeas solatium, et sic tibi prævideas, ne in laqueum cadas. *** **29:28 *Initium vitæ,*** etc. RAB. Fragilitatem, et hospitalitatem et honestatem docet, etc., usque ad et Dominus primis parentibus pelliceas tunicas post peccatum fecit.

domicilio.†††
30 Minimum pro magno placeat tibi, et
improperium peregrinationis non audies.‡‡‡
31 Vita nequam hospitandi de domo in domum:
et ubi hospitabitur non fiducialiter aget, nec
aperiet os.
32 Hospitabitur, et pascet, et potabit ingratos, et
ad hæc amara audiet:
33 transi, hospes, et orna mensam, et quæ in
manu habes ciba ceteros.§§§
34 Exi a facie honoris amicorum meorum:
necessitudine domus meæ hospitio mihi factus
est frater.*
35 Gravia hæc homini habenti sensum:
correptio domus, et improperium fœneratoris.]

30

1 [Qui diligit filium suum assiduat illi flagella,
ut lætetur in novissimo suo, et non palpet
proximorum ostia.*

––––––––

††† **29:29** ***Melior est victus pauperis,*** etc. Ad litteram. Melius est tenuem victum sub vili tugurio sumere in securitate, quam splendidas epulas cum fatigatione in incertis locis quærere. ID.Allegorice. Melior est victus, etc., usque ad ubi labor et superflua cura. ‡‡‡ **29:30** ***Minimum.*** ID. Sufficiat tibi quod habes, etc., usque ad melius est nomen bonum quam deliciæ multæ. §§§ **29:33** ***Transi.*** Quasi: Qui alieno delectaris hospitio, redi ad propria, et de labore tuo te et alios pasce. Noli de aliena domo pastum tibi superfluum quærere. Sufficit tibi susceptio proximorum. * **29:34** ***Improperium.*** RAB. Mystice autem monetur vir ecclesiasticus, etc., usque ad in futuro autem examine æternum confusionis improperium sustineat. * **30:1** ***Qui diligit filium.*** RAB. Patres tam carnales quam spirituales monet, ut filios suos diligenter erudiant, ut honeste vivant, ne lasciviendo per aliorum dogmata discurrant.

2 Qui docet filium suum laudabitur in illo, et in
medio domesticorum in illo gloriabitur.
3 Qui docet filium suum in zelum mittit
inimicum, et in medio amicorum gloriabitur in
illo.
4 Mortuus est pater ejus, et quasi non est
mortuus: similem enim reliquit sibi post se.
5 In vita sua vidit, et lætatus est in illo: in obitu
suo non est contristatus, nec confusus est coram
inimicis:
6 reliquit enim defensorem domus contra
inimicos, et amicis reddentem gratiam.
7 Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua,
et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus.
8 Equus indomitus evadit durus, et filius
remissus evadet præceps.†
9 Lacta filium, et paventem te faciet: lude cum
eo, et contristabit te.
10 Non corrideas illi, ne doleas, et in novissimo
obstupescent dentes tui.
11 Non des illi potestatem in juventute, et ne
despicias cogitatus illius.
12 Curva cervicem ejus in juventute, et tunde
latera ejus dum infans est, ne forte induret, et
non credat tibi, et erit tibi dolor animæ.
13 Doce filium tuum, et operare in illo, ne in
turpitudinem illius offendas.]
14 [Melior est pauper sanus, et fortis viribus,

---

† **30:8 *Equus indomitus.*** Equus indomitus in præcipitium vadit; filius indisciplinatus in peccatum ruit. Docet ergo spirituales patres, ut filios suos erudiant et corrigant; ne eis immoderate frena relaxent, ne cadant in turpitudinem vitiorum, et ipsi ignominiam sustineant sempiternam.

quam dives imbecillis et flagellatus malitia.‡
15 Salus animæ in sanctitate justitiæ melior est
omni auro et argento: et corpus validum quam
census immensus.§
16 Non est census super censum salutis
corporis, et non est oblectamentum super cordis
gaudium.
17 Melior est mors quam vita amara, et requies
æterna quam languor perseverans.
18 Bona abscondita in ore clauso, quasi
appositiones epularum circumpositæ
sepulchro.**
19 Quid proderit libatio idolo? nec enim
manducabit, nec odorabit.
20 Sic qui effugatur a Domino, portans
mercedes iniquitatis:
21 videns oculis et ingemiscens, sicut spado
complectens virginem, et suspirans.††
22 Tristitiam non des animæ tuæ, et non affligas
temetipsum in consilio tuo.
23 Jucunditas cordis, hæc est vita hominis, et
thesaurus sine defectione sanctitatis: et

---

‡ **30:14** ***Melior est pauper.*** Dulcis est somnus operanti, sive multum comedat, sive parum. Saturitas enim divitis non sinit dormire eum. § **30:15** ***Salus animæ.*** Vera salus animæ justitia est, cui aurum et argentum non valent comparari, quia non proderunt divitiæ in die ultionis. Justitia autem animam liberabit a morte. ** **30:18** ***Bona abscondita.*** RAB. Contra eos loquitur, qui talentum verbi abscondunt; quorum scientia virtutibus inutilis, sicut epulæ mortuis et thesaurus. †† **30:21** ***Sicut spado.*** Non facit ad complexum virginis, sic adoratio idoli, adorantibus incongrua et inutilis.

exsultatio viri est longævitas.‡‡
24 Miserere animæ tuæ placens Deo, et contine:
congrega cor tuum in sanctitate ejus, et tristitiam
longe repelle a te.
25 Multos enim occidit tristitia, et non est
utilitas in illa.
26 Zelus et iracundia minuunt dies, et ante
tempus senectam adducet cogitatus.§§
27 Splendidum cor et bonum in epulis est:
epulæ enim illius diligenter fiunt.]

31

1 [Vigilia honestatis tabefaciet carnes, et
cogitatus illius auferet somnum.*
2 Cogitatus præscientiæ avertit sensum, et
infirmitas gravis sobriam facit animam.
3 Laboravit dives in congregatione substantiæ,
et in requie sua replebitur bonis suis.
4 Laboravit pauper in diminutione victus, et in
fine inops fit.
5 Qui aurum diligit non justificabitur, et qui
insequitur consumptionem replebitur ex ea.
6 Multi dati sunt in auri casus, et facta est in
specie ipsius perditio illorum.

---

‡‡ **30:23** ***Jucunditas cordis.*** Quia nulla virtus sine ea consistit. ***Major autem horum est charitas*** I Cor. 13.. §§ **30:26** ***Minuunt dies,*** etc. ***Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos*** Psal. 54.. ID. Id est, prosperitatem, quam sibi promittunt, non possunt habere in perpetuum. * **31:1** ***Lignum offensionis.*** RAB. Sicut Adam in ligno vetito, etc., usque ad quæ splendore eloquentiæ nitet, et curiosos seducit.

7 Lignum offensionis est aurum sacrificantium:
væ illis qui sectantur illud ! et omnis imprudens
deperiet in illo.
8 Beatus dives qui inventus est sine macula, et
qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia
et thesauris.
9 Quis est hic? et laudabimus eum: fecit enim
mirabilia in vita sua.
10 Qui probatus est in illo, et perfectus est, erit
illi gloria æterna: qui potuit transgredi, et non est
transgressus; facere mala, et non fecit.
11 Ideo stabilita sunt bona illius in Domino, et
eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia
sanctorum.]
12 [Supra mensam magnam sedisti? non
aperias super illam faucem tuam prior.†
13 Non dicas sic: Multa sunt, quæ super illam
sunt.‡
14 Memento quoniam malus est oculus
nequam.
15 Nequius oculo quid creatum est? ideo ab
omni facie sua lacrimabitur, cum viderit.
16 Ne extendas manum tuam prior, et invidia
contaminatus erubescas.
17 Ne comprimaris in convivio.
18 Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso.
19 Utere quasi homo frugi his quæ tibi
apponuntur: ne, cum manducas multum, odio

---

† **31:12 *Supra mensam.*** ID. Ad litteram, continentiam, etc., usque ad sed sanctorum doctorum viam teneamus. ‡ **31:13 *Non dicas,*** etc. ID. Quasi diceret: Ne præsumptione aliquid agas, vel antequam discas ad scribendum manum mittas.

habearis.§
20 Cessa prior causa disciplinæ: et noli nimius
esse, ne forte offendas.
21 Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne
extendas manum tuam, nec prior poscas bibere.
22 Quam sufficiens est homini eruditio vinum
exiguum ! et in dormiendo non laborabis ab illo,
et non senties dolorem.**
23 Vigilia, cholera et tortura viro infrunito,
24 somnus sanitatis in homine parco: dormiet
usque mane, et anima illius cum ipso
delectabitur.††
25 Et si coactus fueris in edendo multum, surge
e medio, evome, et refrigerabit te, et non adduces
corpori tuo infirmitatem.‡‡
26 Audi me, fili, et ne spernas me, et in
novissimo invenies verba mea.

---

§ **31:19 *Utere,*** etc. Quasi: Sobrietatem dilige, temperanter age, et ne quid nimis, ne in scandalum confusionis incidas. Convenit ergo Christiano ante omnia humilitatem diligere, in lectione Scripturæ cautum esse, rectam fidem tenere, modum in scientia servare, et charitatis regulam, ut probatus sit coram Deo et hominibus. ** **31:22 *Quam sufficiens.*** Tenuis victus tam animæ quam corpori utilis est, superfluus vero e contra. ***Vinum exiguum.*** Vinum quoque spirituale sumptum moderate, utile est tam corpori quam animæ: immoderate enim insanire facit, et a Deo disjungit, unde anxia cura, et turbatio maxima, et perpetua tortura. †† **31:24 *Somnus sanitatis.*** Subtilior est somnus in parvo victu. Mystice autem qui sobrius est in spirituali vino, in contemplatione veritatis quiescit usque in mane resurrectionis. ‡‡ **31:25 *Et vome,*** etc. Aiunt medici, quod vomitus stomachum purgat: choleram minuit. Mystice autem qui transgreditur mensuram et gravatur carnalibus delictis, per confessionem peccati fœditatem evomat, et per corporis castigationem ad sanitatem redeat.

27 In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis
infirmitas non occurret tibi.§§
28 Splendidum in panibus benedicent labia
multorum, et testimonium veritatis illius
fidele.***
29 Nequissimo in pane murmurabit civitas, et
testimonium nequitiæ illius verum est.
30 Diligentes in vino noli provocare: multos
enim exterminavit vinum.†††
31 Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda
superborum arguet in ebrietate potatum.‡‡‡
32 Æqua vita hominibus vinum in sobrietate: si
bibas illud moderate, eris sobrius.§§§
33 Quæ vita est ei qui minuitur vino?
34 Quid defraudat vitam? mors.
35 Vinum in jucunditatem creatum est, et non
in ebrietatem ab initio.
36 Exsultatio animæ et cordis vinum moderate
potatum.

---

§§ **31:27 *In omnibus operibus.*** Monet ne tempus perdamus, bene operemur, ut mandata Dei custodientes requiem inveniamus animabus nostris. *** **31:28 *Splendidum.*** Ad litteram: ad eleemosynam invitat: Quia ***qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet*** II Cor. 9.. Mystice autem qui panem verbi fideliter dispensat, et testimonium veritatis non occultat, in præsenti, et in futuro benedicetur. ††† **31:30 *Multos enim,*** etc. RAB. Id est ebrietas multos subvertit, quæ sensum minuit, iram excitat, libidinem inflammat, animi secreta revelat. ‡‡‡ **31:31 *Ignis.*** Id est sicut ignis ferri duritiam mollit, et candescere facit; sic vinum corda superborum inflammans, ad facinus impellit. §§§ **31:32 *Æqua vita.*** Vinum sobrie potatum vitam æquitatis non tollit; sed sobrietatem, et cætera virtutum ornamenta adducit. ***Vinum.*** Patet irritationem, iram, et ruinas multas ebrietate nasci, et amaritudinem animæ, et scelerum vulnera multiplicari.

37 Sanitas est animæ et corpori sobrius potus.
38 Vinum multum potatum irritationem, et
iram, et ruinas multas facit.
39 Amaritudo animæ vinum multum potatum.
40 Ebrietatis animositas, imprudentis offensio,
minorans virtutem, et faciens vulnera.
41 In convivio vini non arguas proximum, et
non despicias eum in jucunditate illius.
42 Verba improperii non dicas illi, et non
premas illum repetendo.]

32

1 [Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in
illis quasi unus ex ipsis.*
2 Curam illorum habe, et sic conside, et omni
cura tua explicita recumbe:
3 ut læteris propter illos, et ornamentum gratiæ
accipias coronam, et dignationem consequaris
corrogationis.
4 Loquere major natu: decet enim te
5 primum verbum diligenti scientia, et non
impedias musicam.
6 Ubi auditus non est, non effundas sermonem,
et importune noli extolli in sapientia tua.
7 Gemmula carbunculi in ornamento auri, et
comparatio musicorum in convivio vini.†

* **32:1** ***Rectorem.*** RAB. Qui dignitate præest, non debet superbire: ***Qui major est vestrum, fiat sicut minor,*** etc. Matth. 10..

† **32:7** ***Gemmula carbunculi.*** RAB. Ardentium gemmarum principatum tenet, etc., usque ad et mysteria Dominicæ passionis digno veneratur sacramento.

8 Sicut in fabricatione auri signum est
smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo et
moderato vino.
9 Audi tacens, et pro reverentia accedet tibi
bona gratia.
10 Adolescens, loquere in tua causa vix.
11 Si bis interrogatus fueris, habeat caput
responsum tuum.
12 In multis esto quasi inscius, et audi tacens
simul et quærens.
13 In medio magnatorum non præsumas: et ubi
sunt senes non multum loquaris.
14 Ante grandinem præibit coruscatio: et ante
verecundiam præibit gratia, et pro reverentia
accedet tibi bona gratia.‡
15 Et hora surgendi non te trices: præcurre
autem prior in domum tuam, et illic avocare, et
illic lude,§
16 et age conceptiones tuas, et non in delictis et
verbo superbo:
17 et super his omnibus benedicito Dominum,
qui fecit, et inebriantem te ab omnibus bonis
suis.]
18 [Qui timet Dominum excipiet doctrinam
ejus: et qui vigilaverint ad illum invenient
benedictionem.
19 Qui quærit legem replebitur ab ea, et qui
insidiose agit scandalizabitur in ea.

---

‡ **32:14** ***Ante grandinem.*** ID. Fulgor coruscationis præibit pondus grandinis; sic nitor gratiæ verecundiam. § **32:15** ***Hora surgenti.*** ID. Admonet ne simus tristes, etc., usque ad qui per gratiam nos fecit, et bonis [operibus] omnibus replevit.

20 Qui timent Dominum invenient judicium
justum, et justitias quasi lumen accendent.
21 Peccator homo vitabit correptionem, et
secundum voluntatem suam inveniet
comparationem.
22 Vir consilii non disperdet intelligentiam:
alienus et superbus non pertimescet timorem:**
23 etiam postquam fecit cum eo sine consilio, et
suis insectationibus arguetur.
24 Fili, sine consilio nihil facias, et post factum
non pœnitebis.††
25 In via ruinæ non eas, et non offendes in
lapides: nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas
animæ tuæ scandalum.
26 Et a filiis tuis cave, et a domesticis tuis
attende.
27 In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ,
hoc est enim conservatio mandatorum.
28 Qui credit Deo attendit mandatis: et qui
confidit in illo non minorabitur.]

33

1 [Timenti Dominum non occurrent mala: sed
in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit
a malis. Sapiens non odit mandata et justitias,
2 et non illidetur quasi in procella navis.

** **32:22 *Vir consilii.*** Quanto quis prudentior, tanto utitur proximorum consilio, ut addat sibi intelligentiam. †† **32:24 *Fili, sine consilio.*** Possunt hæc de catholico et hæretico accipi. Catholicus enim Deum timens omnia agit doctorum consilio et Scripturarum documento. Hæreticus vero propria confidens sapientia, et propriis instat inventionibus: sed cum stultitia ejus apparuerit, per sanctos prædicatores divinis arguetur sententiis

3 Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi
fidelis.]
4 [Qui interrogationem manifestat parabit
verbum, et sic deprecatus exaudietur: et
conservabit disciplinam, et tunc respondebit.
5 Præcordia fatui quasi rota carri, et quasi axis
versatilis cogitatus illius.*
6 Equus emissarius, sic et amicus subsannator:
sub omni supra sedente hinnit.]†
7 [Quare dies diem superat, et iterum lux
lucem, et annus annum a sole?‡
8 A Domini scientia separati sunt, facto sole, et
præceptum custodiente.§
9 Et immutavit tempora, et dies festos ipsorum,
et in illis dies festos celebraverunt ad horam.
10 Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus, et ex
ipsis posuit in numerum dierum: et omnes
homines de solo et ex terra unde creatus est
Adam.**
11 In multitudine disciplinæ Dominus separavit
eos, et immutavit vias eorum.
12 Ex ipsis benedixit et exaltavit, et ex ipsis

---

* **33:5 *Præcordia fatui.*** RAB. Sicut rota carri et axis, etc., ***usque ad: Cor stultorum dissimile erit*** Prov. 15.. † **33:6 *Equus,*** etc. ID. Sicut jumento nulla est ratio, etc., usque ad sed per oris officia æqualiter utrique pandit secreta. ‡ **33:7 *Quare dies.*** ID. Quia superius stultum vituperavit, etc., usque ad ut sint in signa et tempora, et dies, et annos. § **33:8 *Facto sole.*** ID. Præcepit Deus in lege, etc., usque ad et maxime placere quod ordine et ratione fit. ** **33:10 *Ex ipsis exaltavit.*** ID. Id est, sua discretione illos distinxit, quos pro benefactis remuneravit, et quibus pro malefactis dignam mercedem retribuit. ***Et omnes homines.*** Post dispositionem siderum, etc., usque ad impios vero æterna maledictione damnavit.

sanctificavit, et ad se applicavit, et ex ipsis
maledixit, et humiliavit, et convertit illos a
separatione ipsorum.
13 Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare
illud et disponere.††
14 Omnes viæ ejus secundum dispositionem
ejus: sic homo in manu illius qui se fecit, et
reddet illi secundum judicium suum.
15 Contra malum bonum est, et contra mortem
vita: sic et contra virum justum peccator, et sic
intuere in omnia opera Altissimi, duo et duo, et
unum contra unum.]‡‡
16 [Et ego novissimus evigilavi, et quasi qui
colligit acinos post vindemiatores.
17 In benedictione Dei et ipse speravi, et quasi
qui vindemiat replevi torcular.
18 Respicite quoniam non mihi soli laboravi,
sed omnibus exquirentibus disciplinam.§§
19 Audite me, magnates et omnes populi: et

---

†† **33:13** ***Quasi lutum,*** etc. RAB. In manu sua habet conditor massam humani generis, etc., usque ad et quem debeat indurare secundum justitiam. ‡‡ **33:15** ***Contra malum.*** Investigator operum Dei invenit in ipsis quamdam contrarietatem, sed mirabiliter a Deo ordinatam. Non est ergo mali conditor Deus, qui fecit omnia bona valde; nec mortem fecit, nec lætatur in perditione mortuorum, sed universitatis est mirabilis ordinator. Naturæ ergo bonæ sunt, et a Deo sunt: vitia vero non ex Deo. §§ **33:18** ***Respicite.*** Omnes communiter admonet, ut juris sui rationem non omittant, quia non aliter potest habere pacem et quietem. Qui enim primatus sui auctoritatem perdit, in despectionem et angustiam se mittit: qui autem locum suum sapienter custodit, se et suos ad profectum virtutis dirigit.

rectores ecclesiæ, auribus percipite.]***
20 [Filio et mulieri, fratri et amico, non des
potestatem super te in vita tua: et non dederis
alii possessionem tuam, ne forte pœniteat te, et
depreceris pro illis.
21 Dum adhuc superes et aspiras, non
immutabit te omnis caro.
22 Melius est enim ut filii tui te rogent, quam te
respicere in manus filiorum tuorum.
23 In omnibus operibus tuis præcellens esto.
24 Ne dederis maculam in gloria tua. In die
consummationis dierum vitæ tuæ, et in tempore
exitus tui, distribue hæreditatem tuam.]
25 [Cibaria, et virga, et onus asino: panis, et
disciplina, et opus servo.†††
26 Operatur in disciplina, et quærit requiescere:
laxa manus illi, et quærit libertatem.
27 Jugum et lorum curvant collum durum, et
servum inclinant operationes assiduæ.
28 Servo malevolo tortura et compedes: mitte
illum in operationem, ne vacet:
29 multam enim malitiam docuit otiositas.
30 In opera constitue eum: sic enim condecet
illum. Quod si non obaudierit, curva illum

*** **33:19 *Audite.*** Ad litteram patres docet, ut filios regant, et cum disciplina nutriant, donec veniant ad ætatem perfectam, ut digni hæredes patrum suorum possint esse. Spiritualiter vero instruit rectores Ecclesiæ, ut dignitatem suam usque ad finem teneant et discipulos suos bene nutritos hæredes sui laboris relinquant. Tenere debent rectores exterius quod pro aliorum utilitate suscipiunt. ††† **33:25 *Cibaria et virga,*** etc. RAB. Necesse est ut iniqui servi, etc., usque ad ut habeant, scilicet victum et vestitum, non vagandi otium.

compedibus, et non amplifices super omnem
carnem: verum sine judicio nihil facias grave.
31 Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima
tua: quasi fratrem sic eum tracta, quoniam in
sanguine animæ comparasti illum.‡‡‡
32 Si læseris eum injuste, in fugam convertetur:
33 et si extollens discesserit, quem quæras et in
qua via quæras illum nescis.]

34

1 [Vana spes et mendacium viro insensato: et
somnia extollunt imprudentes.
2 Quasi qui apprehendit umbram et
persequitur ventum, sic et qui attendit ad visa
mendacia.*
3 Hoc secundum hoc visio somniorum, ante
faciem hominis similitudo hominis.
4 Ab immundo, quid mundabitur? et a
mendace, quid verum dicetur?
5 Divinatio erroris, et auguria mendacia, et
somnia malefacientium, vanitas est:
6 et sicut parturientis, cor tuum phantasias
patitur. Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio,
ne dederis in illis cor tuum:
7 multos enim errare fecerunt somnia, et
exciderunt sperantes in illis.

---

‡‡‡ **33:31 *Si est tibi fidelis,*** etc. ID. Boni servi legem tradidit, etc., usque ad non est enim homo persequendus, sed vitia. * **34:2 *Quasi qui apprehendit.*** RAB. Significat somnia fallacia, etc., usque ad ut sciant quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illusione patiantur.

8 Sine mendacio consummabitur verbum legis,
et sapientia in ore fidelis complanabitur.]†
9 [Qui non est tentatus quid scit? vir in multis
expertus cogitabit multa: et qui multa didicit
enarrabit intellectum.‡
10 Qui non est expertus pauca recognoscit: qui
autem in multis factus est, multiplicat malitiam.§
11 Qui tentatus non est qualia scit? qui
implanatus est abundabit nequitia.
12 Multa vidi errando, et plurimas verborum
consuetudines.**
13 Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum
horum causa, et liberatus sum gratia Dei.]
14 [Spiritus timentium Deum quæritur, et in
respectu illius benedicetur.
15 Spes enim illorum in salvantem illos, et oculi
Dei in diligentes se.
16 Qui timet Dominum nihil trepidabit: et non
pavebit, quoniam ipse est spes ejus.
17 Timentis Dominum, beata est anima ejus.
18 Ad quem respicit, et quis est fortitudo ejus?

---

† **34:8 *Sine mendacio.*** Abjectis somniis hortatur credendum esse doctrinæ sapientiæ, quæ in ore fidelis viri complantata sine mendacio consummat verbum. ‡ **34:9 *Enarrabit intellectum.*** Aliis instruendis: unde, ***Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus consolari eos qui in omni pressura sunt*** II Cor. 12.. § **34:10 *Qui autem in multis,*** etc. Mutabilis, scilicet mente, instabilis est actione. Vel, qui fidei unitate perdita multiplices sequitur hæreticorum sectas, multis impietatibus servit. ** **34:12 *Plurimas verborum*** RAB. Scripturam significat; qui intente Scripturam meditatur, et humiliter Dominum deprecatur, et rerum et verborum scientiam adipiscitur.

19 Oculi Domini super timentes eum: protector
potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen
ardoris, et umbraculum meridiani:
20 deprecatio offensionis, et adjutorium casus:
exaltans animam, et illuminans oculos, dans
sanitatem, et vitam, et benedictionem.]
21 [Immolantis ex iniquo oblatio est maculata,
et non sunt beneplacitæ subsannationes
injustorum.
22 Dominus solus sustinentibus se in via
veritatis et justitiæ.
23 Dona iniquorum non probat Altissimus, nec
respicit in oblationes iniquorum, nec in
multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur
peccatis.††
24 Qui offert sacrificium ex substantia
pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu
patris sui.
25 Panis egentium vita pauperum est: qui
defraudat illum homo sanguinis est.
26 Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit
proximum suum.‡‡
27 Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit
mercenario, fratres sunt.

---

†† **34:23 *Dona iniquorum.*** Valde detestabile est sacrificium, quod orbati patris dolori comparatur. Quidam pensant quanta tribuunt, et non quanta rapiunt. Et congregant mercedes, et mittunt eas in saccum pertusum. In sacco pertuso videtur, quando pecunia mittitur, sed non quando amittitur. Qui ergo quanta largiuntur aspiciunt, sed non quanta rapiunt, in sacculo pertuso mercedes mittunt, quia eas in spem fiduciæ suæ intuentes congerunt, sed non se intuentes perdunt. ‡‡ **34:26 *Qui aufert.*** RAB. In sudore vultus sui pauper acquirit panem. Qui hunc violenter tollit, quasi qui occidit proximum suum.

28 Unus ædificans, et unus destruens: quid
prodest illis, nisi labor?§§
29 Unus orans, et unus maledicens: cujus
vocem exaudiet Deus?
30 Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit
eum, quid proficit lavatio illius?***
31 Sic homo qui jejunat in peccatis suis, et
iterum eadem faciens: quid proficit humiliando
se? orationem illius quis exaudiet?]

35

1 [Qui conservat legem multiplicat
oblationem.*
2 Sacrificium salutare est attendere mandatis,
et discedere ab omni iniquitate.
3 Et propitiationem litare sacrificii super
injustitias: et deprecatio pro peccatis, recedere
ab injustitia.†
4 Retribuet gratiam qui offert similaginem: et
qui facit misericordiam offert sacrificium.‡

---

§§ **34:28 *Unus ædificans.*** Hoc est quod supra dixit, sacrificium de rapina non esse acceptabile. Qui offert de rapina, videtur sibi ædificium virtutum præparere, non crimen avaritiæ attendit et rapinæ. *** **34:30 *Qui baptizatur.*** ID. Lavamini, etc., usque ad et rursum flenda committunt. * **35:1 *Qui conservat.*** RAB. Bene orat, etc., usque ad quia bene operando servat justitiam. † **35:3 *Propitiationum.*** Inter ***litare et sacrificare*** hoc distat. Nam sacrificat qui sacrificium facit. Litat qui sacrificium facit, et quod sacrificio petiit, impetrat. ‡ **35:4 *Retribuet,*** etc. Utrumque, scilicet gratum Deo, et quod in altari in commemorationem Jesu Christi offertur, et quod per charitatem proximo tribuitur.

5 Beneplacitum est Domino recedere ab
iniquitate: et deprecatio pro peccatis recedere ab
injustitia.
6 Non apparebis ante conspectum Domini
vacuus:
7 hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt.
8 Oblatio justi impinguat altare, et odor
suavitatis est in conspectu Altissimi.
9 Sacrificium justi acceptum est, et memoriam
ejus non obliviscetur Dominus.
10 Bono animo gloriam redde Deo, et non
minuas primitias manuum tuarum.§
11 In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in
exsultatione sanctifica decimas tuas.
12 Da Altissimo secundum datum ejus, et in
bono oculo adinventionem facito manuum
tuarum,
13 quoniam Dominus retribuens est, et septies
tantum reddet tibi.**
14 Noli offerre munera prava, non enim
suscipiet illa.††
15 Et noli inspicere sacrificum injustum,
quoniam Dominus judex est, et non est apud
illum gloria personæ.

---

§ **35:10 *Bono animo.*** ID. Quidquid bono animo non datur, apud Deum gratiam non meretur. Homo enim videt in facie, Deus autem in corde. ***Et non minuas,*** etc.Mystice. Primitiæ frugum, etc., usque ad a quo et boni operis initium et perfectio donatur. ** **35:13 *Septies tantum.*** Perfectam, scilicet remunerationem. Septenarius enim, etc., usque ad sed etiam quatuor principalium virtutum operationem præbet. †† **35:14 *Noli offerre munera,*** etc. Apud Deum non est quantitas muneris; nec persona potentis aspicitur: sed dilectio et humilitas cordis. Ideo non debet offerri sacrificium de iniquitate, sed de justo labore.

16 Non accipiet Dominus personam in pauperem, et deprecationem læsi exaudiet.

17 Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitus.

18 Nonne lacrimæ viduæ ad maxillam descendunt, et exclamatio ejus super deducentem eas?
19 A maxilla enim ascendunt usque ad cælum, et Dominus exauditor non delectabitur in illis.
20 Qui adorat Deum in oblectatione suscipietur, et deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.]

21 [Oratio humiliantis se nubes penetrabit, et donec propinquet non consolabitur, et non discedet donec Altissimus aspiciat.‡‡

22 Et Dominus non elongabit: et judicabit justos, et faciet judicium: et Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum:

23 et gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum, et sceptra iniquorum contribulet:
24 donec reddat hominibus secundum actus suos, et secundum opera Adæ, et secundum præsumptionem illius:

25 donec judicet judicium plebis suæ, et oblectabit justos misericordia sua.

26 Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis.]

---

‡‡ **35:21 *Et donec propinquet,*** etc. Ad superiora respicit, affirmans, quia Dominus orationem humilium misericorditer exaudit, qui non cessant, donec consolationem accipiant.

36

1 [Miserere nostri, Deus omnium, et respice
nos, et ostende nobis lucem miserationum
tuarum:*
2 et immitte timorem tuum super gentes quæ
non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est
deus nisi tu, et enarrent magnalia tua.
3 Alleva manum tuam super gentes alienas, ut
videant potentiam tuam.
4 Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus
es in nobis, sic in conspectu nostro
magnificaberis in eis:
5 ut cognoscant te, sicut et nos cognovimus
quoniam non est deus præter te, Domine.
6 Innova signa, et immuta mirabilia.
7 Glorifica manum et brachium dextrum.†
8 Excita furorem, et effunde iram.
9 Tolle adversarium, et afflige inimicum.
10 Festina tempus, et memento finis, ut
enarrent mirabilia tua.
11 In ira flammæ devoretur qui salvatur: et qui
pessimant plebem tuam inveniant perditionem.
12 Contere caput principum inimicorum,
dicentium: Non est alius præter nos.
13 Congrega omnes tribus Jacob, ut cognoscant
quia non est deus nisi tu, et enarrent magnalia
tua, et hæreditabis eos sicut ab initio.

---

* **36:1 *Miserere nostri.*** RAB. Ex persona fidelium dirigit orationem ad Deum, ut illos defendat et inimicos deprimat, ut digne correcti Deum iterum agnoscant, et idola deserant. † **36:7 *Glorifica manum,*** etc. ID. Optat, ut divina majestas per manum et dextrum brachium, id est, per Christum, per quem antiqua miracula facta sunt, innovet tempore gratiæ, ut veteris legis et novæ idem intelligatur esse Deus.

14 Miserere plebi tuæ, super quam invocatum
est nomen tuum, et Israël quem coæquasti
primogenito tuo.
15 Miserere civitati sanctificationis tuæ,
Jerusalem, civitati requiei tuæ.‡
16 Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, et
gloria tua populum tuum.§
17 Da testimonium his qui ab initio creaturæ
tuæ sunt, et suscita prædicationes quas locuti sunt
in nomine tuo prophetæ priores.**
18 Da mercedem sustinentibus te, ut prophetæ
tui fideles inveniantur: et exaudi orationes
servorum tuorum,
19 secundum benedictionem Aaron de populo
tuo: et dirige nos in viam justitiæ, et sciant omnes
qui habitant terram quia tu es Deus conspector
sæculorum.]††
20 [Omnem escam manducabit venter: et est
cibus cibo melior.‡‡
21 Fauces contingunt cibum feræ, et cor
sensatum verba mendacia.
22 Cor pravum dabit tristitiam, et homo peritus
resistet illi.

---

‡ **36:15 *Extolle adversarium,*** etc. RAB. Significat per adventum Christi, etc., usque ad pro statu Ecclesiæ et fidelium salute. § **36:16 *Sion,*** etc. Notitia Scripturæ, in qua prædicatur inenarrabilis virtus Dei. ** **36:17 *Et suscita,*** etc., Omnes prophetæ incarnationi Christi dant testimonium, quod Deus homo factus Ecclesiam sibi desponsaret. †† **36:19 *Secundum benedictionem,*** etc. ID. Ordinem scilicet, et ritum sacerdotii, etc., usque ad quod Aaron figuravit in temporalibus sacrificiis, hoc impleat in spiritualibus Evangelii. ‡‡ **36:20 *Omnem escam.*** ID. Postquam prædixit vocationem gentium, etc., usque ad sic veracem doctrinam discernamus, et fallacem.

23 Omnem masculum excipiet mulier: et est filia melior filia.
24 Species mulieris exhilarat faciem viri sui, et super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium.§§
25 Si est lingua curationis, est et mitigationis et misericordiæ: non est vir illius secundum filios hominum.***
26 Qui possidet mulierem bonam inchoat possessionem: adjutorium secundum illum est, et columna ut requies.†††
27 Ubi non est sepes, diripietur possessio: et ubi non est mulier, ingemiscit egens.
28 Quis credit ei qui non habet nidum, et deflectens ubicumque obscuraverit, quasi succinctus latro exiliens de civitate in civitatem?]‡‡‡

---

§§ **36:24** ***Species mulieris.*** Christi gratia, quæ per prædicationem animas curat, et carnis concupiscentiam mitigat. Hæc in Ecclesia abundat, cujus desiderium est super omnem concupiscentiam hominis, quia in ea decor virtutum et pulchritudo doctrinæ. ***Super omnem.*** Nulla concupiscentia hominis huic desiderio potest comparari: quia, ***Fallax gratia et vana est pulchritudo; mulier timens Deum ipsa laudabitur*** Prov. 31.. *** **36:25** ***Non est vir.*** Christus qui excedit humanam naturam. Unde, ***Speciosus forma præ filiis hominum*** Psal. 44.. Hic enim peccatum non fecit, nec est inventus dolus in ore ejus. ††† **36:26** ***Adjutorium.*** Adjutorium Ecclesiæ est secundum dispensationem Christi. Unde, ***Justum adjutorium meum a Domino*** Psal. 7., etc. Ipse est infinitatis ejus columna, et laboris requies. ‡‡‡ **36:28** ***Qui non habet nidum.*** Id est, Ecclesiam, ubi electorum animæ filios bonorum operum nutriunt. Unde, ***Invenit sibi passer domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos.*** Psal. 83..

37

1 [Omnis amicus dicet: Et ego amicitiam
copulavi: sed est amicus solo nomine amicus.
Nonne tristitia inest usque ad mortem?*
2 sodalis autem et amicus ad inimicitiam
convertentur.†
3 O præsumptio nequissima, unde create es
cooperire aridam malitia et dolositate illius?‡
4 Sodalis amico conjucundatur in
oblectationibus, et in tempore tribulationis
adversarius erit.
5 Sodalis amico condolet causa ventris, et
contra hostem accipiet scutum.§
6 Non obliviscaris amici tui in animo tuo, et non
immemor sis illius in opibus tuis.
7 Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur, et a
zelantibus te absconde consilium.]
8 [Omnis consiliarius prodit consilium, sed est

---

* **37:1 *Omnis amicus.*** RAB. Superius diligentius expressit verum amicum et falsum, dicens: ***Et non permanebit in die tribulationis.*** † **37:2 *Sodalis autem.*** Verus amicus toto animo diligit, et opere proficit. Unde, ***Non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate*** I Joan. 3.. ‡ **37:3 *O Præ*** *sumptio.* Detestatur hypocrisim, cum malus se bonum esse simulat ***cooperiendo aridam malitiam,*** in qua scilicet non est pinguedo charitatis vel misericordiæ. § **37:5 *Causa ventris.*** Pro gula, non pro amicitia. Possuntt in falsis amicis hæretici intelligi, qui omnia recte faciunt, quasi animarum consultores, cum sint proditores. Unde, ***Attendite a falsis prophetis qui*** Matth. 7., etc. ***Cum socero.*** Socer, qui a parte feminea est cognatus, muliebrem et mutabilem ostendit animum, similiter et zelus qui præcipue est animarum.

consiliarius in semetipso.**
9 A consiliario serva animam tuam: prius scito
quæ sit illius necessitas: et ipse enim animo suo
cogitabit:
10 ne forte mittat sudem in terram, et dicat tibi:
11 Bona est via tua: et stet e contrario videre
quid tibi eveniat.
12 Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, et
cum injusto de justitia, et cum muliere de ea quæ
æmulatur, cum timido de bello, cum negotiatore
de trajectione, cum emptore de venditione, cum
viro livido de gratiis agendis,
13 cum impio de pietate, cum inhonesto de
honestate, cum operario agrario de omni opere,
14 cum operario annuali de consummatione
anni, cum servo pigro de multa operatione. Non
attendas his in omni consilio:††
15 sed cum viro sancto assiduus esto,
quemcumque cognoveris observantem timorem
Dei:
16 cujus anima est secundum animam tuam, et
qui, cum titubaveris in tenebris, condolebit tibi.
17 Cor boni consilii statue tecum: non est enim
tibi aliud pluris illo.
18 Anima viri sancti enuntiat aliquando vera,

** **37:8 *Omnis consiliarius.*** Adhuc docet cautelam omnem habendam in suscipiendis amicis et consiliariis. Multi enim se amicos et consiliarios fingunt, et insidias tendunt. Unde Jeremias, ***Unusquisque se a proximo suo custodiat*** Jer. 9.. †† **37:14 *Non attendite.*** RAB. Diversas species consiliantium enumeravit, in quibus plures personas notavit, quæ a veritate discordant. Unde præcepit cum talibus non esse consiliandum, quorum consilium periclitatur. Prævidenda est ergo consiliarii prudentia, fides, voluntas, et religio.

quam septem circumspectores sedentes in
excelso ad speculandum.‡‡
19 Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut
dirigat in veritate viam tuam.]
20 [Ante omnia opera verbum verax præcedat
te, et ante omnem actum consilium stabile.
21 Verbum nequam immutabit cor: ex quo
partes quatuor oriuntur: bonum et malum, vita
et mors: et dominatrix illorum est assidua lingua.
Est vir astutus multorum eruditor, et animæ suæ
inutilis est.
22 Vir peritus multos erudivit, et animæ suæ
suavis est.§§
23 Qui sophistice loquitur odibilis est: in omni
re defraudabitur.
24 Non est illi data a Domino gratia, omni enim
sapientia defraudatus est.
25 Est sapiens animæ suæ sapiens, et fructus
sensus illius laudabilis.
26 Vir sapiens plebem suam erudit, et fructus
sensus illius fideles sunt.
27 Vir sapiens implebitur benedictionibus, et
videntes illum laudabunt.
28 Vita viri in numero dierum: dies autem
Israël innumerabiles sunt.***
29 Sapiens in populo hæreditabit honorem, et
nomen illius erit vivens in æternum.]

---

‡‡ **37:18** ***Anima sancti viri.*** Consiliariorum, diversitate ostensa, adjungit, quantum humanæ sapientiæ sanctorum excellat scientia a Spiritu sancto infusa. §§ **37:22** ***Vir peritus.*** Quia de lingua prædixerat: de bonis malisque doctoribus continuat. *** **37:28** ***Vita viri.*** ID. Præsens vita hominum in incerto non est apud eum. Unde, ***Breves dies hominis sunt, numerus mensium apud te est*** Job. 14..

30 [Fili, in vita tua tenta animam tuam, et si
fuerit nequam non des illi potestatem:
31 non enim omnia omnibus expediunt, et non
omni animæ omne genus placet.
32 Noli avidus esse in omni epulatione, et non te
effundas super omnem escam:†††
33 in multis enim escis erit infirmitas, et
aviditas appropinquabit usque ad choleram.
34 Propter crapulam multi obierunt: qui autem
abstinens est adjiciet vitam.]

38

1 [Honora medicum propter necessitatem:
etenim illum creavit Altissimus.*
2 A Deo est enim omnis medela, et a rege
accipiet donationem.
3 Disciplina medici exaltabit caput illius, et in
conspectu magnatorum collaudabitur.
4 Altissimus creavit de terra medicamenta, et
vir prudens non abhorrebit illa.
5 Nonne a ligno indulcata est aqua amara?†

---

††† **37:32** ***Noli avidus.*** Juxta historiam, parcimoniam laudat, crapulam vituperat, quæ ad infirmitatem perducit devorantem. Mystice vero admonet, ut in temporalibus simus temperantes. Unde, ***Mel invenisti, comede quod sufficit tibi*** Prov. 25., etc. Et alibi: ***Non plus sapere quam oportet*** Rom. 12.. * **38:1** ***Honora medicum.*** RAB. Discretos vult nos esse, etc., usque ad utrique ergo honorandi, sed spirituales præferendi. † **38:5** ***Nonne a ligno.*** Antiquam tangit historiam quia in deserto Sur invenerunt filii Isræl aquam amaram, sed Deus ostendit Moysi lignum, quod immissum aquam indulcavit; ubi juxta historiam demonstratur ligni medicina indulcari aquas Mystice autem aqua amara significat legem, cui si confessio crucis et sacramentum jungatur, potabilis efficitur.

6 Ad agnitionem hominum virtus illorum: et
dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari
in mirabilibus suis.
7 In his curans mitigabit dolorem: et
unguentarius faciet pigmenta suavitatis, et
unctiones conficiet sanitatis: et non
consummabuntur opera ejus.‡

8 Pax enim Dei super faciem terræ.

9 Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum:
sed ora Dominum, et ipse curabit te.

10 Averte a delicto, et dirige manus, et ab omni
delicto munda cor tuum.§
11 Da suavitatem et memoriam similaginis, et
impingua oblationem, et da locum medico:**
12 etenim illum Dominus creavit, et non
discedat a te, quia opera ejus sunt necessaria.
13 Est enim tempus quando in manus illorum
incurras:
14 ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat
requiem eorum, et sanitatem, propter
conversationem illorum.
15 Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum,

---

‡ **38:7 *In his curans.*** ID. Contra diversas infirmitates, diversa opponunt medici, cibos scilicet et potus, emplastra, et unguenta: ut morbis conveniant medicamenta. Similiter faciunt medici spirituales. § **38:10 *Averte.*** Simile est illud: ***Declina a malo, et fac bonum. Et ab omni,*** etc., et non tantum corpus, sed ut sis ***innocens manibus et mundo corde.*** ** **38:11 *Da suavitatem.*** Panis et vini sacrificium in memoriam Dominicæ passionis oblatum, præcipue curat vulnera animarum nec solum vivis, sed et mortuis valde necessarium est.

incidet in manus medici.]††
16 [Fili, in mortuum produc lacrimas, et quasi
dira passus incipe plorare: et secundum
judicium contege corpus illius, et non despicias
sepulturam illius.‡‡
17 Propter delaturam autem amare fer luctum
illius uno die, et consolare propter tristitiam:
18 et fac luctum secundum meritum ejus uno
die, vel duobus, propter detractionem:
19 a tristitia enim festinat mors, et cooperit
virtutem, et tristitia cordis flectit cervicem.
20 In abductione permanet tristitia, et
substantia inopis secundum cor ejus.
21 Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle
eam a te, et memento novissimorum.§§
22 Noli oblivisci, neque enim est conversio: et
huic nihil proderis, et teipsum pessimabis.***
23 Memor esto judicii mei: sic enim erit et
tuum: mihi heri, et tibi hodie.
24 In requie mortui requiescere fac memoriam
ejus, et consolare illum in exitu spiritus sui.]†††
25 [Sapientia scribæ in tempore vacuitatis, et

---

†† **38:15 *Incidet in manus medici.*** ID. Ægritudinis et molestiæ, etc., usque ad et instanter Dominum deprecantur ut dirigat opera eorum, et refrigerium præstet infirmantibus. ‡‡ **38:16 *Fili,*** etc. Quia de infirmitatibus, et medicorum curationibus disputavit, de mortuorum exsequiis adjungit. §§ **38:21 *Memento novissimorum.*** ID. Ad monitio bonorum patrum ut filii præparent sibi viaticum bonorum operum. *** **38:22 *Neque enim est conversio.*** Quasi diceret: Ergo cautus esto in omnibus, ne forte in obitu proximi plus æquo doleas. ††† **38:24 *In requie.*** Quasi: Morituri memoriam continuo conserva, et confide, et spe conforta, ne in ultimo articulo deficiat.

qui minoratur actu sapientiam percipiet, qua
sapientia replebitur.
26 Qui tenet aratrum, et qui gloriatur in jaculo,
stimulo boves agitat, et conversatur in operibus
eorum, et enarratio ejus in filiis taurorum.‡‡‡
27 Cor suum dabit ad versandos sulcos, et
vigilia ejus in sagina vaccarum.
28 Sic omnis faber et architectus, qui noctem
tamquam diem transigit: qui sculpit signacula
sculptilia, et assiduitas ejus variat picturam: cor
suum dabit in similitudinem picturæ, et vigilia
sua perficiet opus.§§§
29 Sic faber ferrarius sedens juxta incudem, et
considerans opus ferri: vapor ignis uret carnes
ejus, et in calore fornacis concertatur.
30 Vox mallei innovat aurem ejus, et contra
similitudinem vasis oculus ejus.
31 Cor suum dabit in consummationem
operum, et vigilia sua ornabit in perfectionem.
32 Sic figulus sedens ad opus suum, convertens

---

‡‡‡ **38:26 *Qui tenet aratrum.*** Prædicatores sanctos significat, qui omni tempore docendo, exhortando, auditores suos instruunt ut interioris hominis virtutem eliciant, et animam humanam ad imaginem Dei reforment. Unde, ***Ut sapiens architectus fundamentum posui*** I Cor. 3.. Et alibi: ***Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus*** Gal. 4.. Quot species virtutum sunt, tot operationes et documenta mentibus electorum doctrina imprimunt. §§§ **38:28 *Sic omnis faber,*** etc. Ordo prædicatorum, qui per diversa officia ministerium suum agunt, doctrinam secundum auditores temperant: qui fragiles et infirmos verbis et exemplo formant, ut vasa in honorem faciant. ***Cor suum dabit.*** Cum præsentis vitæ volubilem conversationem per vestigia bonorum operum subjectis ostendit immutabilem.

pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus
est semper propter opus suum, et in numero est
omnis operatio ejus.
33 In brachio suo formabit lutum, et ante pedes
suos curvabit virtutem suam.*
34 Cor suum dabit ut consummet linitionem, et
vigilia sua mundabit fornacem.
35 Omnes hi in manibus suis speraverunt, et
unusquisque in arte sua sapiens est.
36 Sine his omnibus non ædificatur civitas,
37 et non inhabitabunt, nec inambulabunt, et in
ecclesiam non transilient.
38 Super sellam judicis non sedebunt, et
testamentum judicii non intelligent, neque
palam facient disciplinam et judicium, et in
parabolis non invenientur:
39 sed creaturam ævi confirmabunt: et
deprecatio illorum in operatione artis,
accomodantes animam suam, et conquirentes in
lege Altissimi.]

39

1 [Sapientiam omnium antiquorum exquiret
sapiens, et in prophetis vacabit.
2 Narrationem virorum nominatorum
conservabit, et in versutias parabolarum simul
introibit.
3 Occulta proverbiorum exquiret, et in
absconditis parabolarum conversabitur.
4 In medio magnatorum ministrabit, et in
conspectu præsidis apparebit.

---

* **38:33 *In brachio suo.*** RAB. Quia multis exemplis, etc., usque ad ut in fornace cordis operationem discipulorum igne solidet charitatis.

5 In terram alienigenarum gentium
pertransiet: bona enim et mala in hominibus
tentabit.
6 Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad
Dominum, qui fecit illum, et in conspectu
Altissimi deprecabitur.
7 Aperiet os suum in oratione, et pro delictis
suis deprecabitur.
8 Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu
intelligentiæ replebit illum:
9 et ipse tamquam imbres mittet eloquia
sapientiæ suæ, et in oratione confitebitur
Domino:
10 et ipse diriget consilium ejus, et disciplinam,
et in absconditis suis consiliabitur.
11 Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ,
et in lege testamenti Domini gloriabitur.
12 Collaudabunt multi sapientiam ejus, et
usque in sæculum non delebitur.
13 Non recedet memoria ejus, et nomen ejus
requiretur a generatione in generationem.
14 Sapientiam ejus enarrabunt gentes, et
laudem ejus enuntiabit ecclesia.
15 Si permanserit, nomen derelinquet plus
quam mille: et si requieverit, proderit illi.]*
16 [Adhuc consiliabor ut enarrem: ut furore
enim repletus sum.
17 In voce dicit: Obaudite me, divini fructus, et
quasi rosa plantata super rivos aquarum

---

* **39:15 *Si permanserit.*** RAB. Christi, cujus sunt membra, a suo habent omnia: qui est virtus et sapientia Patris.

fructificate.†

18 Quasi Libanus odorem suavitatis habete.

19 Florete flores quasi lilium: et date odorem, et
frondete in gratiam: et collaudate canticum, et
benedicite Dominum in operibus suis.

20 Date nomini ejus magnificentiam, et
confitemini illi in voce labiorum vestrorum, et in
canticis labiorum, et citharis: et sic dicetis in
confessione:‡

21 Opera Domini universa bona valde.

22 In verbo ejus stetit aqua sicut congeries: et in
sermone oris illius sicut exceptoria aquarum:§

23 quoniam in præcepto ipsius placor fit, et non
est minoratio in salute ipsius.

24 Opera omnis carnis coram illo, et non est
quidquam absconditum ab oculis ejus.**

25 A sæculo usque in sæculum respicit, et nihil
est mirabile in conspectu ejus.

26 Non est dicere: Quid est hoc, aut quid est

---

† **39:17 *Obaudite me.*** ID. Intelligite doctrinam meam, mentes electorum per baptismum generatæ, et fructum martyrii facite in decursu mortalis vitæ. ‡ **39:20 *Et citharis.*** ID. Unde: ***Confitemini Domini in cithara*** Psal. 32.. Cithara est ligni ventris in imo concavitas, etc., usque ad quæ secundum formam psalterii de superius ad nos conveniunt. § **39:22 *In verbo ejus.*** ID. Quando congregavit aquas, etc., usque ad vel aqua persecutionis, Dei dispensatione restringitur. ** **39:24 *Opera omnis carnis.*** Præsentia Dei antecedit omnia, et quidquid fit temporaliter ei sine tempore præsens est. ***Nihil ergo novum, neque mutabile est in conspectu ejus*** Act. 1..

istud? omnia enim in tempore suo quærentur.††
27 Benedictio illius quasi fluvius inundavit.‡‡
28 Quomodo cataclysmus aridam inebriavit, sic
ira ipsius gentes quæ non exquisierunt eum
hæreditabit.
29 Quomodo convertit aquas in siccitatem, et
siccata est terra, et viæ illius viis illorum directæ
sunt, sic peccatoribus offensiones in ira ejus.
30 Bona bonis creata sunt ab initio: sic
nequissimis bona et mala.
31 Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua,
ignis, et ferrum, sal, lac, et panis similagineus, et
mel, et botrus uvæ, et oleum, et vestimentum.§§
32 Hæc omnia sanctis in bona, sic et impiis et
peccatoribus in mala convertentur.
33 Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt, et
in furore suo confirmaverunt tormenta sua.
34 In tempore consummationis effundent
virtutem, et furorem ejus qui fecit illos
placabunt.
35 Ignis, grando, fames, et mors, omnia hæc ad

†† **39:26 *Non est dicere,*** etc. Prohibet nos esse curiosos, et perscrutari quæ scire non convenit. Omnia enim in tempore suo manifestabuntur, cum illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. ‡‡ **39:27 *Benedictio,*** etc. Sicut post diluvii effusionem aquæ redibant, ut appareret arida et germinaret; sic post exstinctionem impiorum, datur electis facultas fructificandi. §§ **39:31 *Initium necessariæ*.** Ante diluvium, fructu terræ naturali cibo nutriebantur homines, nedum erant concessæ carnes.

vindictam creata sunt:***
36 bestiarum dentes, et scorpii, et serpentes, et
rhomphæa vindicans in exterminium impios.
37 In mandatis ejus epulabuntur: et super
terram in necessitatem præparabuntur, et in
temporibus suis non præterient verbum.†††
38 Propterea ab initio confirmatus sum, et
consiliatus sum, et cogitavi, et scripta dimisi.‡‡‡
39 Omnia opera Domini bona, et omne opus
hora sua subministrabit.
40 Non est dicere: Hoc illo nequius est: omnia
enim in tempore suo comprobabuntur.§§§
41 Et nunc in omni corde et ore collaudate, et
benedicite nomen Domini.]*

40

1 [Occupatio magna creata est omnibus
hominibus, et jugum grave super filios Adam, a

*** **39:35 *Ignis, grando.*** RAB. Omnia homini ante peccatum obediebant; post peccatum vero pugnat contra eum orbis terrarum. Inde fames et mors, et mille pericula mortis, bestiæ quoque contra cum sæviunt, et rhomphæa cœlestis vindictæ. ††† **39:37 *In mandatis.*** Quia juxta supernam sententiam, in tempore opportuno digna ultio peccatores vastabit. ‡‡‡ **39:38 *Propterea ab initio, confirmatus sum.*** Ad superiora respicit, ubi ait: ***Non est dicere,*** etc. Videt enim incomprehensibilia Dei judicia, et investigabiles vias, nec audet inde aliquid temere loqui vel scribere: sed temperate de his disputans, non causam, sed modum divino consilio manifestum dimisit. §§§ **39:40 *Non est dicere.*** Utile dat consilium, ut opera ei non incaute discutiamus, sed Creatorem in omnibus laudemus et benedicamus. * **39:41 *Et nunc in omni tempore suo.*** Quasi dicat: Ne dicas priora tempora meliora fuere quam nunc sunt. Virtutes faciunt dies bonos, vitia malos.

die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium.

2 Cogitationes eorum, et timores cordis, adinventio exspectationis, et dies finitionis,*

3 a residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra et cinere:

4 ab eo qui utitur hyacintho et portat coronam, usque ad eum qui operitur lino crudo: furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis, iracundia perseverans, et contentio:

5 et in tempore refectionis in cubili, somnus noctis immutat scientiam ejus.

6 Modicum tamquam nihil in requie, et ab eo in somnis, quasi in die respectus.†

7 Conturbatus est in visu cordis sui, tamquam qui evaserit in die belli: in tempore salutis suæ exsurrexit, et admirans ad nullum timorem:‡

8 cum omni carne, ab homine usque ad pecus, et super peccatores septuplum.

9 Ad hæc mors, sanguis, contentio, et rhomphæa, oppressiones, fames, et contritio, et flagella:

10 super iniquos creata sunt hæc omnia: et

* **40:2 *Cogitationes.*** RAB. Enumerat mala quæ homo pro peccatis sustinet. † **40:6 *Modicum.*** Quia caro mortua et insensibilis ad tempus requiescere videtur, anima jam sentit dolorem, et post resurrectionem cum corpore suo in pœnis vivet æternis. ‡ **40:7 *Conturbatus est.*** ID. Ideo mali cruciabuntur in pœna, etc., usque ad nobilium scilicet et ignobilium.

propter illos factus est cataclysmus.]§
11 [Omnia quæ de terra sunt in terram
convertentur, et omnes aquæ in mare
revertentur.**
12 Omne munus et iniquitas delebitur, et fides
in sæculum stabit.
13 Substantiæ injustorum sicut fluvius
siccabuntur, et sicut tonitruum magnum in
pluvia personabunt.††
14 In aperiendo manus suas lætabitur: sic
prævaricatores in consummatione tabescent.
15 Nepotes impiorum non multiplicabunt
ramos: et radices immundæ super cacumen
petræ sonant.‡‡
16 Super omnem aquam viriditas, et ad oram
fluminis ante omne fœnum evelletur.]
17 [Gratia sicut paradisus in benedictionibus, et
misericordia in sæculum permanet.
18 Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur,

---

§ **40:10 *Et propter illos factus est cataclysmus.*** Peccanti homini multiplex pœna deputata est, ut correctus pœniteat, et deinceps caveat; sed quia negligit, et in pœnis proficit, inducit Deus diluvium orbi, ut hominem deleret quem creavit. Ad comparationem vero futuræ pœnæ nihil est quod homo patitur in præsenti. ** **40:11 *Et aquæ omnes.*** ID. Opera scilicet peccatorum supernæ mercedis fructum non acquirunt, sed pœnarum interitum. †† **40:13 *Substantiæ injustorum.*** Inchoant germinare, sed fluctuant in tentatione, et subito arescunt ad primum persecutionis æstum. ‡‡ **40:15 *Nepotes impiorum non multi.*** Sæpe videmus progeniem impiorum cito deficere, maxime cum filii imitantur iniquitatem patrum.

et in ea invenies thesaurum.§§
19 Filii et ædificatio civitatis confirmabit nomen:
et super hæc mulier immaculata computabitur.
20 Vinum et musica lætificant cor: et super
utraque dilectio sapientiæ.***
21 Tibiæ et psalterium suavem faciunt
melodiam: et super utraque lingua suavis.
22 Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus:
et super hæc virides sationes.†††
23 Amicus et sodalis in tempore convenientes,
et super utrosque mulier cum viro.
24 Fratres in adjutorium in tempore
tribulationis: et super eos misericordia liberabit.
25 Aurum et argentum est constitutio pedum: et
super utrumque consilium beneplacitum.
26 Facultates et virtutes exaltant cor, et super
hæc timor Domini.‡‡‡
27 Non est in timore Domini minoratio: et non
est in eo inquirere adjutorium.
28 Timor Domini sicut paradisus benedictionis,
et super omnem gloriam operuerunt illum.]
29 [Fili, in tempore vitæ tuæ ne indigeas:

---

§§ **40:18 *Vita sibi sufficientis.*** Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedat. ***Invenies thesaurum.*** Vere enim Christianum se esse probat, qui Christi mandata credit et facit. *** **40:20 *Vinum et musica lætificant cor.*** Hæc naturaliter mulcent et exhilarant animam, sed dilectio sapientiæ et lingua suaviter docens multo plus confortat intellectum. ††† **40:22 *Gratiam et speciem desiderabit oculus.*** Ornatum scilicet templi et culturæ diversitatem, quæ prior populus sub lege habuit, prædicatio Evangelii in orbe seminata, bonorum operum virore excellit ‡‡‡ **40:26 *Facultates et virtutes.*** RAB. Divitiæ datæ in Domino, etc., usque ad et hæc et omnes facultates mundi.

melius est enim mori quam indigere.
30 Vir respiciens in mensam alienam, non est
vita ejus in cogitatione victus: alit enim animam
suam cibis alienis:§§§
31 vir autem disciplinatus et eruditus custodiet
se.
32 In ore imprudentis condulcabitur inopia, et
in ventre ejus ignis ardebit.]*

41

1 [O mors, quam amara est memoria tua
homini pacem habenti in substantiis suis:*
2 viro quieto, et cujus viæ directæ sunt in
omnibus, et adhuc valenti accipere cibum !
3 O mors, bonum est judicium tuum homini
indigenti, et qui minoratur viribus,
4 defecto ætate, et cui de omnibus cura est, et
incredibili, qui perdit patientiam !
5 Noli metuere judicium mortis: memento quæ
ante te fuerunt, et quæ superventura sunt tibi:
hoc judicium a Domino omni carni.†

---

§§§ **40:30 *Vir respiciens.*** Stultum est enim otiari, et de alieno labore mercedem quærere. Percipiet enim unusquisque secundum opera sua. * **40:32 *In ore imprudentis conculcabitur inopia,*** etc. Cui placet otiose torpere, nec proximis docendo prodesse, tandem doloribus inferni et sera pœnitentia æstuabit. * **41:1 *O mors,*** etc. RAB. Qui prosperitatem mundi et divitias amat, amara est illi mors corporalis, quia futuræ vitæ gaudia negligit. † **41:5 *Hoc judicium.*** ID. Commune est omni carni, nec quisquam evadere potest, etiamsi centum aut mille annos vixerit aut ultra; unde: ***Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem?*** Psal. 88..

6 Et quid superveniet tibi in beneplacito
Altissimi? sive decem, sive centum, sive mille
anni:
7 non est enim in inferno accusatio vitæ.]
8 [Filii abominationum fiunt filii peccatorum,
et qui conversantur secus domos impiorum.‡
9 Filiorum peccatorum periet hæreditas, et cum
semine illorum assiduitas opprobrii.
10 De patre impio queruntur filii, quoniam
propter illum sunt in opprobrio.§
11 Væ vobis, viri impii, qui dereliquistis legem
Domini Altissimi !
12 Et si nati fueritis, in maledictione nascemini:
et si mortui fueritis, in maledictione erit pars
vestra.
13 Omnia quæ de terra sunt in terram
convertentur: sic impii a maledicto in
perditionem.**
14 Luctus hominum in corpore ipsorum:
nomen autem impiorum delebitur.
15 Curam habe de bono nomine: hoc enim
magis permanebit tibi quam mille thesauri
pretiosi et magni.††

‡ **41:8 *Filii abominationum.*** Abominabiles sunt filii peccatorum, qui scilicet, impios patres imitati sunt. § **41:10 *De patre impio.*** Qui male filios nutrit, vel exemplo perdit, reus est eorum perditionis. Vel, qui mala opera de prava voluntate gignit, damnabitur pro eis ** **41:13 *In perditionem.*** Superioribus respondet, in quibus de morte temporali disputavit: quia sicut homo de terra creatus pro peccato originali in terram redit, quamvis in incorruptione surrecturus; sic impii pro peccatis suis maledicti, in æternam perditionem cum corpore et anima ibunt. †† **41:15 *Curam habe de bono nomine,*** etc. Ut bene et religiose vivas. Sic autem acquiritur bonum nomen.

16 Bonæ vitæ numerus dierum: bonum autem
nomen permanebit in ævum.]
17 [Disciplinam in pace conservate, filii:
sapientia enim abscondita, et thesaurus invisus,
quæ utilitas in utrisque?
18 Melior est homo qui abscondit stultitiam
suam, quam homo qui abscondit sapientiam
suam.‡‡
19 Verumtamen reveremini in his quæ
procedunt de ore meo:§§
20 non est enim bonum omnem reverentiam
observare, et non omnia omnibus bene placent
in fide.***
21 Erubescite a patre et a matre de fornicatione:
et a præsidente et a potente de mendacio:
22 a principe et a judice de delicto: a synagoga
et plebe de iniquitate:
23 a socio et amico de injustitia, et de loco in
quo habitas:
24 de furto, de veritate Dei, et testamento: de
discubitu in panibus, et ab obfuscatione dati et
accepti:
25 a salutantibus de silentio, a respectu mulieris

‡‡ **41:18** ***Melior est homo qui abscondit stultitiam suam,*** etc. Qui abscondet frumentum, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium. §§ **41:19** ***Verumtamen revertimini in his quæ procedunt.*** Quia bonum nomen et bonam et vitam utilem esse prædixit, et occultantes scientiam reprehendit, suadet ut revertantur ad studium docendi, quia non est bonum irreverentem et inobedientem esse suo doctori. *** **41:20** ***Non est bonum omnem irreverentiam observare.*** Juxta litteram, nos instruit ut a vitiis caveamus, et virtutibus operam demus, et ne spretis melioribus, eligamus pejora, quæ sequitur confusio sempiterna.

fornicariæ, et ab aversione vultus cognati.
26 Ne avertas faciem a proximo tuo, et ab auferendo partem et non restituendo.†††
27 Ne respicias mulierem alieni viri, et ne scruteris ancillam ejus, neque steteris ad lectum ejus.‡‡‡
28 Ab amicis de sermonibus improperii: et cum dederis, ne improperes.]

42

1 [Non duplices sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi: et eris vere sine confusione, et invenies gratiam in conspectu omnium hominum. Ne pro his omnibus confundaris, et ne accipias personam ut delinquas:*
2 de lege Altissimi, et testamento, et de judicio justificare impium,
3 de verbo sociorum et viatorum, et de datione hæreditatis amicorum,
4 de æqualitate stateræ et ponderum, de

††† **41:26** ***Non avertas faciem tuam a proximo tuo,*** etc. RAB. Cum angeli colligent de Ecclesia omnia scandala, etc., usque ad et fornicationibus hæreticorum se miscuit. ‡‡‡ **41:27** ***Ne respicias mulierem alieni viri,*** etc. Cupiditatem carnalem quæ debet subesse spiritui, hanc non debemus scrutari et suggestionibus ejus subjici. * **42:1** ***Non duplices sermonem,*** etc. RAB. Prohibet de occulto cordis bonum et malum simul dicere; unde: Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam?

acquisitione multorum et paucorum,†
5 de corruptione emptionis et negotiatorum, et
de multa disciplina filiorum, et servo pessimo
latus sanguinare.‡
6 Super mulierem nequam bonum est signum.
7 Ubi manus multæ sunt, claude: et
quodcumque trades, numera et appende: datum
vero et acceptum omne describe.§
8 De disciplina insensati et fatui, et de
senioribus qui judicantur ab adolescentibus: et
eris eruditus in omnibus, et probabilis in
conspectu omnium vivorum.]**
9 [Filia patris abscondita est vigilia, et
sollicitudo ejus aufert somnum: ne forte in
adolescentia sua adulta efficiatur, et cum viro

---

† **42:4 *De æqualitate stateræ,*** etc. ID. Ubique sequenda est æquitas, etc., usque ad subjectos quoque cum discretione disciplinæ regamus. ***De æqualitate stateræ.*** Quantum hypocrisis et dolus Domino displiceat ostenditur his verbis: ***Statera dolosa abominatio est apud Deum.*** Qui aliter causam pauperis quam potentis librat; vel sua errata leviora quam aliorum putat; vel qui imponunt in humeros hominum onera importabilia; vel qui bona in publico, mala in occulto agit, abominabilis est Domino. ‡ **42:5 *Et servo pessimo.*** Significat servum qui verbis non corrigitur, verberibus esse cœrcendum. Servus quoque vitiorum severa disciplina corrigendus est. § **42:7 *Ubi manus multæ,*** etc. Admonet ubi diversæ sunt voluntates spirituali lucro inhiantes, caute esse dispensandum. Alii enim tentandi, alii discendi voto quærunt verbum, sed non omnia omnibus conveniunt. ** **42:8 *De disciplina.*** Qui congrua disciplina unumquemque arguit, eruditum se et probabilem doctorem in conspectu sanctorum ostendit. Nec ætas juvenilis in doctore despicienda, quem vita et discretio commendat.

commorata odibilis fiat:††
10 nequando polluatur in virginitate sua, et in
paternis suis gravida inveniatur: ne forte cum
viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis
efficiatur.
11 Super filiam luxuriosam confirma
custodiam, nequando faciat te in opprobrium
venire inimicis, a detractione in civitate, et
objectione plebis, et confundat te in multitudine
populi.‡‡
12 Omni homini noli intendere in specie, et in
medio mulierum noli commorari:
13 de vestimentis enim procedit tinea, et a
muliere iniquitas viri.
14 Melior est enim iniquitas viri quam mulier
benefaciens, et mulier confundens in
opprobrium.]§§
15 [Memor ero igitur operum Domini, et quæ
vidi annuntiabo. In sermonibus Domini opera
ejus.***

---

†† **42:9 *Filia patris.*** RAB. Mystice filia patris, etc., usque ad vel transgrediatur legem Dei facta sterilis in omnibus bonis. ***Filia patris.*** Docet, ad litteram, parentes sobolis suæ curam gerere, et cum disciplina nutrire, et ne lasciviæ et voluptati frena relaxent.
‡‡ **42:11 *Super filiam luxuriosam,*** etc. Quæ diligentem quærit custodiam. Si enim dimittitur suæ voluntati, doctorem confundit et in multitudine populi erubescere facit. Unde, periculose tibi ministrat, cujus vultum frequenter attendis. Nam impudici oculi non norunt animæ pulchritudinem considerare, sed corporum.
§§ **42:14 *Melior est enim iniquitas viri,*** etc. ID. Mulier aut sexum significat, etc., usque ad quia res confusione dignas gerit.
*** **42:15 *Memor ero igitur operum,*** etc. ID. Hucusque de diversis rebus disputavit, etc., usque ad et postea patrum fortia facta describit.

16 Sol illuminans per omnia respexit, et gloria
Domini plenum est opus ejus.
17 Nonne Dominus fecit sanctos enarrare
omnia mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus
omnipotens stabiliri in gloria sua?
18 Abyssum et cor hominum investigavit, et in
astutia eorum excogitavit.
19 Cognovit enim Dominus omnem scientiam,
et inspexit in signum ævi, annuntians quæ
præterierunt et quæ superventura sunt, revelans
vestigia occultorum.†††
20 Non præterit illum omnis cogitatus, et non
abscondit se ab eo ullus sermo.
21 Magnalia sapientiæ suæ decoravit, qui est
ante sæculum et usque in sæculum: neque
adjectum est,‡‡‡
22 neque minuitur, et non eget alicujus consilio.
23 Quam desiderabilia omnia opera ejus ! et
tamquam scintilla quæ est considerare !§§§
24 Omnia hæc vivunt, et manent in sæculum, et
in omni necessitate omnia obaudiunt ei.
25 Omnia duplicia, unum contra unum, et non

††† **42:19** ***Cognovit enim Dominus,*** etc. Quia omnes ætates mundi præsentes sunt ei, apud quem nihil præteritum, nihil futurum est; ipse solus revelat mysteria, qui scit singulorum corda, qui omnes cogitatus et sermones inspicit. ‡‡‡ **42:21** ***Magnalia sapientiæ.*** Quando prophetis scilicet et apostolis sacramentum consilii sui absconditum a sæculis et generationibus fidelibus revelavit. Ipse enim est ante omnes, et post omnes, cui nihil additur, nihil minuitur. §§§ **42:23** ***Et tanquam scintilla.*** Tanquam scintillam in opera Dei consideramus, quia vix parvam notitiam inde percipimus.

fecit quidquam deesse.*
26 Uniuscujusque confirmavit bona: et quis
satiabitur videns gloriam ejus?]

43

1 [Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus
est, species cæli in visione gloriæ.*
2 Sol in aspectu annuntians in exitu, vas
admirabile, opus Excelsi.
3 In meridiano exurit terram, et in conspectu
ardoris ejus quis poterit sustinere? fornacem
custodiens in operibus ardoris:†
4 tripliciter sol exurens montes, radios igneos
exsufflans, et refulgens radiis suis obcæcat
oculos.
5 Magnus Dominus qui fecit illum, et in
sermonibus ejus festinavit iter.]‡
6 [Et luna in omnibus in tempore suo, ostensio
temporis, et signum ævi.§

---

* **42:25** ***Omnia duplicia,*** etc. RAB. Ita ordinavit Deus omnia, ut quæ sibi videntur esse contraria conveniant, ut elementa vel quatuor tempora. * **43:1** ***Altitudinis,*** etc. ID. pulchritudo firmamenti, etc., usque ad nullus corporeis oculis divinitatis splendorem potest sufferre. † **43:3** ***Fornacem custodiens.*** Quia superbos, pro cogitatione, locutione, et operatione mala, excruciat æterna flamma. ‡ **43:5** ***Et in sermonibus ejus,*** etc. ID. Mysticis verbis superborum ludit intellectum. ***Festinavit,*** etc. Cum in prædicatione Evangelii præparata est via salutis et aditus regni cœlestis. § **43:6** ***Et luna,*** etc. ID. Postquam de sole disputavit, etc., usque ad sed rectius aprili deputatur, quia in ipso vel incipit, vel desinit, vel totus includitur.

7 A luna signum diei festi: luminare quod
minuitur in consummatione.**
8 Mensis secundum nomen ejus est, crescens
mirabiliter in consummatione.
9 Vas castrorum in excelsis, in firmamento cæli
resplendens gloriose.††
10 Species cæli gloria stellarum: mundum
illuminans in excelsis Dominus.‡‡
11 In verbis Sancti stabunt ad judicium, et non
deficient in vigiliis suis.]§§
12 [Vide arcum, et benedic eum qui fecit illum:
valde speciosus est in splendore suo.***
13 Gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ: manus
Excelsi aperuerunt illum.†††
14 Imperio suo acceleravit nivem, et accelerat
coruscationes emittere judicii sui.
15 Propterea aperti sunt thesauri, et

** **43:7 *Luminare quod minuitur,*** etc. Luna non habet nativum splendorem, sed a sole accipit: sic et Ecclesia a Christo, quæ in persecutione videtur minui, sed in parte clarescit; crescit enim mirabiliter in consummatione. †† **43:9 *Vas castrorum,*** etc. Quia in ipsa consistit multitudo fidelium, quæ in firmamento veritatis et divinæ prædicationis per totum orbem gloriose resplendet. ‡‡ **43:10 *Species cæli,*** etc. Ornatus Ecclesiæ, sanctorum plenitudo, quos Deus excelsus ordinavit, ut prædicatione Evangelii illustrarent. Hi ***in verbis sanctis*** et in doctrina veræ fidei permanentes, exspectant judicium Dei. §§ **43:11 *In verbis.*** Quia in patientia sua possident animas, præcincti lumbos; et lucernas tenentes in manibus suis, exspectant Dominum suum, quando revertatur a nuptiis. *** **43:12 *Vide arcum,*** etc. Scriptum Veteris vel Novi Testamenti. Hic fidelibus suave jugum ostenditur, contumacibus arma terribilia. ††† **43:13 *Gyravit cælum,*** etc. Quando per virtutem et sapientiam Dei, id est, Christum, Vetus et Novum Testamentum conditum est.

evolaverunt nebulæ sicut aves.
16 In magnitudine sua posuit nubes, et
confracti sunt lapides grandinis.‡‡‡
17 In conspectu ejus commovebuntur montes,
et in voluntate ejus aspirabit notus.§§§
18 Vox tonitrui ejus verberavit terram,
tempestas aquilonis, et congregatio spiritus:*
19 et sicut avis deponens ad sedendum, aspergit
nivem, et sicut locusta demergens descensus ejus.
20 Pulchritudinem candoris ejus admirabitur
oculus, et super imbrem ejus expavescet cor.
21 Gelu sicut salem effundet super terram: et
dum gelaverit, fiet tamquam cacumina tribuli.†
22 Frigidus ventus aquilo flavit, et gelavit
crystallus ab aqua: super omnem
congregationem aquarum requiescet, et sicut
lorica induet se aquis:
23 et devorabit montes, et exuret desertum, et
extinguet viride, sicut igne.
24 Medicina omnium in festinatione nebulæ: et
ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet

---

‡‡‡ **43:16 *Et confracti sunt lapides grandinis.*** Doctores, qui terram humani cordis irrigant, et tempestatem increpationis in se gerunt, et in tempore effundunt, et confringunt lapides grandinis; increpando, scilicet duritiam pravi cordis lapident vitale gramen. §§§ **43:17 *Aspirabit Notus.*** RAB. Qui et Auster, etc., usque ad potentes ad Christiani nominis persecutionem, et aliquando ad pœnitentiam. * **43:18 *Tempestas.*** Varia tentamenta per malignos spiritus Deus irrogat, ut fervorem fidei et dilectionem frigescere faciant. † **43:21 *Gelu sicut salem,*** etc. Id est, sterilitatem; ubi enim sal spargitur, sterilitas sequitur: diabolus vero per frigus infidelitatis terrena corda ad bona opera sterilia facit.

eum.‡
25 In sermone ejus siluit ventus, et cogitatione
sua placavit abyssum: et plantavit in illa
Dominus insulas.
26 Qui navigant mare enarrent pericula ejus, et
audientes auribus nostris admirabimur.§
27 Illic præclara opera et mirabilia, varia
bestiarum genera, et omnium pecorum, et
creatura belluarum.
28 Propter ipsum confirmatus est itineris finis,
et in sermone ejus composita sunt omnia.]
29 [Multa dicemus, et deficiemus in verbis:
consummatio autem sermonum ipse est in
omnibus.
30 Gloriantes ad quid valebimus? ipse enim
omnipotens super omnia opera sua.
31 Terribilis Dominus, et magnus vehementer,
et mirabilis potentia ipsius.
32 Glorificantes Dominum quantumcumque
potueritis, supervalebit enim adhuc: et
admirabilis magnificentia ejus.
33 Benedicentes Dominum, exaltate illum
quantum potestis: major enim est omni laude.
34 Exaltantes eum, replemini virtute, ne
laboretis, non enim comprehendetis.**

---

‡ **43:24 *Medicina,*** etc. Omnis eloquentia deficit in comparatione ejus, nec sufficit virtutem ejus enarrare. § **43:26 *Qui navigant mare,*** etc. Multa sunt ad litteram pericula maris, et ibi mirabilia Dei opera in variis bestiis, sicut naturalium rerum scriptores tradiderunt. In mari quoque hujus mundi sunt multa monstra dæmoniorum et multæ eorum insidiæ. ** **43:34 *Ne laboretis,*** etc. RAB. Comprehendere quod est incomprehensibile. Unde non quæras opes ad quas pertingere non possis.

35 Quis videbit eum et enarrabit? et quis
magnificabit eum sicut est ab initio?
36 Multa abscondita sunt majora his: pauca
enim vidimus operum ejus.
37 Omnia autem Dominus fecit, et pie agentibus
dedit sapientiam.]

44

1 [Laudemus viros gloriosos, et parentes
nostros in generatione sua.*
2 Multam gloriam fecit Dominus: magnificentia
sua a sæculo.
3 Dominantes in potestatibus suis, homines
magni virtute et prudentia sua præditi,
nuntiantes in prophetis dignitatem
prophetarum:
4 et imperantes in præsenti populo, et virtute
prudentiæ populis sanctissima verba:
5 in peritia sua requirentes modos musicos, et
narrantes carmina Scripturarum:
6 homines divites in virtute, pulchritudinis
studium habentes, pacificantes in domibus suis.
7 Omnes isti in generationibus gentis suæ
gloriam adepti sunt, et in diebus suis habentur in
laudibus.
8 Qui de illis nati sunt reliquerunt nomen
narrandi laudes eorum.

---

* **44:1** ***Laudemus viros,*** etc. Moraliter disputando, allegoriamque et anagogem in plerisque tangendo, mysteria divini sacramenti edidit; nunde sanctis patribus narrare incipit. ***Parentes nostros.*** Patriarchas, qui divina locutione et visione fruebantur; et Prophetas, qui, Spiritu sancto repleti, multa Christi et Ecclesiæ mysteria præcinuerunt.

9 Et sunt quorum non est memoria: perierunt
quasi qui non fuerint: et nati sunt quasi non nati,
et filii ipsorum cum ipsis.
10 Sed illi viri misericordiæ sunt, quorum
pietates non defuerunt.
11 Cum semine eorum permanent bona:
12 hæreditas sancta nepotes eorum, et in
testamentis stetit semen eorum:†
13 et filii eorum propter illos usque in æternum
manent: semen eorum et gloria eorum non
derelinquetur.
14 Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et
nomen eorum vivit in generationem et
generationem.
15 Sapientiam ipsorum narrent populi, et
laudem eorum nuntiet ecclesia.]
16 [Enoch placuit Deo, et translatus est in
paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.‡
17 Noë inventus est perfectus, justus, et in
tempore iracundiæ factus est reconciliatio.§
18 Ideo dimissum est reliquum terræ, cum
factum est diluvium.

---

† **44:12 *In Testamentis stetit,*** etc. RAB. Hæc juxta historiam de patriarchis, etc., usque ad quando semen bonorum operum cœlesti mercede compensabitur. ‡ **44:16 *Henoch placuit Deo.*** Non ab Adam, etc., usque ad ut det hominibus consilium pœnitendi. § **44:17 *Nœ inventus est,*** etc. Quando pereunte mundo diluvio reservatus est, ut pœnitentiam gentibus prædicaret, et exemplo demonstraret quod qui Deo devote serviunt, ab æterno interitu liberantur. Cum eo Deus pactum statuit, ne ultra perderet aquis diluvii omnem carnem Gen. 17.. Significat autem rectores, qui inter fluctus sæculi arcam, id est Ecclesiam, regunt, et prædicant baptismum pœnitentiæ, orationibus et sacrificiis Deum placantes humano generi.

19 Testamenta sæculi posita sunt apud illum, ne
deleri possit diluvio omnis caro.]
20 [Abraham magnus pater multitudinis
gentium, et non est inventus similis illi in gloria:
qui conservavit legem Excelsi, et fuit in
testamento cum illo.
21 In carne ejus stare fecit testamentum, et in
tentatione inventus est fidelis.**
22 Ideo jurejurando dedit illi gloriam in gente
sua, crescere illum quasi terræ cumulum,††
23 et ut stellas exaltare semen ejus, et hæreditare
illos a mari usque ad mare, et a flumine usque ad
terminos terræ.
24 Et in Isaac eodem modo fecit, propter
Abraham patrem ejus.
25 Benedictionem omnium gentium dedit illi
Dominus, et testamentum confirmavit super
caput Jacob.
26 Agnovit eum in benedictionibus suis, et dedit
illi hæreditatem, et divisit illi partem in tribubus
duodecim.‡‡
27 Et conservavit illi homines misericordiæ,
invenientes gratiam in oculis omnis carnis.]

** **44:21** ***In carne ejus facit stare testamentum,*** etc. RAB. Ut significaretur renovata natura nostra per baptismum Christi, post exspoliationem veteris hominis. †† **44:22** ***Ideo jurejarando,*** etc. Duplex est promissio Abrahæ. In arena maris exprimuntur steriles Judæi; in similitudine stellarum, fideles Christiani, qui resurrectionis lumine coruscabunt sicut astra cœli. ‡‡ **44:26** ***Et dedit illi hæreditatem,*** etc. Gentilis populi, qui posterior ad gratiam fidei et baptismi regenerationem accessit, cui plenitudo paternæ benedictionis provenit.

45

1 [Dilectus Deo et hominibus Moyses, cujus
memoria in benedictione est.
2 Similem illum fecit in gloria sanctorum, et
magnificavit eum in timore inimicorum, et in
verbis suis monstra placavit.
3 Glorificavit illum in conspectu regum, et jussit
illi coram populo suo, et ostendit illi gloriam
suam.
4 In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et
elegit eum ex omni carne.
5 Audivit enim eum, et vocem ipsius, et induxit
illum in nubem.
6 Et dedit illi coram præcepta, et legem vitæ et
disciplinæ, docere Jacob testamentum suum, et
judicia sua Israël.]*
7 [Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, et
similem sibi, de tribu Levi.
8 Statuit ei testamentum æternum, et dedit illi
sacerdotium gentis, et beatificavit illum in gloria:
9 et circumcinxit eum zona gloriæ, et induit
eum stolam gloriæ, et coronavit eum in vasis
virtutis.†
10 Circumpedes, et femoralia, et humerale
posuit ei: et cinxit illum tintinnabulis aureis
plurimis in gyro:
11 dare sonitum in incessu suo, auditum facere
sonitum in templo in memoriam filiis gentis suæ.

---

* **45:6** ***Præcepta.*** In monte Sinai, scilicet legem dedit ei et præcepta vitæ, cum eo loquens in nube. † **45:9** ***Et circumcinxit eum,*** etc. Describit ritum veteris sacerdotii et ornatum pontificis, quæ omnia figura erant Novi Testamenti, et veri sacerdotis Jesu Christi. ***Et induit.*** Vestimenta pontificis sunt opera virtutum: sapientia, doctrina.

12 Stolam sanctam auro, et hyacintho, et
purpura, opus textile viri sapientis, judicio et
veritate præditi:
13 torto cocco opus artificis gemmis pretiosis
figuratis in ligatura auri, et opere lapidarii
sculptis, in memoriam secundum numerum
tribuum Israël.
14 Corona aurea super mitram ejus expressa
signo sanctitatis, et gloria honoris: opus virtutis,
et desideria oculorum ornata.‡
15 Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia
usque ad originem.
16 Non est indutus illa alienigena aliquis, sed
tantum filii ipsius soli, et nepotes ejus per omne
tempus.
17 Sacrificia ipsius consumpta sunt igne
quotidie.§
18 Complevit Moyses manus ejus, et unxit illum
oleo sancto.
19 Factum est illi in testamentum æternum, et
semini ejus, sicut dies cæli, fungi sacerdotio, et
habere laudem, et glorificare populum suum in
nomine ejus.
20 Ipsum elegit ab omni vivente, offerre
sacrificium Deo, incensum, et bonum odorem, in
memoriam placare pro populo suo:

---

‡ **45:14 *Corona aurea,*** etc. In qua erat nomen omnipotentis Dei, quæ significat honorificentiam divinæ majestatis, quoniam super omnia statuere debemus, ut in omnibus actibus nostris et sermonibus honorificetur Deus ***per Jesum Christum, qui est caput nostrum*** I Petr. 4.. § **45:17 *Sacrificia.*** RAB. Quomodo Moyses Aaron, etc., usque ad Christi enim sacerdotium et ritus sacrificiorum in æternum manebit.

21 et dedit illi in præceptis suis potestatem, in
testamentis judiciorum: docere Jacob testimonia,
et in lege sua lucem dare Israël.
22 Quia contra illum steterunt alieni, et propter
invidiam circumdederunt illum homines in
deserto, qui erant cum Dathan et Abiron, et
congregatio Core in iracundia.
23 Vidit Dominus Deus, et non placuit illi, et
consumpti sunt in impetu iracundiæ.
24 Fecit illis monstra, et consumpsit illos in
flamma ignis.
25 Et addidit Aaron gloriam, et dedit illi
hæreditatem, et primitias frugum terræ divisit illi.
26 Panem ipsis in primis paravit in satietatem:
nam et sacrificia Domini edent, quæ dedit illi et
semini ejus.
27 Ceterum in terra gentes non hæreditabit, et
pars non est illi in gente: ipse est enim pars ejus,
et hæreditas.]
28 [Phinees, filius Eleazari, tertius in gloria est,
imitando eum in timore Domini,**
29 et stare in reverentia gentis: in bonitate et
alacritate animæ suæ placuit Deo pro Israël.
30 Ideo statuit illi testamentum pacis,
principem sanctorum et gentis suæ, ut sit illi et
semini ejus sacerdotii dignitas in æternum.
31 Et testamentum David regi filio Jesse de tribu
Juda, hæreditas ipsi et semini ejus: ut daret
sapientiam in cor nostrum, judicare gentem

** **45:28 *Phinees filius Eleazari.*** ID. Phinees, sicut scriptum est in libro Numerorum Cap. 25., etc., usque ad ad montem fortitudinis, id est Christum, feliciter pervenit.

suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum: et gloriam ipsorum in gentem eorum æternam fecit.]††

46

1 [Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysi in
prophetis, qui fuit magnus secundum nomen
suum,*
2 maximus in salutem electorum Dei,
expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur
hæreditatem Israël.
3 Quam gloriam adeptus est in tollendo manus
suas, et jactando contra civitates rhomphæas !
4 Quis ante illum sic restitit? nam hostes ipse
Dominus perduxit.†
5 An non in iracundia ejus impeditus est sol, et
una dies facta est quasi duo?
6 Invocavit Altissimum potentem, in
oppugnando inimicos undique: et audivit illum
magnus et sanctus Deus, in saxis grandinis
virtutis valde fortis.
7 Impetum fecit contra gentem hostilem, et in
descensu perdidit contrarios:
8 ut cognoscant gentes potentiam ejus, quia
contra Deum pugnare non est facile. Et secutus
est a tergo potentis:

---

†† **45:31 *Et testamentum David.*** ID. Significat quod David in distributione ministeriorum Dei, etc., usque ad et in tabernaculo ministrorum vices ordinavit. * **46:1 *Fortis in bello Jesus Nave.*** RAB. Jesus et opere et sermone Christum significat, etc., usque ad triumphans principatus et potestates in semetipso. † **46:4 *Quis ante illum,*** etc. ID. Quomodo in occursu Josue impeditus est sol, etc., usque ad breviabuntur in tempore perditionis.

9 et in diebus Moysi misericordiam fecit, ipse,
et Caleb filius Jephone, stare contra hostem, et
prohibere gentem a peccatis, et perfringere
murmur malitiæ.‡
10 Et ipsi duo constituti a periculo liberati sunt
a numero sexcentorum millium peditum,
inducere illos in hæreditatem, in terram quæ
manat lac et mel.
11 Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, et
usque in senectutem permansit illi virtus, ut
ascenderet in excelsum terræ locum, et semen
ipsius obtinuit hæreditatem,
12 ut viderent omnes filii Israël quia bonum est
obsequi sancto Deo.]
13 [Et judices singuli suo nomine, quorum non
est corruptum cor, qui non aversi sunt a
Domino,§
14 ut sit memoria illorum in benedictione, et
ossa eorum pullulent de loco suo:**
15 et nomen eorum permaneat in æternum,
permanens ad filios illorum, sanctorum virorum
gloria.]
16 [Dilectus a Domino Deo suo Samuel,
propheta Domini, renovavit imperium, et unxit

‡ **46:9** ***A peccatis.*** Desperationis, quando exploratorum rumoribus auditis desperaverunt intrare terram. § **46:13** ***Et judices singuli,*** etc. RAB. Post Josue, successerunt judices qui populum Dei ab hostibus defendebant; et post Christi passionem, apostoli rectores Ecclesiæ Dei. ** **46:14** ***Ut sit memoria illorum,*** etc. Quia in recta fide perseveraverunt, ut memoria eorum perpetua benedictione firmaretur. ***Ossa.*** Robur bonorum operum mercede donatur, ut memoria nominis eorum ad posteros cum gloria transferatur.

principes in gente sua.††
17 In lege Domini congregationem judicavit, et
vidit Deus Jacob: et in fide sua probatus est
propheta,
18 et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit
Deum lucis.
19 Et invocavit Dominum omnipotentem, in
oppugnando hostes circumstantes undique, in
oblatione agni inviolati.
20 Et intonuit de cælo Dominus, et in sonitu
magno auditam fecit vocem suam:
21 et contrivit principes Tyriorum, et omnes
duces Philisthiim:
22 et ante tempus finis vitæ suæ et sæculi,
testimonium præbuit in conspectu Domini et
christi: pecunias et usque ad calceamenta ab
omni carne non accepit, et non accusavit illum
homo.
23 Et post hoc dormivit: et notum fecit regi, et
ostendit illi finem vitæ suæ: et exaltavit vocem
suam de terra in prophetia, delere impietatem
gentis.]

47

1 [Post hæc surrexit Nathan, propheta in diebus
David.*

†† **46:16 *Dilectus a Domino,*** etc. RAB. Narrat historia quod Dominus Samueli infanti, etc., usque ad pronuntiat malis rectoribus pœnam futuram et mortem perpetuam. * **47:1 *Post hæc surrexit Nathan.*** Ad litteram, facta David commemorat, de quibus liber Regum et Paralipomenon plenissime narrant.

2 Et quasi adeps separatus a carne, sic David a
filiis Israël.†
3 Cum leonibus lusit quasi cum agnis, et in ursis
similiter fecit sicut in agnis ovium, in juventute
sua.‡
4 Numquid non occidit gigantem, et abstulit
opprobrium de gente?
5 In tollendo manum, saxo fundæ dejecit
exsultationem Goliæ:
6 nam invocavit Dominum omnipotentem, et
dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in
bello, et exaltare cornu gentis suæ.
7 Sic in decem millibus glorificavit eum: et
laudavit eum in benedictionibus Domini, in
offerendo illi coronam gloriæ:
8 contrivit enim inimicos undique, et extirpavit
Philisthiim contrarios usque in hodiernum diem:
contrivit cornu ipsorum usque in æternum.
9 In omni opere dedit confessionem Sancto, et
Excelso in verbo gloriæ.
10 De omni corde suo laudavit Dominum: et
dilexit Deum, qui fecit illum, et dedit illi contra
inimicos potentiam:
11 et stare fecit cantores contra altare, et in
sono eorum dulces fecit modos.
12 Et dedit in celebrationibus decus, et ornavit
tempora usque ad consummationem vitæ, ut
laudarent nomen sanctum Domini, et
amplificarent mane Dei sanctitatem.

---

† **47:2 *Quasi adeps.*** Significat eum gratia Spiritus sancti repletum, a carnalium consortio vita et moribus separatum. ‡ **47:3 *Cum leonibus lusit.*** RAB. David significat Christum, etc., usque ad et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.

13 Dominus purgavit peccata ipsius, et exaltavit in æternum cornu ejus: et dedit illi testamentum regni, et sedem gloriæ in Israël.]

14 [Post ipsum surrexit filius sensatus, et propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum.§

15 Salomon imperavit in diebus pacis, cui subjecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, et pararet sanctitatem in sempiternum. Quemadmodum eruditus es in juventute tua,

16 et impletus es, quasi flumen, sapientia, et terram retexit anima tua.

17 Et replesti in comparationibus ænigmata: ad insulas longe divulgatum est nomen tuum, et dilectus es in pace tua.

18 In cantilenis, et proverbiis, et comparationibus, et interpretationibus, miratæ sunt terræ:

19 et in nomine Domini Dei, cui est cognomen Deus Israël.

20 Collegisti quasi auricalcum aurum, et ut plumbum complesti argentum:

21 et inclinasti femora tua mulieribus: potestatem habuisti in corpore tuo.

22 Dedisti maculam in gloria tua, et profanasti semen tuum, inducere iracundiam ad liberos tuos, et incitari stultitiam tuam:

23 ut faceres imperium bipartitum, et ex

---

§ ***47:14 Post ipsum surrexit filius sensatus.*** ID. Mystice, Salomon, etc., usque ad sicut in una area bonos significant grana, malos vero palea.

Ephraim imperare imperium durum.**
24 Deus autem non derelinquet misericordiam
suam: et non corrumpet, nec delebit opera sua,
neque perdet a stirpe nepotes electi sui, et semen
ejus qui diligit Dominum non corrumpet.
25 Dedit autem reliquum Jacob, et David de ipsa
stirpe.
26 Et finem habuit Salomon cum patribus suis.]
27 [Et dereliquit post se de semine suo, gentis
stultitiam,††
28 et imminutum a prudentia, Roboam, qui
avertit gentem consilio suo:‡‡
29 et Jeroboam filium Nabat, qui peccare fecit
Israël, et dedit viam peccandi Ephraim: et
plurima redundaverunt peccata ipsorum.
30 Valde averterunt illos a terra sua.
31 Et quæsivit omnes nequitias, usque dum
perveniret ad illos defensio, et ab omnibus
peccatis liberavit eos.]

48

1 [Et surrexit Elias propheta quasi ignis, et
verbum ipsius quasi facula ardebat.*

** **47:23** ***Ut faceres imperium,*** etc. ID. Quia decem tribus secutæ sunt Jeroboam, et duæ Roboam; de Ephraim fuit Jeroboam, qui primus in decem tribubus crudeliter regnavit. †† **47:27** ***Et dereliquit post se,*** etc. ID. Mystice, Roboam, qui interpretatur ***latitudo populi,*** etc., usque ad in regula catholicæ fidei permansit. ‡‡ **47:28** ***Avertit gentem consilio suo.*** Credens scilicet consilio juvenum. * **48:1** ***Et surrexit Elias.*** RAB. Qui duos quinquagenarios ab Ozia rege missos cœlesti igne combussit IV Reg. 1..

2 Qui induxit in illos famem: et irritantes illum
invidia sua pauci facti sunt: non enim poterant
sustinere præcepta Domini.†
3 Verbo Domini continuit cælum, et dejecit de
cælo ignem ter.
4 Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis.
Et quis potest similiter sic gloriari tibi?
5 qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte
mortis, in verbo Domini Dei:
6 qui dejecisti reges ad pernicem, et confregisti
facile potentiam ipsorum, et gloriosos de lecto
suo:
7 qui audis in Sina judicium, et in Horeb judicia
defensionis:
8 qui ungis reges ad pœnitentiam, et prophetas
facis successores post te:
9 qui receptus es in turbine ignis, in curru
equorum igneorum:
10 qui scriptus es in judiciis temporum, lenire
iracundiam Domini, conciliare cor patris ad
filium, et restituere tribus Jacob.
11 Beati sunt qui te viderunt, et in amicitia tua
decorati sunt.
12 Nam nos vita vivimus tantum: post mortem
autem non erit tale nomen nostrum.]
13 [Elias quidem in turbine tectus est, et in
Eliseo completus est spiritus ejus: in diebus suis
non pertimuit principem, et potentia nemo vicit

† **48:2 *Qui induxit.*** ID. Mystice, fames trium annorum verbi Dei et fidei Trinitatis inediam figuravit, etc., usque ad ut postea veniret qui nec translatus nec subvectus, cœlum æthereum sua virtute penetraret.

illum:‡
14 nec superavit illum verbum aliquod, et mortuum prophetavit corpus ejus.
15 In vita sua fecit monstra, et in morte mirabilia operatus est.]
16 [In omnibus istis non pœnituit populus, et non recesserunt a peccatis suis, usque dum ejecti sunt de terra sua, et dispersi sunt in omnem terram:
17 et relicta est gens perpauca, et princeps in domo David.§
18 Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo: alii autem multa commiserunt peccata.
19 Ezechias munivit civitatem suam, et induxit in medium ipsius aquam: et fodit ferro rupem, et ædificavit ad aquam puteum.**
20 In diebus ipsius ascendit Sennacherib, et misit Rabsacen, et sustulit manum suam contra illos: et extulit manum suam in Sion, et superbus factus est potentia sua.
21 Tunc mota sunt corda et manus ipsorum: et doluerunt quasi parturientes mulieres.

---

‡ **48:13** ***Elias quidem in turbine,*** etc. ID. Cum non sit discipulus super magistrum, etc., usque ad qui enim firma fide tangit mortem Christi, particeps est ejus resurrectionis. ***In Eliseo completus.*** Qui oravit die: ***Fiat spiritus tuus duplex in me,*** et obtinuit. Unde in patientia et virtute insuperabilis fuit, qui in vita et in morte multa signa fecit. § **48:17** ***Relicta est gens perpauca.*** Quia domus David, et tribus Juda, et Benjamin, non penitus abjecerunt culturam Dei, sed alii eorum fuerunt idolatræ, sicut Joram et Achaz: alii adhæserunt Deo, sicut Ezechias et Josias. ** **48:19** ***Ezechias munivit civitatem suam,*** etc. RAB. Quod Ezechias fontem obturat, etc., usque ad civitatem exstinctis hostibus liberatam in Paralipomenon plene ostenditur.

22 Et invocaverunt Dominum misericordem, et expandentes manus suas extulerunt ad cælum: et Sanctus, Dominus Deus, audivit cito vocem ipsorum.
23 Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis: sed purgavit eos in manu Isaiæ sancti prophetæ.
24 Dejecit castra Assyriorum, et contrivit illos angelus Domini:
25 nam fecit Ezechias quod placuit Deo, et fortiter ivit in via David patris sui, quam mandavit illi Isaias, propheta magnus, et fidelis in conspectu Dei.
26 In diebus ipsius retro rediit sol, et addidit regi vitam.
27 Spiritu magno vidit ultima, et consolatus est lugentes in Sion usque in sempiternum.
28 Ostendit futura, et abscondita antequam evenirent.]

49

1 [Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii.*
2 In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini.
3 Ipse est directus divinitus in pœnitentiam gentis, et tulit abominationes impietatis.
4 Et gubernavit ad Dominum cor ipsius, et in diebus peccatorum corroboravit pietatem.]

---

* **49:1 *Memoria Josiæ*.** RAB. Memoria Josiæ regis, etc., usque ad ipse zelo Dei mundat terram Judæ et Jerusalem ab omnibus abominationibus, qui ait: ***Zelus domus tuæ comedit me.***

5 [Præter David et Ezechiam et Josiam, omnes peccatum commiserunt:†
6 nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda, et contempserunt timorem Dei.
7 Dederunt enim regnum suum aliis, et gloriam suam alienigenæ genti.
8 Incenderunt electam sanctitatis civitatem, et desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremiæ.‡
9 Nam male tractaverunt illum qui a ventre matris consecratus est propheta, evertere, et eruere, et perdere, et iterum ædificare, et renovare:
10 Ezechiel, qui vidit conspectum gloriæ quam ostendit illi in curru cherubim.§
11 Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis qui ostenderunt rectas vias.**
12 Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo: nam corroboraverunt Jacob, et redemerunt se in fide virtutis.]
13 [Quomodo amplificemus Zorobabel? nam et

---

† **49:5** ***Præter David, et Ezechiam, et Josiam,*** etc. Hi tres comparatione aliorum non dicuntur peccasse. Quod enim peccaverunt, condigna pœnitentia deleverunt, et devotione et pietate Deo placuerunt. ‡ **49:8** ***Incenderunt electa civitatem sanctitatis,*** etc. ID. Quidam hunc locum in persona Christi intelligunt, etc., usque ad his autem destructis, ædificavit Ecclesiam Dei. § **49:10** ***Ezechiel qui vidit,*** etc. ID. Mystice, Ezechiel, etc., usque ad et pœnitentibus prædixisse remedia. ** **49:11** ***In imbre.*** Significat quod prædicaverit super peccatores venturam esse pluviam vindictæ, et per viam mandatorum Dei gradientibus promiserit consolationem misericordiæ.

ipse quasi signum in dextera manu:††
14 sic et Jesum filium Josedec, qui in diebus suis
ædificaverunt domum, et exaltaverunt templum
sanctum Domino, paratum in gloriam
sempiternam.‡‡
15 Et Nehemias in memoriam multi temporis,
qui erexit nobis muros eversos, et stare fecit
portas et seras, qui erexit domos nostras.]§§
16 [Nemo natus est in terra qualis Henoch, nam
et ipse receptus est a terra:***
17 neque ut Joseph, qui natus est homo
princeps fratrum, firmamentum gentis, rector
fratrum, stabilimentum populi:†††
18 et ossa ipsius visitata sunt, et post mortem
prophetaverunt.‡‡‡
19 Seth et Sem apud homines gloriam adepti
sunt, et super omnem animam in origine

†† **49:13** ***Nam et ipse,*** etc. Quia Christum signat, qui est imago Dei: ut quicunque crediderit in Deum, hic quasi annulo signetur. ‡‡ **49:14** ***Et Jesum filium Josedec.*** Quia per gratiam Jesu Christi, qui est rex noster et sacerdos, post captivitatem diabolicæ oppressionis, reædificatur Ecclesia. §§ **49:15** ***Nehemias.*** RAB. ***Consolator Deus,*** vel ***consolatus a Domino,*** etc., usque ad qui ædificat civitatem Dei, id est Ecclesiam, et consolatur mœrentes. *** **49:16** ***Nemo,*** etc. Enoch, ***dedicatio.*** Hic Christum significat, qui ædificavit et consecravit Ecclesiam sanguine suo; qui sine peccato venit in mundum, et cum gloria suscepturus est in cœlum. ††† **49:17** ***Ut Joseph.*** Joseph, sicut Jacob pater ejus, terram promissionis desiderabat, Ægyptum detestabatur; instruens nos ut desideremus terram viventium, ut quiescamus in pace. ‡‡‡ **49:18** ***Et ossa ipsius visitata sunt.*** RAB. Significat quod Joseph, etc., usque ad et sepelierunt in Sichem, quæ est Neapolis, urbs Samaritanorum.

Adam.]§§§

50

1 [Simon, Oniæ filius, sacerdos magnus, qui in
vita sua suffulsit domum, et in diebus suis
corroboravit templum.*
2 Templi etiam altitudo ab ipso fundata est,
duplex ædificatio, et excelsi parietes templi.
3 In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum,
et quasi mare adimpleti sunt supra modum.†
4 Qui curavit gentem suam, et liberavit eam a
perditione:
5 qui prævaluit amplificare civitatem, qui
adeptus est gloriam in conversatione gentis, et
ingressum domus et atrii amplificavit.‡
6 Quasi stella matutina in medio nebulæ, et
quasi luna plena, in diebus suis lucet:
7 et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo
Dei.
8 Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, et
quasi flos rosarum in diebus vernis, et quasi lilia
quæ sunt in transitu aquæ, et quasi thus redolens
in diebus æstatis:

---

§§§ **49:19 *Seth et Sem,*** etc. Seth filius Adam, et Sem primogenitus Nœ, tam fide quam moribus hominibus sui temporis prælati sunt; in quibus Christus significatur, qui Deus et homo est.

* **50:1 *Simon Oniæ filius.*** RAB. Ad homines in tempore suo pervenit, etc., usque ad cum vitam Simonis et mores tam expresse describat Jesus.

† **50:3 *Putei aquarum.*** Profunditates Scripturarum, quæ in divinis libris sub figuris latent, sed ore prædicatorum redundant, quasi mare ad saturitatem plurimorum.

‡ **50:5 *Et ingressum domus atrii amplificavit.*** Quia in rudibus, quos signat atrium; et in perfectis, qui signantur per domum, magistrorum excrescit meritum.

9 quasi ignis effulgens, et thus ardens in igne:
10 quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide
pretioso:
11 quasi oliva pullulans, et cypressus in
altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum
stolam gloriæ, et vestiri eum in
consummationem virtutis.§
12 In ascensu altaris sancti gloriam dedit
sanctitatis amictum.
13 In accipiendo autem partes de manu
sacerdotum, et ipse stans juxta aram: et circa
illum corona fratrum: quasi plantatio cedri in
monte Libano,**
14 sic circa illum steterunt quasi rami palmæ: et
omnes filii Aaron in gloria sua.
15 Oblatio autem Domini in manibus ipsorum
coram omni synagoga Israël: et consummatione
fungens in ara, amplificare oblationem excelsi
Regis,††
16 porrexit manum suam in libatione, et libavit
de sanguine uvæ.
17 Effudit in fundamento altaris odorem

---

§ **50:11 *In accipiendo ipsum stolam,*** etc. Ordo prædicatorum accipiendo stolam gloriæ, et vestiendo se consummatione virtutum, judicium dignitatis suæ, et ornatum fidei, et vestitum bonæ operationis demonstrat. Hæc enim debent in sacerdotibus apparere, ut digne possint docere. ** **50:13 *In accipiendo autem partes de manu sacerdotis.*** Partes accipit de manu sacerdotis, qui bonæ operationis actum exigit a ministris. †† **50:15 *Et consummatione fungens in ara.*** Consummata oblatio datur excelso Regi, quando corpus Christi offertur Deo.

divinum excelso Principi.‡‡
18 Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis
productilibus sonuerunt: et auditam fecerunt
vocem magnam in memoriam coram Deo.§§
19 Tunc omnis populus simul properaverunt, et
ceciderunt in faciem super terram, adorare
Dominum Deum suum, et dare preces
omnipotenti Deo excelso.***
20 Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis,
et in magna domo auctus est sonus suavitatis
plenus.
21 Et rogavit populus Dominum excelsum in
prece, usque dum perfectus est honor Domini, et
munus suum perfecerunt.†††
22 Tunc descendens, manus suas extulit in

---

‡‡ **50:17** ***Effudit in fundamento.*** In commemorationem Christi, qui est fundamentum Ecclesiæ, hujus oblationis est odor suavissimus Deo omnipotenti. §§ **50:18** ***Tunc exclamaverunt filii Aaron.*** Christi sacerdotes prædicationem exhibuerunt per passionem consummatam. Ductiles tubæ bene dicuntur, quia prædicatores tanto crescunt quanto tribulationum malleis percutiuntur. *** **50:19** ***Tunc omnis populus,*** etc. Cum officium ecclesiasticum per ministros altaris agitur in memoriam Christi, populus, ad laudem Dei provocatus, prosternit se in faciem, id est, cordis sui exhibet humilitatem. ***Dare preces Omnipotenti.*** Quia quidquid amore Dei agitur, coram Deo est oratio et odor suavitatis; quia omnis Ecclesia satagit ut perseveret in prece usque ad finem mundi, quando corpus Christi in incorruptione honorabitur, et membra capiti suo conjungentur. ††† **50:21** ***Et rogavit populus,*** etc. RAB. Quia quidquid in unitate fidei Deo offertur, apud eum recipitur; quidquid extra, impietati deputatur. Magnus fit in Ecclesia sonus, quando orantibus sacerdotibus et benedicentibus respondet omnis populus: Amen: qui sonus tam ad clamorem vocis quam ad devotionem cordis pertinet.

omne congregationem filiorum Israël, dare
gloriam Deo a labiis suis, et in nomine ipsius
gloriari:‡‡‡
23 et iteravit orationem suam, volens ostendere
virtutem Dei.§§§
24 Et nunc orate Deum omnium, qui magna
fecit in omni terra, qui auxit dies nostros a ventre
matris nostræ, et fecit nobiscum secundum suam
misericordiam:
25 det nobis jucunditatem cordis, et fieri pacem
in diebus nostris in Israël per dies sempiternos:
26 credere Israël nobiscum esse Dei
misericordiam, ut liberet nos in diebus suis.]
27 [Duas gentes odit anima mea: tertia autem
non est gens quam oderim:*
28 qui sedent in monte Seir, et Philisthiim, et
stultus populus qui habitat in Sichimis.]
29 [Doctrinam sapientiæ et disciplinæ scripsit
in codice isto Jesus, filius Sirach, Jerosolymita,
qui renovavit sapientiam de corde suo.†
30 Beatus qui in istis versatur bonis: qui ponit
illa in corde suo, sapiens erit semper.

---

‡‡‡ **50:22** ***Tunc descendens,*** etc. Cœtus sanctorum exsultans. ***Extulit.*** Quando gratias agit pro perfectione laboris in salute universi populi, tunc laudes multiplicat, orationem iterat, quia nunquam a laudibus cessat. §§§ **50:23** ***Ostendere virtutem Dei.*** Prædicare scilicet misericordiam ejus, qui dat nobis jucunditatem cordis, et pacem in temporibus æternis, ut omnes viri Israëlitæ, et amatores Regis æterni, prædicent potentiam et bonitatem Dei in liberatione populi sui. * **50:27** ***Duas gentes,*** etc. Ruina duplex, gentilitas scilicet, quæ idololatria polluta est et conversatione vana. † **50:29** ***Doctrinam sapientiæ***, etc. Opus suum commendat, ostendens quam utile sit legenti, meditanti et operanti.

31 Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit, quia
lux Dei vestigium ejus est.]

51

1 Oratio Jesu filii Sirach. [Confitebor tibi,
Domine rex, et collaudabo te Deum salvatorem
meum.*
2 Confitebor nomini tuo, quoniam adjutor et
protector factus es mihi,
3 et liberasti corpus meum a perditione: a
laqueo linguæ iniquæ, et a labiis operantium
mendacium: et in conspectu astantium factus es
mihi adjutor.
4 Et liberasti me, secundum multitudinem
misericordiæ nominis tui, a rugientibus
præparatis ad escam:
5 de manibus quærentium animam meam, et de
portis tribulationum quæ circumdederunt me;†
6 a pressura flammæ quæ circumdedit me, et in
medio ignis non sum æstuatus;‡
7 de altitudine ventris inferi, et a lingua
coinquinata, et a verbo mendacii, a rege iniquo,
et a lingua injusta.

---

* **51:1 *Oratio Jesu filii Sirach.*** Melius ad totam Ecclesiam refertur, quam ad unam personam, quia in ea multæ species tribulationum et diversa solatia describuntur. ***Confitebor tibi, Domine rex.*** RAB. JesusChristus adjutor et protector est sponsæ suæ, qui tradidit semetipsum pro ea, ut liberaret eam a perditione originalis peccati. † **51:5 *Portis tribulationum.*** Hæc sunt ora principum et tyrannorum, unde minæ prodeunt et fraudulentiæ, quæ servos Dei negare fidem compellunt. ‡ **51:6 *A pressura flammæ.*** Hoc tribus pueris contigit in camino ignis corporaliter; sed omnes sancti ab æstu persecutionis liberantur spiritualiter.

8 Laudabit usque ad mortem anima mea
Dominum,
9 et vita mea appropinquans erat in inferno
deorsum.§
10 Circumdederunt me undique, et non erat qui
adjuvaret: respiciens eram ad adjutorium
hominum, et non erat.**
11 Memoratus sum misericordiæ tuæ Domine,
et operationis tuæ, quæ a sæculo sunt:
12 quoniam eruis sustinentes te, Domine, et
liberas eos de manibus gentium.
13 Exaltasti super terram habitationem meam,
et pro morte defluente deprecatus sum.
14 Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut
non derelinquat me in die tribulationis meæ, et
in tempore superborum, sine adjutorio.
15 Laudabo nomen tuum assidue, et collaudabo
illud in confessione: et exaudita est oratio mea,
16 et liberasti me de perditione, et eripuisti me
de tempore iniquo.
17 Propterea confitebor, et laudem dicam tibi, et
benedicam nomini Domini.]
18 [Cum adhuc junior essem, priusquam
oberrarem, quæsivi sapientiam palam in
oratione mea.

---

§ **51:9** ***Et vita mea appropinquans erat inferno.*** Quia vita carnis quotidie deficiendo ad mortem tendit. Mortem enim ***infernum*** vocat, quia mors carnis, primi peccati vindicta est, sicut infernus peccantium animarum pœna perpetua. ** **51:10** ***Circumdederunt me undique,*** etc. Videns Ecclesia se ab hostibus circumdari, et humanum deesse solatium, a Deo quærit adjutorium, a quo est omne bonum, cui attribuit quod liberatur ab inimicis.

19 Ante templum postulabam pro illis, et usque
in novissimis inquiram eam: et effloruit
tamquam præcox uva.
20 Lætatum est cor meum in ea: ambulavit pes
meus iter rectum: a juventute mea investigabam
eam.
21 Inclinavi modico aurem meam, et excepi
illam.
22 Multam inveni in meipso sapientiam, et
multum profeci in ea.
23 Danti mihi sapientiam dabo gloriam:
24 consiliatus sum enim ut facerem illam.
Zelatus sum bonum, et non confundar.
25 Colluctata est anima mea in illa, et in
faciendo eam confirmatus sum.
26 Manus meas extendi in altum, et
insipientiam ejus luxi;
27 animam meam direxi ad illam, et in
agnitione inveni eam.
28 Possedi cum ipsa cor ab initio: propter hoc,
non derelinquar.
29 Venter meus conturbatus est quærendo illam:
propterea bonam possidebo possessionem.
30 Dedit mihi Dominus linguam mercedem
meam, et in ipsa laudabo eum.
31 Appropiate ad me, indocti, et congregate vos
in domum disciplinæ.
32 Quid adhuc retardatis? et quid dicitis in his?
animæ vestræ sitiunt vehementer.
33 Aperui os meum, et locutus sum: Comparate
vobis sine argento,
34 et collum vestrum subjicite jugo: et suscipiat
anima vestra disciplinam: in proximo est enim
invenire eam.

35 Videte oculis vestris, quia modicum laboravi,
et inveni mihi multam requiem.
36 Assumite disciplinam in multo numero
argenti, et copiosum aurum possidete in ea.
37 Lætetur anima vestra in misericordia ejus, et
non confundemini in laude ipsius.
38 Operamini opus vestrum ante tempus, et
dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.]

Bibbia Vulgata Clementina na 1598
Clementine Vulgate of 1598 with Glossa Ordinaria Migne edition 1880 in Latin

Public Domain

Language: Latine (Latin)

Translation by: Jerome

2014-08-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Jun 2026 from source files dated 12 Dec 2025
7ca33455-379f-554d-a635-9009adbd90c5